

ROMAN

Zo tedere schade...

Hans Vervoort

BROOKLYN

Hans Vervoort
Zo tedere schade...

Omslagontwerp Claudia Claas/Valetti

foto auteur: Maja Vervoort-Indorf

Typografie binnenwerk Sander Pinkse Boekproductie isBn 978 94
92754 23 3

nUr 300

www.uitgeverijbrooklyn.nl

www.hansvervoort.nl

Het gebeente

‘Walaardt Sacré-kamp,’ zei Melissa, ‘was dat niet de plek waar jij in dienst gelegerd was?’

Haar stem klonk elke dag heser en ze kon geen zin meer uitspreken zonder te hoesten. Het sneed me door de ziel. Het ergste was dat ik haar de eerste keer vaak niet kon verstaan en dus moest vragen: ‘Sorry, wat zei je?’ En dan volgde opnieuw de tekst, gevolgd door een hoestbui. Ditmaal had ik het meteen verstaan. ‘Ja,’ zei ik, ‘Walaardt Sacré, bij Zeist. Daar heb ik acht maanden gelegen.’ Gek dat wat een soldaat deed, geacht werd horizontaal te gebeuren.

Maar het paste wonderwel bij de herinnering aan al die lege dagen die ik als dienstplichtig soldaat had doorgebracht, van april 1959 tot oktober 1960. Achttien lange maanden.

‘Lees,’ zei Melissa. Ze reikte me de krant aan waarin ze had zitten lezen en wees aan.

Het was maar een klein bericht. Ik las:

*Vermoorde vrouw na halve eeuw gevonden Zeist, 15 januari 2017
Bij graafwerkzaamheden aan de rand van het voormalige militair kampement Walaardt Sacré in Huis ter Heide is een geraamte gevonden dat toebehoorde aan een circa dertigjarige vrouw. Een schotwond in de schedel wijst op een moord of zelfmoord. De dood moet meer dan een halve eeuw geleden plaatsgevonden hebben. De politie doet onderzoek.*

‘Wat een slechte tekst,’ zei ik. ‘Een geraamte dat toebehoorde aan een dertigjarige vrouw, dat klopt ergens niet. Heb jij een geraamte dat aan jou toebehoort?’

‘Nog wel,’ zei Melissa, ‘maar binnen afzienbare tijd heeft het geraamte mij.’ De verwijzing naar haar naderende einde sloeg de discussie meteen dood.

‘Ik bedoel, het moet gewoon zijn “een geraamte van een circa dertigjarige vrouw”,’ besloot ik.

‘Ze lag daar al meer dan een halve eeuw, staat in het bericht. Wanneer was jij daar?’

‘Even nadenken. Mijn dienstitijd begon in april 1959. Twee maanden Ossendrecht. Dan acht maanden officiersopleiding. Daarvan ben ik weggestuurd wegens gebrek aan officierskwaliteit. Dat was dus...’ — ik telde het op mijn vingers af — ‘februari 1960. Toen moest ik nog acht maanden. Tja.’

Ik gaf haar de krant terug.

‘Dat was een rare overgang. De gele driehoekjes die op mijn uniform zaten vanwege de officiersopleiding had ik eraf moeten halen toen ik weggestuurd werd. Maar je kon nog zien dat ze er gezeten hadden, die stukjes waren niet verkleurd, zoals de rest van het uniform. En iedereen kon dus zien dat ik van de SRO kwam, de school voor reserveofficieren. En aan die aankomende hoge omes had elke soldaat een hekel.’

‘En, heb je daar nog last van gehad?’ vroeg Melissa.

‘Nee, wonderwel niet. Ik maakte er natuurlijk wel een heel verhaal van, dat ik acht maanden had moeten knokken om weggestuurd te worden.’ Later kwam ze erop terug. ‘Nog even over dat geraamte bij Huis ter Heide. Waren er vrouwen in dat Sacré-kamp?’

‘Nee, in een soldatenkamp kwamen toen geen vrouwen. Zelfs geen schoonmaaksters. Dat moesten we allemaal zelf doen. Een zootje was het dus. De dichtstbijzijnde vrouwen kwamen ’s avonds in de Spitfire, een kroeg honderd meter verder. Jonge meiden die wilden dansen met de yanks uit Soesterberg. Ik ben daar weleens geweest, maar met een soldij van drie kwartjes per dag konden wij niet tegen die piloten op.’

‘Nooit een vrouw gezien in de buurt van het kamp?’

Er kwam een herinnering boven. ‘Jawel, er liep een oude afgedankte spoorbaan langs het kamp. Daar was ook een van de wachtposten, om te zorgen dat de Russen niet binnenvielen. En daar kwam geregeld een vrouw met haar yank langs, die woonden aan het spoor. Ze maakte weleens een praatje met ons. Mooie vrouw.’

‘En is die misschien verdwenen?’ ‘Nou, niet in mijn tijd.’

Er kwam weer een herinnering los. ‘Nou je het zegt. Toen ik een paar maanden na mijn afzwaaien een keer terugkwam om met een buddy te vieren dat ook hij zijn tijd erop had zitten, toen was het wel een onderwerp. Dat ze ineens vertrokken was. Een van mijn slapies maakte zich er erg druk over. Hij had iets met haar gehad, kregen we de indruk.’

‘Nou, misschien is ze wel vermoord. Waarom ga jij dat nou niet eens uitzoeken? Met je oude dienstbuddy’s, als je die nog kan vinden. Heb ik even rust.’

‘Dat zou je wel willen. Ik blijf lekker hier. Zal ik nog even bij je komen liggen?’

‘Nou, vooruit dan maar. Omdat jij het bent.’

Ze wriggelde zich wat opzij, zodat er plaats was. En even later lagen we hand in hand naast elkaar, zoals duizenden keren eerder. Alleen luisterde ik nu met angst en weemoed naar haar raspemde adem.

*

Net als bij veel andere echtparen was het ons beider hartenwens de ander niet te overleven.

Als zij eerder dan ik overleed zou ik me in rap tempo dooddrinken, zei ik altijd. Want wat had ik dan nog te zoeken in het hier en nu? En drank was mijn hele leven lang een oplossing voor alle kwalen geweest.

Ik had dit voornemen zo vaak verteld dat het een vanzelfsprekende zaak leek. Maar gedurende de bijna drieënvijftig jaar van ons huwelijk was ik er natuurlijk van uitgegaan dat ik zelf het eerst zou vertrekken. Altijd net iets te veel gedronken, tot mijn zestigste gerookt, jarenlang te hard gewerkt. En ook nog een kilo of tien, zeg maar gerust twintig, te zwaar.

Nee, dan Melissa: nooit zwaarder dan vijftig kilo bij een lengte van 1,68 meter. Altijd goedgehumeurd. Een enkel glaasje wijn, heel af en toe. Dagelijks haar oefeningen tegen de artroseklachten.

Die oefeningen waren het hoogtepunt van mijn dag, nadat we allebei opgehouden waren met werken. Ik werd pas om een uur of elf wakker met de lichte kater die ik dagelijks overhield aan het extra glaasje wodka van de vorige nacht en de tabletten die eigenlijk bedoeld waren om Melissa's allergie te bestrijden maar haar niet hielpen en mij moeiteloos in slaap brachten.

Vier uur werd het desondanks meestal voor ik in slaap viel, ik was een nachtmens en sinds het werkend bestaan was gestopt, kon ik eindelijk mijn natuurlijke ritme volgen.

Maar om elf uur 's ochtends was ik altijd wel weer wakker en dan was Melissa net toe aan haar stretchoefeningen. Gedoucht en gekleed in een broekje en bh liet ze zich op haar rug zakken op het bed. Naast mij, ik nog wat soezerig van de slaap.

Ik zag haar haar benen optillen, een voor een, en de voeten strekken en heen en weer bewegen, dan fietsen in de lucht, dan weer andere oefeningen die ze ooit van de fysiotherapeut had geleerd. En ten slotte, ten slotte boog ze zich naar mij toe en reikte me haar hand. Als ik voldoende wakker was greep ik die hand en hield hem vast. Ze lachte dan wat en bewoog haar hand totdat ik weer losliet. Dan reikte ze naar de andere kant, waar niemand lag. En dan weer terug naar mij toe. De oefening werd driemaal gedaan en driemaal voelde ik dat als een bijzonder moment: mijn vrouw, mijn gade, ruim een halve eeuw mijn grote liefde, reikt naar mij en glimlacht als ze dat doet!

*

Een uur na de crematie reed ik de stad uit.

Het verdriet had zich onder mijn borstbeen genesteld, iets boven de lever. Ik had er nog aan gedacht een fles wodka mee te nemen om me te verdoven in de komende nacht.

‘Pa, moet je echt weg?’

Maric, onze zoon, had alles georganiseerd. De advertenties, de rouwkaarten, de sprekers, de muziek, de crematie en de borrel erna. Daar had ik met mijn dichtgeknepen keel nog niets kunnen drinken. Het was druk, Melissa was geliefd. De meeste mensen die me een hand kwamen drukken kende ik niet. Ik knikte ze toe, woordloos. En ze begrepen dat ik niet aanspreekbaar was. ‘Longkanker, hè?’ hoorde ik iemand tegen Maric zeggen. ‘Maar ze rookte toch niet?’

‘Nee,’ hoorde ik hem antwoorden, ‘maar ja...’ Onwillekeurig keek hij mijn kant op.

Ik was de roker in huis. En Melissa de meeroker.

Nu, in de auto rijdend langs de oude weg naar Bussum, merkte ik dat de tranen begonnen te komen.

‘Zo zie je geen bal,’ zei ik hardop en ik merkte dat mijn stem oversloeg. Ik stuurde naar de kant en stopte.

Het was waterkoud, een grijze middag in hartje winter. Melissa haatte de winter, als de dag al eindigde voordat hij begon.

Ik had haar graag nog één keer meegenomen naar de tropen, ons beider thuis. Maar ze was in november al zo verzwakt, haar adem schurend langs wat er nog over was van haar longen. Het kon niet meer en ze accepteerde dat eerder en makkelijker dan ik. En in haar laatste dagen, van vermoeidheid en morfineverdooving nauwelijks meer

aanspreekbaar, was ze vooral met mij bezig geweest. Dat ik alsnog de zon op moest zoeken. Malang, Bandung. En als dat te ver was: Thailand. Chiang Mai, Hua Hin.

‘Zonder jou?’

‘Ik ben daar. Echt!’

En nadat ik het krantenbericht over het geraamte in Huis ter Heide had gelezen, was zij het die me geregeld aanspoorde het raadsel op te lossen.

‘Ga toch naar je oude dienstbuddy’s! Die weten misschien meer!’ ‘Niet zolang jij ziek bent.’

‘Nou, als ik er niet meer ben dan. Dat zal je bezighouden.’

En ze had ook Maric geïnstrueerd dat zijn vader na haar dood een missie te vervullen had.

Ik was egoïstisch genoeg om geen rekening te houden met zijn verdriet om het verlies van zijn moeder. Ik liet hem alles organiseren en nam de benen. Zogenaamd om haar laatste wens te vervullen, maar in feite omdat ik het niet aankon haar kwijt te zijn.

Ik was op weg naar Huis ter Heide, met het vage idee dat daar mijn zoektocht kon beginnen naar de identiteit van de dode en misschien vermoorde vrouw. Ik kwam tot Bussum, overwoog even een hotel te zoeken, maar kon de energie daarvoor niet opbrengen. Dan maar terug naar Amsterdam, naar het lege huis, dat in mijn verbeelding nog rook naar het zachte parfum dat Melissa gebruikte als we gingen vrijen. Het heette Bali, wist ik. Melissa had in haar jeugd te vaak en te lang neusdruppels gebruikt tegen allergieën en haar reukvermogen was ernstig aangetast. Ze was dan ook altijd bang te veel Bali over haar lichaam gedruppeld te hebben. Als ze daarnaar vroeg zei ik altijd: ‘Nee hoor, het had best meer mogen zijn.’

En het was waar, als ik die geur herkende raakte mijn lichaam vanzelf in de goede stemming.

Het leven voor de dood

Mijn leven met Melissa begon op 16 maart 1963 toen ik — geboren op 22 april 1939 — nog net drieëntwintig was. De voorafgaande tien jaren in Nederland waren donker en somber geweest. Op 3 juni 1953 voer de Johan van Oldenbarnevelt door het Noordzeekanaal naar Amsterdam. Ik stond aan de reling. Het regende mot, langs het kanaal fietsten mannen met hoeden op en lange regenjassen aan. Ik was veertien, het kind van de koloniale rekening. De heimwee begon.

Repatrianten uit de voormalige kolonie Nederlands-Indië werden door de regering dun uitgesmeerd over Nederland en ondergebracht in contractpensions. Dat waren hotels en pensions die niet zo goed liepen en uit de brand waren met het overheidscontract: voor 4 gulden per persoon per dag kost en inwoning. Uiteraard moesten de repatrianten dat door het Rijk voorgesloten bedrag later terugbetalen: voor niets ging de zon op, en zelfs dat maar mondjesmaat in Bibberland. Het gezin Heijmenberg kwam terecht in een contractpension in Oss, waar panharing — destijds het goedkoopste voedsel — bijna dagelijks op het menu stond.

Gelukkig kreeg mijn vader — militair van beroep — al snel te horen dat hij gedetacheerd werd in Amsterdam. Hij nam me mee toen hij ter verkenning naar die stad reisde.

‘U komt te wonen in de Slauerhoffstraat op nummer 38. Driehoog,’ zei het meisje van woningbouwvereniging Rochdale. Ze reikte een formulier aan waar het op stond.

Mijn vader schoof zijn bril naar boven op zijn voorhoofd. Hij las beter zonder.

‘Slau-er-hoff,’ herhaalde hij, ‘wie was dat?’

Het meisje haalde haar schouders op. ‘Ik denk een verzetsheld,’ zei ze, ‘het zijn daar in Sloterveer allemaal verzetshelden.’ Verzetshelden, het zei mij niet veel en mijn vader ook niet. We kwamen uit Indië, we hadden nog veel te leren.

‘Hartelijk dank voor uw goede zorgen,’ zei mijn vader, ‘tot ziens.’ Het meisje had zich al naar de volgende huurder gebogen en groette niet terug. Ik zag dat de onbeleefdheid mijn vader ergerde, maar hij schudde het gevoel van zich af. We vonden met de tram de weg naar het Ignatius College, waar hij mij — ‘Dit is mijn zoon Hans. Hans is veertien.’ — aanmeldde voor de derde klas van de hbs. Daarna liet hij me het Vondelpark zien. Het regende zacht, zoals vaak hier in Holland. Het park was leeg, op een groot aantal bomen en struiken na.

‘Dit zijn de longen van de stad, jongen.’ Hij ademde de frisse lucht diep in.

Goh, de longen van de stad. Zo had ik nog nooit tegen een park aangekeken. Later hoorde ik hem mijn moeder vertellen over het huis. ‘We boffen met zo’n flat,’ zei hij. ‘Een heleboel Hollanders zijn jaloers op ons en vinden dat repatrianten te veel voorrang krijgen. Al dat gedoe over woningnood hier, het is toch godgeklaagd dat ze zo weinig bouwen? Die meid van de woningbouwvereniging deed ook al zo stuurs.’

‘Kunnen wij het helpen dat we hierheen moesten?’ klaagde mijn moeder bitter.

*

Kort na de winter, begin 1954, werd ons deel van Tuinstad Slotermeer opgeleverd. Knusse betonnen flats in een landschap van kale zwarte aarde. Enkele wegen leidden naar de stad. De dichtstbijzijnde winkels waren op twee kilometer afstand te vinden aan de rand van de Amsterdamse bebouwing, op het Mercatorplein. We verhuisden graag, alles beter dan Oss. Maar toen mijn moeder door het raam van onze flat drie hoog naar buiten keek naar de onafzienbare rij — lagere — daken aan de overkant, barstte ze in tranen uit.

‘Je moeder huilt altijd bij een verhuizing,’ zei mijn vader terwijl hij mijn zusje op schoot nam en me veelbetekenend aankeek. Dat verhaal kende ik en mijn moeder gaf ook altijd grif toe dat ze zich snel hechtte aan een nieuwe woonplaats en dan weer droevig werd als ze die bij een volgende overplaatsing moest verlaten.

Maar dit was geen droefheid over het vertrek uit het Osse hotel, het was droefheid over het besef dat dit voortaan ons leven zou zijn: de troosteloze grijsheid van Hollands dreven. Ik keek met haar mee en voelde het ook.

Mijn vader troostte haar, zoals alleen hij dat kon. Enige tijd later was mijn moeder zwanger.

Toen had ik al een paar vrienden op school gemaakt en begon ik te wennen aan het Spartaanse Hollandse leven. Eén lange donkere tunnel leek het mij in eerste instantie, een slavenbestaan.

Hoe hield dit brave volk dat vol? ’s Ochtends vroeg moest ik op pad naar het verre Ignatius College aan de Hobbemakade. Daar volgde een eindeloze reeks lessen in tl-verlichte lokalen, onderbroken door een lunchuur en tweemaal een kwartier pauze. Dan mochten we naar de cour, een geasfalteerde binnenplaats. De laagste klassen holden op het middenveld wat rond, terwijl de oudere leerlingen rondjes liepen. Het

tafereel werd streng in de gaten gehouden door zwartgerokte jezuïetenpaters. Sommige leerlingen bladerden al lopend nog snel een leerboek door voor de volgende les, andere discussieerden met elkaar. Meisjes, zoals ik die kende van mijn scholen in de tropen, bestonden in dit universum niet. Als een leerling in de stad met een meisje gesignaleerd werd, moest hij bij de prefect op het matje komen. Dan leerde je dat wel af. Meisjes waren ook geen gespreksstof onder mijn vrienden, zoals ze dat wel in Indonesië waren. Hier werd gepraat over het leven en het geloof.

Tijdens de lange donkere schoolweek (destijds nog van maandag tot en met zaterdag) keek ik altijd uit naar de vrije zondag. Maar eigenlijk was die dag nog het ergst. Wat deden Hollandse jongens van mijn leeftijd op zondag? Ik informeerde bij mijn nieuwe vrienden. Wat lezen, naar de kerk, een spelletje dammen, luisteren naar de radio, huiswerk maken voor maandag. Dat was het wel.

Het actieve leven buiten waarmee ik was opgegroeid, ontbrak hier. In plaats daarvan leerde ik de zondagse verveling kennen waarmee mijn nieuwe Amsterdamse vrienden waren grootgebracht. Zij wisten niet beter en ik kreeg steeds meer respect voor de ausdauer van het Hollandse volk. Maar ik begreep ook steeds beter waarom zoveel koloniale na hun pensioen in Indië bleven en hoe erg het voor mijn ouders moest zijn dat die toekomst hun ontnomen was. En mij. Treurnis was troef in de schoolschriften, die ik in die jaren vulde met prozagedichten.

*

De kamer in het souterrain Marnixstraat 376 te Amsterdam huurde ik toen ik in oktober 1960 uit militaire dienst kwam. Ik was eenentwintig

en alleen. Ik had de goedkope middenkamer van het souterrain. Aan de voorkant woonde een pianist, aan de achterkant een echtpaar met een baby, vlak boven me een paar Surinamers met gitaren en een neiging tot tapdansen. Ik had geen daglicht, in de weekends gaf alleen mijn horloge aan of het buiten licht of donker was, en ook dan kon ik er twaalf uur naast zitten.

Maar ik was in elk geval in een geheel opgenomen. Ik volgde woordelijk de ruzies van het echtpaar dat langzaam maar zeker gesloopt werd door de dag en nacht huilende baby. Ik volgde het leven van de pianist die midden in de nacht thuiskwam met een nieuwe vriendin en dan altijd dezelfde routine volgde: haar iets laten zingen, al was het maar 'Bye Bye Blackbird', dat hij begeleidde met zachte swingende akkoorden. Veel gelach en complimenten over en weer, een glaasje en nog een glaasje, uitroepen zonder betekenis en ten slotte het gegiechel en gekir en het kraken van de beddenveren.

Ik zag de pianist en het echtpaar nooit maar ik zou ze kunnen uittekenen. Overdag werkte ik als administrateur bij een houthandel aan de Overtoom en daar zat ik de hele dag in een warm hokje verkoop- en inkoopbonnen in te schrijven. Om half- elf kwam een gezet meisje een kopje koffie aanreiken, stroperig dik van de koffiemelk en de suiker, en 's middags om halfdrie een kopje thee. 'Dank u wel,' zei ik dan of, als ik in een goede bui was: 'Fijn, dank u wel.' In de middagpauze van een halfuur liep ik buiten rond en bekeek de etalages van een paar buurtwinkels, de groenteman, de slager, een drogist met een voorliefde voor kaarsen. 's Avonds bedacht ik soms dat ik de hele dag niet meer gezegd had dan graag, of alstublieft, of dank u wel, of één bami speciaal. Toen dat een klein jaar geduurd had, merkte ik toch dat ik er geen genoeg mee kon nemen. Als dit mijn leven was dan hoefde ik niet

meer.

Terugblikkend, tientallen jaren later, realiseerde ik me ineens dat ik sinds de overkomst naar Bibberland in een depressie moet hebben verkeerd. Maar zoiets als een depressie was destijds een onbekend begrip, zeker voor jongens van mijn leeftijd. Je kon en mocht natuurlijk wel even de pest in hebben als het leven wat tegenzat. Maar dan maakte je er het beste van en ging er niet over zeuren of simmen. Kop op! En dat probeerde ik ook. Een krantenartikel van een de wereld bereizend echtpaar bracht me op een idee. En een jaar later, in oktober 1962, voerde ik dat uit. Ik ging op wereldreis.

Ik had zonder opzet zevenhonderd gulden gespaard, het geld bleef vanzelf over omdat ik nauwelijks at en 's avonds op bed naar het plafond van mijn huurkamer lag te staren. Ik kocht bij Instituut Maxwell een schriftelijke cursus autogeen lassen, omdat je volgens het wereldreis-echtpaar met die vaardigheid in de hele wereld terecht kon. Ik ging naar een bromfietsenzaak en kocht voor tweehonderd gulden de goedkoopste bromfiets, een bijna nieuwe Solex met fietstassen. En een veldfles. Ik ging naar een muziekhandel en kocht een goedkope gitaar in een canvas hoes, en een leerboekje Gouden grepen. In een oude agenda vond ik een kaartje van Europa, dat voor de eerste weken voldoende zou zijn.

Zonder er lang over na te denken pakte ik wat kleren in de fietstassen, deed er de cursus autogeen lassen bij, een literblik kapucijners met een blikopener en een lepel en vertrok op een vrijdagochtend. De gitaar hing op mijn rug, de veldfles had ik op het laatste moment nog gevuld met water uit de kraan.

Het was begin oktober en guur. Ik had een pijnlijke holteontsteking boven mijn rechteroog, maar als ik af en toe een Chefarine 4-tabletje

kauwde en inslikte ging het toch best. De zurige en prikkende smaak van de pijnstiller hoorde erbij, daarna voelde ik nog lang hoe mijn maagwand leed onder de aanval van het medicijn, maar later trad dan de beoogde gevoelloosheid in. Een wondermiddel.

De eerste dag reed ik op topsnelheid Nederland uit, de Solex haalde met wind mee makkelijk dertig kilometer per uur en verbruikte bijna niets. Ik bereikte Antwerpen zonder problemen, vond een goedkoop hotelkamertje en at er een paar hapen uit het blik kapucijners. Veel honger had ik niet, ik voelde me voornamelijk koortsig en de holte boven mijn oog klopte.

Twee dagen later was ik in Noord-Frankrijk. Ik had onderweg een stokbrood gekocht waar ik af en toe een hap van nam, het blik kapucijners was nog steeds niet leeg, de veldfles had ik nog niet hoeven bijvullen.

De heuvels begonnen en daarmee het grote probleem van de Solex. De aandrijving geschiedde via een rol die op de voorband drukte en al bij lichte heuvels begon die rol te slippen. Ik trapte mee zoveel ik kon, maar zag toch met schrik een slijtgleuf op de voorband ontstaan. Misschien was de mislukking al in het plan ingebouwd, ik had kunnen bedenken dat je met zo'n aandrijving niet makkelijk de Pyreneeën over zou komen. En waarom had ik me er niet toe kunnen brengen om een behoorlijke landkaart te kopen? Het minikaartje uit de zakagenda gaf alleen de globale aanwijzing dat Spanje onder Frankrijk lag, maar ik was al een paar keer in een kringetje rondgereden omdat verdere details ontbraken. De vierde avond haalde ik een Frans kustdorpje dat bestond uit een paar huizen, een kerk en een café. De voorband was nu bijna tot de velg afgesleten.

‘Avez-vous une chambre pour la nuit?’ vroeg ik in mijn schoolfrans aan de eigenaar. ‘Pas cher, s’il vous plaît.’

Ik gunde me een kop soep in de warme gelagkamer die uitkeek op het haventje en maakte in de schemering een koude wandeling om de kerk. Een bord verwees naar Engeland, er stond een boot met een rookpluim op.

Terug op mijn kamer at ik de laatste hapen van het blik kapucijners en de laatste halve Chefarine 4 die ik bij me had. Er kwam nu een gestadige stroom van geelgroen snot uit mijn rechterneusgat, maar de pijn was minder geworden.

De dagelijkse, verplichte lectuur van een les autogeen lassen liet ik vallen, ik wist in mijn hart dat ik nooit-nooit-nooit autogeen zou lassen. Ik begreep het nut er niet van, ik wist niet hoe het moest en belangrijker nog: het was niet iets wat je via een schriftelijke cursus kon leren.

Rillend van de koorts schoof ik onder de dunne deken. Van beneden kwam gezang. Met enige ergernis merkte ik dat ik op was en ten prooi was gevallen aan een ongebruikelijke wanhoop. Treurigheid was ik gewend, het hele leven bestond uit treurnis. Wanhoop was iets nieuws. Ik ging op mijn zij liggen en trok mijn knieën op. Mijn hele lichaam bestond uit verdriet en behoefte aan warmte en contact. Ik keek in het donker naar waar de muur moest zijn en liet de golven van wanhoop over me heen komen.

Toen ik de volgende morgen wakker werd bleek ik een besluit genomen te hebben. Het had geen zin om de Alpen of de Pyreneeën te beklimmen met dit vehikel. Ik volgde de borden met de stoomboot en kwam bij een pont naar Engeland.

Laat in de middag bereikte het schip Newhaven, de weinige passagiers meldden zich bij de douane. Buitenlanders moesten langs de immigration officer en toen ik aan de beurt was bleek er vooral interesse te zijn voor de gitaar die op mijn rug hing. Was ik soms van plan daar geld mee te gaan verdienen? Had ik eigenlijk wel geld bij me? Ik liet de driehonderd gulden zien die ik nog overhad en werd node toegelaten. Maar bij het uitladen van de bromfiets ontstonden nieuwe problemen. Men scheen de Solex in Engeland niet te kennen en ik was zo goed niet of ik moest even laten zien hoe hij werkte. Tja, het was dan toch een motorvoertuig en die mochten Engeland alleen in met een geldig nummerbord. Tegen betaling van een pond kreeg ik twee zware metalen nummerplaten. Na enig aarzelen en zoeken in mijn Engelse woordenschat durfde ik het aan om er elastiekjes bij te vragen en na wat knutselen reed ik ten slotte op een sukkeldrafje Engeland binnen, de platen kletterend aan voor- en achterkant.

Al na een paar kilometer bereikte ik het plaatsje Seaford. Een korte boulevard met een breed strand, een paar straten met lage huizen waarop hier en daar half afgedekte borden met rooms to let erop. Een verlaten badplaats. Het was oktober, er stond een stevige koude wind, de zee had dikke schuimkoppen.

Ik passeerde net een dik vrouwtje met een zware boodschappentas toen het elastiek aan de achterkant knapte en het nummerbord rinkelend op straat viel. Ik stopte en liep terug, ze had de plaat opgeraapt, en in een opwelling vroeg ik of ze misschien een kamer te huur wist.

Ze had een rond gezicht en heldere blauwe ogen en ze aarzelde even terwijl ze mij en mijn bromfiets opnam.

'Maybe I can accommodate you,' zei ze, of iets in die trant. Haar Engels had een plaatselijk accent en ik begreep meer dan dat ik hoorde wat ze zei.

'Oh, that's nice of you.'

We liepen samen op terwijl ik in mijn stumperige boekenengels uitlegde dat ik gehandicapt was door de losse kentekenplaten. 'Do you have many of these motorbikes here?'

'Never seen the likes of it.'

Ze hield het hekje van een van de lage woonhuizen voor me open en in de warme woonkeuken kreeg ik een grote kop sterke thee met veel melk. Ze hoorde mij stevig uit. Ik merkte dat ze me een beetje verdacht vond, het was ook een raar verhaal, van een wereldreis die al zo kort na vertrek werd afgebroken. Was ik misschien op de loop voor moeilijkheden thuis, was de teneur van haar vraagjes, maar ten slotte nam ze een besluit en liet me de huurkamer zien, de trap op.

Een ruime lichte slaapkamer met twee keurig opgemaakte bedden, en uitzicht op de stille straat. Alles spic-and-span.

Terwijl ik riep hoe mooi en ruim het was keek ze naar de gitaar en vroeg: 'Do you play the guitar?'

'Oh no,' protesteerde ik, maar omdat dat nogal dwaas klonk, 'well, just a little. I'm teaching myself to play.'

'Well, you must play us a tune some time.'

Bij het avondeten maakte ik kennis met haar man, monteur bij de plaatselijke garage. Hij had een rood hoofd en kort grijs haar, en zweeg achter zijn krant. Vermoedelijk was dat zijn manier om afstand te houden van de betalende gasten die zijn vrouw binnenhaalde, hij at zelfs achter die krant, in zijn stoel bij de kachel.

Er was nog één andere gast, Oscar: een vaste kamerbewoner, een magere ijdele jongeman met een snorretje en glad zwart haar, die haastig een paar boterhammen at en meteen weer vertrok voor een afspraakje.

Nu de wereldreis van de baan was bleek elke dadendrang verdwenen te zijn en binnen enkele dagen settelde ik me in een vaste routine. 's Ochtends stond ik om negen uur op en ging naar beneden voor een enorm ontbijt van eieren, spek en sausages, dat ik zo traag mogelijk opat. Maar om tien uur moest ik toch het huis uit om nog een béétje de indruk te geven dat ik met vakantie was en dus wilde genieten van wat Seaford te bieden had. Ik wandelde naar de boulevard en keek uit over de golven. Het was onveranderlijk koud en winderig en de regenjas uit mijn bagage bood weinig bescherming, maar er waren een paar glazen schuilhokjes waarin ik het wel enige tijd kon uithouden. Opschuivend van hokje naar hokje haalde ik het tijdstip waarop ik met goed fatsoen weer kon thuiskomen.

'Did you enjoy your walk?' vroeg ze dan en ze gaf me een kop koffie. Terwijl de stofzuiger ronkte in het trapportaal las ik de krant van de vorige dag. Een uur later was het tijd voor de warme lunch. De echtgenoot kreeg zijn bord bij de kachel en las de nieuwe krant, maar Mrs. Graves en Oscar en ik maakten er een echte maaltijd van, met gesprekken over Oscars laatste flirts, het nieuws over de Cubacrisis en alle ellende die een nieuwe wereldoorlog zou veroorzaken. Het was goed dat Kennedy zo'n ferme houding aannam, maar hoe zou die gek van een Chroesjtsjov daarop reageren?

's Middags trok ik me terug op mijn kamer, die dan altijd meticuleus opgeruimd was, de beddensprei tot op de centimeter precies over het bed verdeeld. Ik keek uit het raam naar de lege straat en oefende de

drie gitaargrepen die ik uit het leerboekje had opgediept, C — F — G7. Het klonk niet zoals ik het weleens had horen klinken en een bijpassende melodie had ik nog niet kunnen bedenken.

Daarna werd het weer tijd voor een wandeling, nu buiten het dorp de glooiende heuvels in. Een mooi land, maar in een dunne regenjas in oktober bitter koud. Niemand te zien, behalve één keer een groep geüniformeerde jongens en meisjes van een naburige boardingschool die onder begeleiding een wandeling of een strafmars ondernamen, het verschil was niet te zien. Na een paar dagen ontdekte ik dat het dorp een boekwinkeltje had met een afdeling tweedehands pockets en sindsdien bracht ik daar elke middag een halfuur door en betaalde met de aankoop van een boekje.

's Avonds was er gelukkig de tv en soms een uitje naar de pub, waar Oscar me pijltjes leerde werpen.

In het weekend kwam Rosemary thuis, de bijna volwassen dochter die elders in een kostschool een opleiding volgde voor kleuterleidster. Het echtpaar Graves lag daar krom voor en het was de bedoeling dat zij ooit, te gelegener tijd en als zijn wilde haren verdwenen waren, zou trouwen met Oscar.

Moeder Graves maakte daar dikke toespelingen op, maar Rosemary toonde niet veel trek en Oscar vertelde me in een vertrouwelijke bui dat hij geen bezwaren tegen die ouderlijke plannen had zolang het zijn kostgeld laag hield. Ik kon dat wel begrijpen, Rosemary was grof gebouwd en arrogant en het was op haar dwingende aandringen dat ik op een zondagmiddag naar beneden kwam om mijn gitaarspel te laten horen. Ik speelde C-F-G7- F-C-G7-C-G7 en maakte van de algemene verlegenheid gebruik om weer beschaamd naar boven te glippen. Nog juist hoorde ik Rosemary in een hoge gierbui losbarsten.

Met Oscar reed ik op een dag naar Londen, waar een auto afgeleverd moest worden die door een late vakantieganger met panne was achtergelaten. Langs heuvel en dal, over de smalle wegen en door de kleine dorpen die zonder uitzondering een in zichzelf teruggetrokken misantropisch kerkje hadden, opgetrokken uit oeroude keien.

Bekende namen verschenen op de schaarse wegwijzers, Nutley, East Grinstead, Tunbridge Wells. Als hij de weg kwijt was stopte Oscar bij de eerstvolgende voetganger. Hij draaide dan het raampje open en vroeg de route met als onveranderlijk begin: 'Sorry to bother you, sir.'

Jaren later kon ik mezelf nog in een vrolijke stemming brengen door dat overbeleefde geluid in herinnering te roepen: Sorry to bother you sir, do I look silly? Are you by any chance my father? Is this the road to happiness?

Na het afleveren van de wagen hadden we nog een hele avond voor ons. Oscar had een tijd hier in Londen gewerkt en een meisje leren kennen dat erg op hem gesteld geraakt was. Voor jongemannen van zijn type was dat de ideale situatie. Het gaf speelruimte en macht. Zou hij haar maar niet eens bellen om te kijken of zij hem nog kon bekoren? Dat — omgekeerd — zij hem nog zou willen stond voor hem vast.

'Als ik in de weg loop geef dan een teken, dan ga ik zelf met de trein naar huis,' stelde ik voor, maar dat was het laatste wat Oscar wilde. Hij was zonder afscheid van haar te nemen vertrokken naar Seaford en er kon van alles gebeuren.

Hij belde op en met de ondergrondse en de bus gingen we naar de plaats waar ze werkte, in een buitenwijk van Londen. En inderdaad, daar kwam ze aanstappen uit de haarsalon waar ze werkte. Een tenger meisje op hoge naaldhakken, het haar in een met lak bespoten toet

omhoog, grote blauwe ogen. Toen ze naast Oscar de onbekende zag verstarde ze, dat was niet haar idee van een leuke twosome.

In de dichtstbijzijnde tl-verlichte ijssalon zat ik erbij, zo stil en onzichtbaar mogelijk, en keek meelijdend toe hoe zij probeerde een sfeer te maken waarin de romance weer zou kunnen opbloeien, terwijl ze voelde dat het onbegonnen werk was en zichzelf haatte dat ze toch weer ingegaan was op het telefoontje van deze versierder.

Toen Oscar even naar het toilet was, viel er een stilte. Ik keek naar haar magere bleke gezicht met de rode lippen en zei: 'I'm sorry to be such an obstacle, if you want me to leave I'll be happy to oblige,' maar ze zei hoofdschuddend: 'It won't make any difference, I'm sure, but it's awfully nice of you to think so.' Daarna had ze het opgegeven en was het ijs gebroken, het werd een gesprek over de Cubacrisis en ieders toekomstplannen. Toen het tijd werd om de laatste trein te halen kreeg ik een kleine warme hand van haar en de beste wensen.

Terwijl de bus wegreed zwaaiden we naar haar. Ze stond in het licht in haar plastic regenjas en op haar hoge hakken en werd steeds kleiner. Ze zwaaide niet terug.

Met een schok realiseerde ik me hoe gelukkig ik zou zijn als er iemand was die van me hield, zoals dit meisje had willen houden van de plurk die naast me zat en bij het weerzien kennelijk geconcludeerd had dat hij haar niet aantrekkelijk meer vond.

De volgende dag kondigde ik mijn vertrek aan. Ik had mijn geld nog eens nageteld en het werd te riskant om langer te blijven. Mrs. Graves had me verzekerd dat ze me het vel niet over de oren zou halen, maar dat was dan ook het enige wat ik van haar tarieven wist en het leek onbeleefd om door te vragen. De Cubacrisis voerde ik aan als argument:

in deze omstandigheden kon ik beter terug naar huis gaan. Tenslotte zat niemand tijdens een wereldoorlog graag in een vreemd land.

Ze vroeg maar tien pond en dat betekende ongeveer honderd gulden.

Op die basis had ik nog wel een week langer kunnen blijven, maar ik had het besluit nu eenmaal aangekondigd en kon geen goede reden bedenken om erop terug te komen.

Haastig kocht ik nog een doos bonbons voor haar en gaf haar bij het afscheid in een impuls een zoen op haar dikke wang. Ze hield me even vast: 'Take care.'

Een dag later stond ik op Holland Spoor in Den Haag en merkte dat de brommer de overtocht per nachtboot niet ongehavend had doorgemaakt. Er was een kleine beschadiging van de starter en ik besloot niet meteen terug te gaan naar Amsterdam, nu ik toch geld overhad.

Aan de overkant van het station was een klein hotel, het Hotel Centraal, dat een bord droeg met een aanlokkelijk aanbod: f 7,50 per nacht inclusief ontbijt.

Ik had na de kosten van de reparatie nog zeventig gulden over en dat gaf de mogelijkheid van een week Den Haag en twee gulden per dag voor verteringen.

Het werd een week van keuzes. 's Ochtends at ik het magere ontbijt — een boterham met een gekookt ei en een boterham met hagelslag — en daarna besteedde ik de dag aan rondwandelen in een stad die met iets heel anders bezig was.

Een portie patat kostte een kwartje, de bioscoop f 1,10, tramritten vier voor vijftig cent, een krant een dubbeltje, warmte in de warenhuizen was gratis.

Het dagelijks dubben leverde telkens dezelfde keus op: een film, een portie patat en een krant, en eindeloos rondlopen in gratis verwarmde ruimten.

Vier weken na vertrek reed ik Amsterdam weer binnen. Ik had een kort moment van verbazing toen ik met een routinegebaar mijn hand in de zak van mijn regenjas stak en daar de sleutel van de huisdeur vond. Het ding was vier weken irrelevant geweest en mij ook niet opgevallen, terwijl ik toch heel wat keren mijn handen in mijn zakken gewarmd had.

Mijn kamer lag er nog bij zoals ik hem verlaten had: een ingepakte koffer met de rest van mijn spullen en een briefje erbovenop met het verzoek aan de hospita om de koffer te bewaren als de periode waarvoor ik de kamer gehuurd had verstreken was. De kamer rook bedompt en na enig zoeken vond ik de oorzaak: een stuk beschimmelde kaas op een bord, in het kastje naast mijn bed. Ik schudde de butafles en stak de kachel aan. Ik sneed de schimmel van de kaas en at het restant op.

Het leek wel of ik niet weg geweest was.

*

Op zoek naar nieuw werk solliciteerde ik bij een marktonderzoekbureau voor een baantje als enquêteur. Wie weet zou wat meer contact met mensen mij goeddoen.

Na het invullen van een aantal tests kreeg ik tot mijn verrassing het aanbod assistent-projectleider te worden. En al na enkele maanden begreep ik waarom: om enquêtes te maken en rapporteren moest je verbaal goed zijn maar ook goed met cijfers kunnen omgaan. En die combinatie van gaven had ik toevallig. Voor het eerst ging ik met genoeg naar mijn werk.

Maar toen kwam de winter. Die van 1962-'63 was de koudste ooit gemeten. In mijn tussenkamer had ik er natuurlijk profijt van dat zowel aan de voorals aan de achterkant van het souterrain gestookt werd door de andere huurders. Desondanks was het bitter koud in mijn kamertje. Ik had zoals elke kamerbewoner in die tijd een ronde straalkachel die één kant van je lichaam gloeiend heet verwarmde maar de andere zijde koud liet. Toen die het na een halfjaar begaf, was ik er eigenlijk niet rouwig om. Daarna probeerde ik me warm te houden met een butagaskacheltje. De zurige lucht van het butagas was vermoedelijk niet gezond, maar daar kon ik me niet druk over maken. Voor een butakacheltje had je een butagasfles nodig. Ik haalde ze in Amsterdam bij de firma Mons, voormalig kolenhandelaar, waar de metalen flessen buiten in de sneeuw al op klanten stonden te wachten. Zware krengen die zich moeizaam op de bagagedrager van de fiets lieten tillen en waarmee je lopend naar huis ging. Ik was blij als ik er was, maar moest dan die pakweg dertig kilo onhandig gewicht nog naar het souterrain zeulen.

Op een februaridag in het hart van deze verschrikkelijke winter was de temperatuur ook in het souterrain onder de nul graden. Snel sloot ik de kachel aan op de fles en hield een lucifer bij wat de vlam moest worden. Maar er kwam geen gas uit de fles. En geleidelijk rees het besef: het gas was bevroren. Ik moest het eerst zien op te warmen voordat het zelf warmte kon geven. En zo zat ik op een koude februaridag in 1963 een uur lang op een bevroren butafles, totdat mijn warmte de fles voldoende ontdooid had om het kacheltje aan te krijgen. Het was zonder meer de treurigste dag uit mijn bestaan tot dan toe. Ik had geen idee dat ik enkele weken later Melissa zou ontmoeten.

Melissa

Een deel van onze jeugd hadden we samen doorgebracht in Makassar. Ik was acht en zij was acht en onze ouders woonden — na de oorlog was de ruimte krap — in een woning met nog twee andere gezinnen. 's Ochtends werden we in een legerjeep naar de lagere school gebracht en aan het eind van de ochtend liepen we naar huis, knikkerden onderweg, zochten naar de assemvruchten die uit de bomen gevallen waren, kochten een verboden ijsje als we geld hadden.

's Middags als de volwassenen sliepen speelden we in de achtertuin in een achtergelaten kapotte auto, de hitte van het metaal kon ik in mijn herinnering nog ruiken. Broembroem, we reisden wat af.

Op een dag werd ze op het grasveldje aan de overkant van onze straat door een bij gestoken. Dat kon dodelijk zijn, hadden we gehoord, en huilend holden we naar huis, terwijl ik haar bovenarm stevig omklemde om te voorkomen dat het gif zich door haar lichaam zou verspreiden.

Na een jaar werd mijn vader overgeplaatst, ik wist als kind al dat niets lang duurt en dat afscheid erbij hoort. Een verlof in Nederland en na enkele omzwervingen Soerabaja als standplaats.

'Hé Makassar,' zei het Indische meisje op de hbs.

Ze was groter gegroeid maar tenger gebleven. Grote ogen in een beweeglijk hoofd, een brede lach, een luie mond. Lang haar, lange benen, en haar bloes boven de korte broek bescheiden maar aanminnig gevuld. Mijn jongenshart stond stil.

'Hé Liesje,' zei ik.

‘Melissa,’ verbeterde ze, ‘ik heet nu Melissa. Hoe gaat het met je moeder?’

Ze reed die eerste dag na schooltijd mee naar ons huis en we vatten de oude vriendschap weer op, in aangepaste vorm.

Melissa zat voor in de klas, en ik een paar banken achter haar. Tijdens de les voelde ik hoe de belangstelling van de jongens naar haar uitging. In de pauzes liepen de meisjes in duo’s of trio’s giechelend en samenzweerderig rond, de jongens voetbalden wat, gooiden elkaar om en keken intussen steeds naar het meisje van hun voorkeur. Dat ik Melissa kende en gewoon met haar kon praten, maakte mij tot een man van de wereld.

Ik was op mijn hoede geraakt tijdens de overplaatsingen. Blanke witharige jongens hadden het niet zo makkelijk op school, waar de meerderheid bestond uit Indische leerlingen, die altijd behendiger en sneller waren en in het petjok hun eigen geheimtaal hadden. Elke volgende school betekende een nieuw gevecht om acceptatie, terwijl er tegelijk ook altijd achterstanden in te halen waren. Je had het eind van de vorige klas gemist of het begin van dit schooljaar, de leerboeken waren altijd anders en de leraren ongeduldig. Ik was eraan gewend geraakt de kat uit de boom te kijken, introvert, geen veroveraar. Maar wel een opportunist.

Na een halfjaar had ik altijd en overal wel een paar hechte vrienden, ook op deze zoveelste school. Peter was er een van, een sportieve blonde jongen. Hij was niet erg spraakzaam of vlot, maar had een natuurlijk zelfvertrouwen waardoor in elk gezelschap altijd even gepeild werd: wat vindt Peter ervan? Misschien was het de licht geamuseerde blik in zijn kleine samengeknepen blauwe ogen,

misschien zijn status als atletiekkampioen van de school. Dat hij ook graag en veel las was de basis van onze vriendschap.

Het komende jaarlijkse schoolbal leidde tot het plan om te leren dansen. Melissa bood aan me wegwijs te maken en ik nam Peter mee. In Melissa's huis, op de tonen uit de opwindgrammofoon, zag ik het voor mijn ogen gebeuren. Slow quick quick slow, met grote onhandige passen leidde Peter haar over de vloer en hij kon ze zo gek niet maken of Melissa zweefde mee in zijn sterke armen. Na die middag was ik best man en waren zij bijna onafscheidelijk. 's Ochtends reden ze samen naar school en 's middags samen terug, en alhoewel Peter veel tijd bleef overhouden voor het vriendenclubje had hij er toch een rol bij gekregen. In de vriendenkring werd daar nooit over gepraat, vreemd genoeg, we wisten het maar het was geen onderwerp. Peter schepte er niet over op, wij vroegen er niet naar. En ik droeg mijn jongensverliefdheid en het zinloos verlangen in stilte.

Toen ze naar Nederland vertrok, in 1952, namen we met een stevige handdruk afscheid van elkaar. Ze beloofde te schrijven, maar die belofte werd altijd gedaan door degenen die vertrokken uit Indië, en nooit vervuld. Peter mocht haar wegbrengen naar het schip en leek verdrietig. Maar al na een week had hij een nieuwe liefde, de blonde stoot Els Kalis, die de paardenstaart op school had geïntroduceerd. Toen was ik blij te weten dat Melissa nooit brieven zou sturen — ik had niet geweten wat ik haar terug moest schrijven over Peter. Ik zou haar onder geen voorwaarde pijn willen doen.

Eenmaal zelf in Nederland, in de lange donkere tunnel van die elkaar langzaam opvolgende jaren, dacht ik weleens aan haar. Zou er misschien ergens een adressenbestand te vinden zijn van Indische

repatrianten? Maar ik wist dat ik haar niet zou durven opzoeken, te bang dat ze alweer een Peter had gevonden.

Gelukkig gebeurde op 16 maart 1963 het wonder. Door de drukke Reguliersbreestraat lopend naar mijn werk aan de Amstelstraat in het centrum van Amsterdam zag ik een tengere jonge vrouw voor de etalage van de ako-boekhandel staan. Ze droeg een groene loden mantel die haar als een zwachtel omsloot. Ze had halflang sluis haar, zwart, en toen ze haar hoofd even bewoog en ik haar profiel zag kreeg ik een schok.

Hoe mensen elkaar herkennen is door geen computer te achterhalen en het is nog wonderbaarlijker hoe in een menigte altijd weer je oog valt op een bekende. Op dat moment keek ze om, het mooie Indische hoofd met de grote zwarte ogen, de kleine neus en de levendige, lachgrage mond. Haar blik gleed even over me heen maar ze draaide zich weer terug naar de etalage. Het duurde twee tellen en toen keek ze weer, met een licht puzzelende blik.

Met versnelde pas bereikte ik haar. 'Melissa?'

'Hans?'

Even later zaten we bij Ruteck's achter een kop koffie.

'Je bent veel veranderd,' zei ze, 'maar je ogen zijn nog dezelfde.

Hetzelfde.'

'Ja, hoezo?' lachte ik.

'En je stem. Je had altijd al zo'n bas, vanaf de tweede klas. Ik weet nog dat je de baard in de keel kreeg. Je moest een tekst voorlezen in de klas, en daar kwam het woord "bloed" in voor. En toen schoot je stem ineens uit. Wij lachen! Weet je nog?'

Ik herinnerde het me. Zij zat links voor me in de klas, Peter rechts achterin, de rest was decor.

‘En wat doe jij nu, Hans?’

Ik vertelde het haar, maar ze kende het vak marktonderzoek duidelijk niet. Dat je consumenten kon vragen naar hun mening over producten was ook pas enkele jaren een vakgebied in Nederland.

‘Melissa?’ ‘Ja Hans?’

‘Herinner je je Makassar nog?’

‘Ik weet dat we vaak ’s avonds naar de baai gingen. Je kon dan de zon in de zee zien zakken en jij hield vol dat er een zacht gesis te horen was.’

Ze draaide haar hoofd naar mij toe en lachte haar lach, een zachte hoge lach die meteen door de wind meegenomen werd, waardevolle buit.

We wisselden gegevens uit en ze bleek vlak bij mijn werk te wonen. Dat bood mogelijkheden.

‘Ik moet naar college,’ zei ze na een halfuur en ik meende iets van spijt in haar stem te horen. ‘Maar misschien zie ik je bij de reünie?’

‘Reünie?’

‘Ja, heb je dat niet gehoord? Peter en nog een paar anderen zijn bezig een reünie te organiseren van onze oude hbs in Soerabaja, hier in Amsterdam. Ik loop wel even langs je werk als ik weet waar en wanneer.’

‘Ach, je bent weer met Peter?’

‘Nou nee, Peter heeft een nieuwe liefde, een Hollands meisje. En dat is prima, hoor.’

Dat stelde me gerust. De onwelkome gedachte dat zij en Peter zouden zwieren op de dansvloer terwijl ik toekeek kon ik schrappen. En ik was wel benieuwd hoe het hem verging.

Eenmaal op het werk zette ik Melissa snel uit het hoofd: zij was toch niet voor mij bestemd en die reünie zou wel niet doorgaan. Maar tot mijn verrassing klom een week later een meisje in een groene loden jas

de lange trap op die leidde naar het marktonderzoekbureau nimm. Licht nahijgend gaf ze me de datum en het adres van de reünie en maakte zich al op om weer af te dalen toen ik bij zinnen kwam en zei: 'Zal ik je komen afhalen? Dat we samen gaan?'

'O, leuk!' zei ze meteen en ze gaf me nog eens haar adres, waar ik al een paar keer tijdens de lunchpauze langs was gelopen zonder te durven aanbellen: de Balk in 't Oogsteeg, een zijstraatje van het Rembrandtplein. Haar naambordje had ik wel gezien: M. Vitalis. Het werd de avond van mijn leven.

Het Minerva-paviljoen, een klein zalencomplex in Amsterdam-Zuid op de plek waar later het Hilton Hotel werd gebouwd, was de locatie van de eerste reünie van de ssv-hbs te Soerabaja. Peter en zijn kompanen hadden een zaal gehuurd waar zo'n honderd mensen in konden. En die waren er ook.

Melissa was hier thuis en groette links en rechts de Toeties en Doedies en Tjalies. En Peter, die mij hartelijk verwelkomde maar een vreemde was geworden. Kleiner dan ik, tot mijn verbazing en zichtbaar ook de zijne. De groeispuurt die ik op mijn vijftiende had zou wel de oorzaak zijn. Maar daarmee was ook zijn natuurlijk overwicht op mij verdwenen. Een vriendelijk mannetje vond ik hem nu. Hij had een Hollandse vriendin die een kop boven hem uitstak. Ook dit droeg bij aan een voor mij onwennig superioriteitsgevoel, net als het feit dat Melissa zich duidelijk beschouwde als mijn date voor deze avond.

We dronken tjendol en aten saté kambing, en dansten op de muziek uit de jaren vijftig, de tijd van de Indische volksverhuizing naar Bibberland. 'Vaya Con Dios', 'How Much Is That Doggy In The Window', 'Changing Partners (Again)', 'Seven Lonely Days', door historisch toeval de

liederen van het verlangen van onze generatie. En aan het slot kondigde de ceremoniemeester aan: 'Time's up, sobats, but we'll meet again.' Het bandje was al aan het inpakken, want de traditionele slotsong bij dit soort bijeenkomsten was in Soerabaja de plaat 'Auf Wiedersehen' van Vera Lynn.

We deinden het uit, dicht tegen elkaar aan, verzonken in de herinnering aan onze schooltijd, haar hoofd tegen mijn schouder. Terugwandelend hield ik de stilte vast en tastte naar haar hand, die ze zonder aarzeling gaf, een lief handje in mijn grote Hollandse jat.

Een herinnering kwam bij me op. 'Is dit de hand met het littekentje op de wijsvinger?'

'Nee, dat is deze.' Ze legde hem erbij en ik streeelde eroverheen met mijn Hollandse duim.

Het gebeurde op een middag. Ze had Peter en mij weer eens dansles gegeven, slow quick quick slow, en wilde ons daarna nog trakteren op een boterham met zoete gecondenseerde melk. Peter moest eerder weg voor een training en we bleven met z'n tweeën achter, een bitterzoet samenzijn voor mij omdat zij Peters meisje was. Veel later realiseerde ik me pas dat we juist daardoor zonder spanning met elkaar omgingen, en vrijuit konden praten en lachen.

Ik besmeerde onze twee boterhammen met margarine terwijl zij de blikopener op het melkblikje zette. Zoals altijd keek ik bij het smeren naar de bruine plekje in het brood, waar insecten meegebakken waren. Bedreven pulkte ik tussen twee vingernagels die deeggrafjes eruit. 'Wat doe jij nou?' vroeg Melissa en ze keek naar mijn handen terwijl ze tegelijk het gekartelde deksel van het melkblikje omhoogtrok. 'Au!' Ze hield haar wijsvinger omhoog, en zoog het bloed uit een sneetje.

Het duurde een halfuur voordat het bloeden ophield en ik er eindelijk een stevig verbandje omheen kon doen.

Na een week liet ze me het resultaat zien, een roze littekentje op de bovenkant van haar wijsvinger.

‘Als ik later groot en dik word dan groeit dat litteken mee,’ zei ze, ‘en ik zal altijd weten hoe ik eraan gekomen ben. Dansen met Hans!’

Na al die jaren zat het er nog en we wisten het nog allebei. Even later zoende ik haar, onder de klok op het Leidseplein.

Een week later waren we allebei geen maagd meer. En op 1 april 1964 trouwden we.

Er volgde een leven dat snel voorbijging — mensen zijn ééndagsvliegen. We kregen een zoon (ik kwam met de naam Marco, zij had een voorkeur voor Eric, het werd Maric).

We werkten, zij als redacteur bij een wetenschappelijke uitgeverij en ik als marktonderzoeker bij bureau nimm en toen dat failliet ging bij Bouwman, uitgeverij van damesbladen.

In razend tempo werden we ouder en gingen ten slotte met pensioen.

Bij mijn afscheid in 2000 kreeg ik een boek cadeau, getiteld *Oud zeer*. Het bevatte de verhalen die ik in de loop van de jaren voor Bouwmeer, de personeelskrant van de uitgeverij, had geschreven, herinneringen aan mijn Indische jeugd en mijn diensttijd.

We namen ons voor samen een gelukkige oude dag te beleven. En dat lukte zestien jaar lang, zeker nu we elke winter weg konden naar de tropen. Maar toen, op 5 maart 2017, stierf Melissa aan longkanker. Ze was zevenenzeventig jaar jong. Ik was de roker en dankzij mij had zij de rook ingeademd die haar fataal werd.

Het zelfverwijt daarover maakte het nabestaan tot een hel. Waarom, waarom was ik zo lang doorgedaan met roken?

Het antwoord daarop was even simpel als dom. Ik vond dat ik er geen recht op had om mijn werk bij de bladenuitgeverij te laten versloffen in de maanden die ik nodig zou hebben om het roken te ontwennen.

‘Ik word er niet voor betaald om te disfunctioneren,’ zei ik met enige trots als iemand ernaar vroeg en als men dan doorzeurde dat het zo’n ongezonde gewoonte was had ik mijn antwoord klaar: ‘Roken kost je misschien een paar jaar, maar die jaren liggen aan het eind van je leven en dat zijn toch niet de prettigste.’ Haha, lachte men dan.

Maar ik beloofde Melissa dat ik zou stoppen zodra mijn werkend bestaan eindigde. En op de dag dat ik met pensioen ging, in januari 2000, stopte ik inderdaad en hield dat vol.

Na vijf jaar zouden mijn longen weer geheel schoon zijn, had Melissa ergens gelezen. Maar toen een oud-collega met wie ik af en toe correspondeerde, in 2008 longkanker kreeg terwijl hij al minstens tien jaar gestopt was met roken, wist ik wel beter. Ergens in mijn achterhoofd bleef ik denken dat ik ooit aan de beurt zou zijn. Maar niets had me erop voorbereid dat ik Melissa zou doden. Dat meeroken ongezond was had ik wel gehoord en gelezen. Maar het leek meer een theoretisch gevaar dan realiteit.

‘Rookt er iemand in het gezin?’ vroeg de longarts toen in 2016 duidelijk werd wat de oorzaak was van haar gewichtsverlies en haar kuch.

‘Nee,’ zei Melissa, ‘mijn man heeft gerookt, maar die is er al vijftien jaar geleden mee gestopt.’

‘Hoelang heeft hij gerookt?’

‘O, sinds mijn twintigste,’ antwoordde ik, die erbij zat om haar te steunen.

‘En hoelang bent u getrouwd?’ ‘Tweeënvijftig jaar!’

De longarts was een nog jonge man, een dertiger met blonde lokken en brede schouders. Een sportfiguur. Hij dacht na.

‘Dus dan hebt u zevenendertig jaar meegerookt! Nee, ja, toch...
zevenendertig jaar!’

‘Jawel, maar nooit geïnhaleerd!’ zei Melissa met een lach. En tot haar dood bleef ze volhouden dat mijn rookgedrag niet de oorzaak was van haar longkanker. Maar ik wist wel beter.

Ik zag steeds haar hoofd voor me, zoals het eruitzag toen ze stopte met ademen. Een sereen hoofd, de ogen gesloten, het voorhoofd hoog en rond, de mond breed en daarboven haar fijne Aziatische neusje met de onverwacht brede neusgaten. En onder de deken dat prachtige lijf, nu zo mager en verdord. Door mijn schuld.

En ik vond ook dat ik om die reden geen recht meer had op geluk.

4

Het nabestaan

De zoektocht naar de identiteit van de dode vrouw in Huis ter Heide was ik niet begonnen. Ik had er de energie niet voor. Een jaar ging voorbij.

Mijn plan om me in de kortste keren dood te drinken was weliswaar niet gelukt, maar had me wel ernstig verzwakt. Mijn behoefte om weg te zijn was zo groot dat ik na enkele borrelglaasjes alcohol voor alle zekerheid ook maar wat slaaptabletten nam. En al na een halve fles wodka viel ik dan steevast in een diepe lange slaap. Als ik 's ochtends wakker werd was er altijd eerst een kort moment waarin de wereld

gewoon leek. Ik hoorde een merel fluiten, een auto reed voorbij, gevolgd door een brommer. De brievenbus rammelde even. Dat was de ochtendkrant die ik steeds vergat op te zeggen. Omdat Melissa dood was, de enige van ons tweeën die nog de krant las.

En dan sloeg de werkelijkheid weer keihard toe. Melissa was er niet meer.

Nooit meer zou ik haar lippen proeven. Nooit meer de curve zien van haar blote rug en de welving van haar bruine huid als die overgang van rug naar billen. Voorbij, voorbij, voorgoed voorbij.

Na enkele maanden begon een routine van leed te ontstaan. Een diep gevoel van droefheid had zich permanent genesteld achter het borstbeen. Ik kon er alles mee doen, ik zou er eventueel zelfs mee kunnen sporten als ik dat gewild zou hebben. Maar ik schreef liever. Ik had me aangemeld bij Facebook en schreef daar dagelijks een herinnering, een inval, een kort verhaaltje. Er kwamen vriendschapsverzoeken binnen, ik had ineens publiek.

Eén keer in de week kwam Maric langs. Hij begon grijs aan de slapen te worden, had ik onlangs met enige verbazing gemerkt, totdat ik besepte dat hij intussen al royaal in de veertig was.

Twee slechte ervaringen met de liefde hadden hem doen besluiten eeuwig vrijgezel te blijven en als Maric iets besloten had kon niemand hem daarvan afbrengen. De onuitgesproken afspraak was geweest dat hij voor Melissa zou zorgen als ik er niet meer was. Maar nu was Melissa er niet meer en ik wel. We wisten er allebei niet goed raad mee, we waren geen van beiden praters. Praten, dat deed Melissa voor ons. En luisteren eigenlijk ook.

Maric bracht altijd een overvloedige Indische maaltijd mee, in de wetenschap dat ik niet kookte en geen boodschappen deed. De wodka

liet ik bezorgen en met de restanten van Marics maaltijd kwam ik de week wel door. Het had het plezierige effect dat mijn gewicht van bijna negentig kilo teruggebracht was tot zeventig kilo toen ik een paar maanden geleden in een aanval van automatismen op de weegschaal was gaan staan.

Het zou nu nog wel lager zijn. Als ik na het douchen per ongeluk in de spiegel keek zag ik een magere man met ingevallen wangen, lang grijs haar en dito Merlijn-baard. Melissa knipte mij altijd, nu had ik geen kapper meer.

Op een dag bracht Maric iemand mee.

‘Wat zie jij eruit!’ zei Paul Niekerk toen ik opendeed, ‘ik herken je nauwelijks.’

‘Ik ben het ook niet,’ antwoordde ik.

Een paar minuten later had ik de meegebrachte maaltijd uitgepakt en al een paar lepels nasi goreng genomen voordat ik de moeite nam borden en bestek uit de keuken te halen. Na een paar dagen geen voedsel had ik altijd toch wel enige trek. Maar die was met een paar happen meteen gestild.

Toen ze gezeten waren en opschepten had ik er geen behoefte meer aan voor mezelf een bord te vullen. En Maric wist intussen dat hij mij niets moest opdringen.

‘Waar heb ik de eer aan te danken?’ vroeg ik en ik keek Paul aan.

Zijn gezicht was in de loop van de tijd vooral uit knobbels gaan bestaan. Zijn neus zelfs één en al knobbel. Ik kende hem van Bouwman-bladenuitgeverij. Het was zijn taak de bladen met een teruglopende verkoop onder de loep te nemen en zo nodig te restylen. Ik moest dan als marktonderzoeker vaststellen of dat bij het publiek aansloeg. Hij had en passant ook het personeelsblad onder zich, waar ik geregeld in

schreef. Hij was nu — al lang met pensioen — hoofdredacteur geworden van een zelf opgericht tweewekelijks papieren krantje. ‘Knisperend’ werd het papier genoemd in de wervingsadvertentie die in elk nummer stond.

Maric had me een abonnement cadeau gedaan en enigszins tot mijn verrassing bladerde ik het elke twee weken met plezier door en las er enkele stukken uit. De Chaos heette het en ongetwijfeld werd daarmee de wereld bedoeld, gezien vanuit de ogen van de bejaarde journalisten die het blad zonder betaling vulden.

Het blad bevatte vooral herinneringen, aan hun eerste scoop, hun laatste scoop, hun beste scoop, een mislukte scoop, een onverwachte scoop. Soms hadden ze een nieuwe scoop. Meestal ging het dan om een overleden oud-politicus wiens dood anekdotes opriep bij een van de scribenten van De Chaos. Of bij een van de begrafenisgangers.

Zo had Van Agt — die het eeuwige leven scheen te hebben — tijdens de wandeltocht naar de laatste rustplaats van Ruud Lubbers aan een meelopende oud-journalist veel verteld over Ruuds escapades met vrouwen. ‘De stier van Kralingen’ luidde de kop van het artikel.

Maar omdat geen enkele actieve journalist De Chaos las werd deze scoop nergens opgepikt, waaraan Niekerk enkele afleveringen later een bitter hoofdredactioneel commentaartje wijdde.

‘Je zoon deed wat ict-werk voor De Chaos,’ zei hij nu, ‘en vertelde dat je abonnee was op het blad. En toen dacht ik: eens kijken of ik Hans kan paaien af en toe iets te schrijven voor mijn blad. Je zoon gaf me een krantenbericht dat je misschien interesseert, gezien de stukken die je in de personeelskrant schreef over je diensttijd.’

Hij haalde een opgevouwen vel a4 voor de dag dat toen hij het openvouwde de afbeelding liet zien van een krantenbericht. Hij las

voor: 'Vermoorde vrouw na halve eeuw gevonden.'

'Ja, stop maar. De rest van het bericht ken ik al. Het is van een jaar geleden. Oud nieuws over een wel heel oude zaak.' Ik keek Maric verwijtend aan. 'Ik ben daar wel even achterheen geweest, maar ik kon het niet opbrengen, niet zo vlak nadat Melissa vertrok. En het is zo'n cold case, dat wordt niks meer.'

Paul haalde een rood boekje voor de dag.

'Hier, in jouw bundeltje *Oud Zeer* staat een verhaal over een vrouw aan diezelfde spoorweg. Toevallig heb ik een paar jaar na jou ook in dat kamp gediend, mooi kamp trouwens. En ik voel aan mijn water dat er een verhaal in deze vondst van een oud vrouwengeraamte zit.

Damesgeraamte moet ik misschien zeggen.'

'Wat was jij daar, in het Walaardt?'

'O, sergeant,' zei Paul nonchalant, 'ik ben een tijdje beroepsmilitair geweest.'

Daar had hij dat metalige stemgeluid aan overgehouden, begreep ik ineens. Ik begon op blaftoon: 'Inks echts, inks, echts. Odde pláááás. Úst!'

'Ja, lach jij maar. Ik heb een nare jeugd gehad en kon ontsnappen door te tekenen voor het leger. Daar ga ik me niet voor verontschuldigen, Hans.'

'Sorry,' zei ik, 'ik kon het niet laten.'

Maric had ons zwijgend zitten aankijken tijdens deze

woordenwisseling. 'Melissa vond dat je erachteraan moest,' zei hij nu.

'Ja, dat zei ze,' gaf ik toe, 'maar alleen omdat ze me iets te doen wilde geven als ze er niet meer was. Je moeder wilde er alles aan doen om te voorkomen dat ik stuk zou gaan als zij overleed. Nou, dat is uiteindelijk niet gebeurd. Ik ben er nog, na een jaar.'

'Je zal ervan opknappen als je op pad gaat voor deze zaak,' probeerde Paul.

Ik begreep nu dat hij door Maric was overgehaald mij in actie te krijgen.

'Het huis uit? Geen sprake van,' zei ik. 'Ik laat alles bezorgen. De Drankgigant is hier kind aan huis.'

'Dan doen je zoon en ik het loopwerk wel,' zei Paul.

Ik kon aan Marics hoofd zien dat hij daar absoluut geen trek in had. Zijn baan als ict'er liet hem er ook geen tijd voor. En waarom zou hij?

'Weet je wat?' zei ik. 'Ik zal dat verhaal van mij over vijftig jaar geleden herlezen en kijken of dat wat oproept. Laat dat krantenberichtje ook maar hier, dat heb ik een keer weggegooid, meen ik. En ik mail je erover, Paul. Dat beloof ik.'

'Hans belt niet,' zei Maric tegen Paul.

'Weet ik,' zei Paul, 'hij vindt het raar om met zijn oor tegen andermans oor te gaan staan. Zo práát je toch niet met elkaar, vindt hij.' Hij lachte.

'Je kunt elkaar niet eens zién als je oor tegen oor staat,' voegde ik eraan toe.

Ik zag dat Maric op het punt stond in te brengen dat je elkaar sowieso niet zag bij het bellen. Maar hij bedacht tijdig dat ik het vermoedelijk als grap bedoelde en lachte met Paul mee.

'Zal ik het boekje ook achterlaten?' vroeg Paul. 'Nee, ik heb het nog wel ergens.'

Ik duwde ze bijna de deur uit en eenmaal weer alleen schonk ik mezelf een stevige slok in. Zoveel praten was ik niet meer gewend.

'Je blijft me opjuttent!' zei ik in gedachten tegen het portret van Melissa dat ik had opgehangen boven de schoorsteenmantel. Ze zweeg, zoals ze al het hele jaar zweeg.

Ik opende mijn laptop en zocht op mijn website het verhaal op. Ik had *Oud Zeer* ooit laten digitaliseren om er wat stukjes uit op mijn Facebookpagina te kunnen zetten. Daar was het nooit van gekomen, ik vond het wat te opschepperig om als schrijver te poseren. Maar nu hoefde ik in elk geval niet meer te zoeken naar het papieren exemplaar. Het verhaal dat ik zocht heette 'Queen of Sheba', wist ik nog. Waarom die titel? Het verhaal ging over een mooie maar ook indrukwekkende vrouw. En bij gebrek aan schrijfervaring gaf ik verhalen de eerste de beste titel die in me opkwam. Ik las het nu met nieuwe ogen:

Queen of Sheba

Het uniform was een groene loshangende zwachtel, verzadigd van stof en zweet, een beetje zurig van geur. Er lag een plak dwaasheid kakikleurig op mijn onwillig soldatenhoofd, bij elke stap tikte het loshangende embleem tegen mijn slaap. Met voorzichtige passen liep ik de oprijlaan af, klamme voeten gekromd in te kleine sokken, gereed voor drie uur bewegingsvrijheid. Minzaam zei ik 'prettige wacht' tegen de wacht aan de poort, die het schamper en jaloers beantwoordde. De dag stierf in schoonheid, met mooie roze tinten, het was doodstil op de weg. Ik stond, als altijd, na honderd meter stil om te beslissen. Er waren eigenlijk maar twee mogelijkheden: wel of niet het militaire tehuis met zijn gesubsidieerde gezelligheid. Göbel en Krocké, mijn kamergenoten, kwamen mij achterop, de een slim en mager, de ander fors en bikkelhard.

'Waar gaan jullie heen?' vroeg ik.

Ze aarzelden even, voelden er weinig voor een intellectueel met zich mee te krijgen.

'De Spitfire,' zei Krocké ten slotte aarzelend.

De Spit was een tent waar de Amerikaanse militairen uit Soesterberg hun liefjes opdeden. Ik was er nog niet geweest, deze kans om er gechaperonneerd heen te gaan wilde ik niet missen. 'Wat kost de pils?' vroeg ik nog automatisch maar hoorde het antwoord niet eens. Terwijl we verder liepen pepte ik mijn gevoel van rustige zelfverzekerdheid op, een dosis kalme slagvaardigheid grijpklaar in de achterzak.

Na alle geruchten over vechtpartijen en orgiën viel de Spit bar tegen. Een vrij klein lokaal met houten banken en tafels, met daarop rood geruite kleedjes. Op die banken aan de ene kant de Amerikanen en hun liefjes, en aan de andere kant de geïnteresseerde Hollandse militairen. Onze zitplaats was daarmee bepaald. Ik schoof naast een forse luchtmachtsoldaat, die onmiddellijk vroeg: 'Hoelang nog?'

'Fifty-seven days,' zei ik trots.

'O,' zei hij teleurgesteld en hij keek een andere kant op.

Ik begreep dat ik een punt had gescoord. 'Hoelang moet jij nog?' vroeg ik op mijn beurt.

'Achtennegentig,' gaf hij aarzelend toe. Ik grijnsde.

'Voor mij ben jij een pieper,' zei ik en ik keek hem laatdunkend aan. Hij kleurde en schoof wat opzij. Aan mijn andere kant waren de experts Göbel en Krocké druk naar de overzijde aan het loeren. Daar zaten de breedgeschouderde en kortgeknipte yanks in groepjes van twee of drie te kijken naar de kleine dansvloer. Er waren wat meisjes bij ze aangeschoven, die voornamelijk met elkaar praatten. De yanks dansten niet, soms stak er een Hollandse soldaat over om met een meisje te dansen, dat dan na afloop vanzelf weer terugging naar haar plaats bij de yanks. Vaak dansten de meisjes met elkaar, deden dan uitzonderlijke moeite om hun rokken hoog op te laten zwaaien. Er werd vooral

country-and-western gedraaid, stemmen die elkaar kerfden op de maat van een opgewekt treurfiedeltje.

Ik ontdekte de Queen of Sheba pas toen Krocké haar weghaalde bij een yank die eruitzag alsof hij Jack heette. Hij zag zijn kans toen de countrymuziek afgewisseld werd met 'Rock Around The Clock' van Bill Haley.

Krocké liet haar op de dansvloer haar gang gaan, bepaalde zich ertoe om haar zo nu en dan een slinger te geven, en bleef haar voortdurend strak fixeren. Ze droeg een hooggesloten bloes met knoopjes, gele ceintuur en een swingrok die breed uitwaaierde als ze draaide tijdens het dansen. Haar bovenbenen waren dan even te zien.

Ze stak een decimeter boven Krocké uit, en hij was toch een forse figuur. De andere meisjes waren magere, bleke schimmen vergeleken bij haar. Ze danste de rock als een pro, met korte snelle passen vooren achteruit en hoog opgetrokken vleugels van rokken. Daarbij keek zij Krocké voortdurend aan met een glimlach die gelijke delen belofte, spotlust en reserve bevatte. 'Wat een stuk,' zei ik tegen Göbel. Hij zat broeierig voor zich uit te kijken. Ik keek hoe zijn smalle handen een shagje draaiden en dacht aan die keer dat hij 's avonds in de slaapzaal kwam en een hand onder de neus van Krocké hield.

'Ruik eens,' zei hij, en Krocké snoof en keek waardierend.

'Ik dacht: dat wordt niks, maar toen ik mijn hand in d'r broekje had...'

Geluidloos lachend en hoofdschuddend kroop hij ongewassen in bed.

De plaat was uit, Krocké liet Sheba staan en kwam terug naar ons, borst vooruit, een kranig manspersoon in boerse tinten. 'Een geil wijf,' zei hij en hij klopte Göbel op de schouder. 'Waarom ga je dan niet met haar in het hooi?' vroeg ik.

Hij keek me even geringschattend aan en maakte een geld tellende beweging.

‘Moet je dat hebben, jongen.’ Geïmponeerd zweeg ik en keek glazig naar het brok superspeelgoed dat nu weer bij haar yank zat, de twee hoofden dicht bij elkaar boven de volle asbak.

De volgende nacht stond ik op wacht, bij de oude en ongebruikte spoorbaan langs het achterhek. Het was één uur, en stil rondom. Het avondappel was achter de rug, met zijn schrille fluitjes en geschreeuw in de waslokalen, de lichten waren gedoofd en het kamp lag zacht ademend achter mij.

Helm en geweer rammelend aan hoofd en schouder liep ik de voorgeschreven route door de greppel langs de spoorbaan, honderd meter op en honderd meter neer, en voelde me een kerstmannetje in het gewatteerde gevechtsjack.

De maan scheen uitbundig over het tafereel, aan de ene kant van de spoorbaan het kamp, aan de andere kant een klooster-tuin met een hoog hek erom, en drie of vier teruggetrokken huizen. Ik voelde me monter, zoals iedereen die nog wakker is terwijl de wereld slaapt. Ik zong een beetje onder de helm, en bracht het nummer van de dansende beer. Toen er ineens gegiechel in de buurt klonk, schrok ik mij een kapotte lip.

Automatisch bracht ik les één van de enkele man te velde in praktijk: waarnemen is zien zonder gezien te worden. Vanachter een struikje zag ik twee figuren over de spoorbaan strompelen. Ik haalde het geweer van mijn schouder, en probeerde me te herinneren wat ik doen moest. Ik voelde me beslist overbodig, maar ik was er nu eenmaal. Nogmaals scherp kijkend herkende ik het duo als de Queen of Sheba en haar

Jack, en haalde verlicht adem. Geen nozems, geen Russen, maar een telg van een bevriende natie met zijn minnares.

Ik besloot het geval als een bagatel te behandelen — ‘gisteravond liepen wij op verboden terrein, maar de wachtpost was zó menselijk...’ — en stelde me goed zichtbaar op, midden op de rails.

Maar zelfs toen ze dichtbij waren, zagen ze me niet. Jack was kennelijk dronken, en de Queen had alle moeite om hem in beweging te houden. Hij leunde zwaar op haar schouder en keek hardnekkig naar de grond. Ik zei: ‘Goedenavond’, en ze bleven staan.

De yank ondernam ineens een looppasje, greep met beide handen het geweer dat ik nog steeds voor de borst hield, en ging eraan hangen. Ik dankte de hemel dat ik de grendel nog niet achteruitgehaald had.

Sheba kwam naderbij en begon zonder mij te groeten aan hem te sjoeren, terwijl hij uitbarstte in een vrolijk wijsje. Zij kon hem niet de baas, hij liet het ding niet los, en ik evenmin. Ten slotte stopte ze en keek me zuchtend aan.

‘Wat doe je nou verdomme met zo iemand?’ Ze had een lage stem.

‘Moet hij nog ver?’ vroeg ik.

‘Naar dat huis,’ wees zij, een van de villa’s die een eindje verder lagen. Ik maakte een kleine berekening, en kwam tot de slotsom dat de eerstvolgende wachtpostcontrole pas over een halfuur zou zijn. Dat gaf me een redelijke ruimte. Ik bood aan te helpen, en ze accepteerde dankbaar. Ik liet het geweer los, Jack legde het trots over zijn schouder en begon wankelend te marcheren.

‘Be careful, it’s loaded,’ waarschuwde ik hem.

‘Me too!’ riep hij en hij viel op zijn gezicht. We hielpen hem gezamenlijk overeind en begaven ons op weg. Het was een mooi huis, grote witte

hal, ruime lounge met grootscheepse meubels. Jack zakte in een fauteuil in elkaar en sliep onmiddellijk.

De Queen en ik gingen tegenover hem zitten, elk aan een uiteinde van de sofa. Ze was helemaal bezweet, grote natte plekken op haar rug en speeksel op haar borst, waar Jack zijn kop had laten hangen. Toch zag ze er fris uit, en van dichtbij zelfs nog groter dan ik me haar kon herinneren. Grote blauwe ogen, hoog opgestoken haar, een rozige kleur op de wangen, atletische lange benen met blonde haartjes. Zonde dat zo iemand bij de Spit terecht was gekomen, om de matras van mensen als Jack te worden.

Ik vroeg me af wat er nu verder zou gebeuren. Enige dankbaarheid voor mijn hulp kon er wel af, dacht ik zo. Een vriendschappelijk gesprek zat er op zijn minst toch wel in. Tijdens zo'n gesprek ontdek je allerlei gemeenschappelijke gedachten en gevoelens. Misschien kon ik haar steun en toeverlaat worden, eindelijk iemand die haar begreep en haar niets verweet. Ik keek nog eens goed naar haar. Wat een dijk van een vrouw. Eerst Jack weg krijgen.

'Ja,' zei ik, 'zullen we hem maar in bed leggen?'

'O, dat kan ik wel alleen, dat heb ik wel vaker gedaan,' zei ze. Pech.

Krocké zou nog wel andere openingen geweten hebben, maar ik kwam niet verder.

Ze werd ineens heel vriendelijk en attent, koud vriendelijk. 'Ik zou je heel graag een kop koffie geven, maar ik ben bang dat dat te lang duurt, je moet zeker weer snel terug.'

Ik drong het beeld van de zoekende officier van piket weg.

'O, ik heb nog wel wat tijd,' zei ik dapper. Onwillekeurig sjarde ik even aan mijn gulp.

‘Ja maar,’ zei ze, ‘ik heb toch liever dat je weer snel teruggaat, anders krijg je straf.’

‘O nee,’ lachte ik, ‘trouwens, durf jij wel alleen terug in het donker? Ik kan beter even wachten om je terug te brengen.’

Het tutoyeren was een goede zet. Zij keek heel verbaasd: ‘Ik ga niet meer terug.’

Dat begreep ik niet. Voor een hoer viel er toch weinig meer te verdienen bij Jack, en ze zou hem ook niet kunnen bestellen, zonder verdere klandizie te verliezen.

‘Blijf je dan bij hém?’ zei ik. ‘Er is aan hem toch weinig eer te behalen.’ Mijn poging om veelbetekenend te kijken leed schipbreuk onder de helm. Ze keek een ogenblik naar de slapende Jack, met een opmerkelijk zachtaardige blik.

‘Ach, ik ben tenslotte met hem getrouwd,’ zei ze.

Nog erger! Ik keek en inderdaad, ze droeg een ring. Ik was blij met de grote helm die mijn gezicht in het donker liet.

‘O, u bent getrouwd,’ zei ik stumperig, ‘nou, dan ga ik maar.’ ‘Dag,’ zei ze bij de deur, ‘wel bedankt, soldaat’, en met een klik stond ik alleen. De spoorbaan was kaal, ik keek op mijn horloge: kwart voor twee, en nog fifty-six days.

*

Afgezien van de iets te flinke taal hier en daar was het nog redelijk leesbaar, constateerde ik met enige opluchting. Maar het ging nu om de vraag: wat was er wáár van dit verhaal?

Alhoewel amateurschrijver had ik wel gemerkt dat als ik een zelf meegemaakte gebeurtenis in een verhaal verwerkte, dat altijd gepaard ging met enige aanpassingen. Een verhaal bepaalt zijn eigen loop en in dit geval ging het om het creëren van hoop op een seksuele ontmoeting

bij de ik-persoon en het in één klap vervliegen van die hoop. En ik wist zeker dat ik in mijn diensttijd, negentien en twintig jaar oud, nog zó maagdelijk was dat het idee van een vluggertje met een barhoertje niet bij mij opgekomen zou zijn. Nou ja, misschien wel opgekomen, maar niet als realistische mogelijkheid. Ik zou veel te bang geweest zijn een figuur te slaan door gebrek aan ervaring.

Had ik op wacht gestaan op die plek? Ja, dat was zeker het geval. De greppel langs de spoorbaan was een van de wachtroutes. Of er toen nog ooit een trein langskwam kon ik me na al die jaren niet meer herinneren. Maar het spoor was wel de kortste weg naar café Spitfire aan de Amersfoortseweg.

'Spitfire Huis ter Heide' googelde ik. Dat was ooit, sinds 1902, een treinstationnetje geweest, las ik nu. Vandaar dat het aan de spoorlijn lag. De bijbehorende plaatjes lieten eerder een witte villa dan een stationnetje zien, maar in de begintijd van het spoor had natuurlijk niemand enig idee hoe een treinstation er echt uit zou moeten zien. Vandaar dat het Centraal Station in Amsterdam zo'n grote gelijkenis vertoont met het Rijksmuseum, in diezelfde stad gebouwd door architect Cuypers.

De Google-zoekmachine liet me ook weten dat café Spitfire in 2012 was gesloten. Volgens een mededeling van een bezoeker onder het bericht was hij op zoek naar eigenares Louise Grolwitsch, die er bijna haar hele leven had gewerkt. Misschien kon ik Paul Niekerk zo gek krijgen dat hij haar ging ondervragen over het gevonden vrouwengeraamte. Dat zou van een van de yankeegroupies kunnen zijn die haar café frequenteerden.

Langzamerhand werd ook ik benieuwd naar wat er over was van het Walaardt Sacré-kamp. Wat en wie de naamgever ooit was interesseerde

in de jaren vijftig en zestig niemand. Alle militaire kampen werden genoemd naar generaals, dus dit zou er ook wel één zijn, nam iedereen als vanzelfsprekend aan. Dat was in de tijd dat je echt een papieren encyclopedie moest raadplegen om een beeld te krijgen van zo'n naam. Nu kon je het gewoon googelen, wat ik dan ook deed. Henk, heette hij, Henk Walaardt Sacré. En hij was een pionier in de Nederlandse luchtvaart en de eerste commandant van militair vliegveld Soesterberg. Luitenant-kolonel. Geen generaal dus, maar wel een Belangrijk Iemand. Zijn roepnaam was Hennie. De foto liet een net mens zien met een stevige militaire snor. Goddank zonder draaipunten. Het Walaardt Sacré-kamp had hij ongetwijfeld nog zien bouwen, want hij leefde van 1873 tot 1949. Het was een Duitse 'Waldsiedlung' las ik nu. Het was in mijn herinnering inderdaad een mooi kamp, bestaande uit verschillende gebouwen gelegen in de bossen.

Met enige tegenzin, want ongetwijfeld zou het allemaal tegenvallen, reed ik via Google Street View door de Hobbemalaan in Huis ter Heide, waaraan het kamp lag. Mooi dat je tegenwoordig niet echt meer op pad hoefde, maar in virtuele werkelijkheid door zo'n straatje kon rijden en om je heen kijken. Waar vroeger een open ingang was met een slagboom en een staande wacht, was nu nog steeds een open ingang en een slagboom. Geen wacht met geweer te zien, maar in het hokje naast de slagboom zou wel iemand kunnen zitten. Aan beide zijden van de ingang was een bord zichtbaar waarop gewaarschuwd werd tegen waakhonden.

Naast het wachthokje kon ik nog het wachthuisje zien, een klein gebouw. Als je niet op wacht stond kon je daar liggen, op kale britsen. Het ritme was: vier uur op en vier uur af, gedurende een etmaal. Je had dus drie wachtbeurten. De wachtcommandant marcheerde vanuit het

wachthuisje met de aflossing langs de drie of vier wachtposten en dan ging je je daar vier uur staan vervelen. Vier uur niks doen. Maar niet mogen zitten, af en toe de route aflopen die je te bewaken had en vooral zorgen dat je niet in slaap viel. Want dan zwaaide er wat. De straffen in militaire dienst waren op zich niet zwaar, maar ze hielden algauw in dat je in het eerstvolgende weekend niet naar huis kon, en dat was het ergste wat de dienstplichtig soldaat kon overkomen: een weekend niet naar huis. De verloven waren toch al zo kort, zaterdagmiddag weg en zondagavond weer terug. Toch

hing je hele bestaan af van die korte periode van vrijheid, waarin je dat dikke zwachtelpak kon uittrekken, de dwaze plak van je hoofd kon halen en eindelijk weer eens uitslapen.

Ik probeerde of Google Street View ook binnen het kamp had rondgereden, maar dat was kennelijk door de autoriteiten verboden. Kijkend naar wat Google Street View vanuit de Hobbemalaan van het kamp liet zien herinnerde ik me dat ik in een van de gebouwen sliep in een zaal met zeker twintig anderen en altijd tot twaalf uur wakker bleef. Dan sliep iedereen. Ik deed het omdat ik wist dat ik snurkte en me daarvoor geneerde. Zo sliep ik zelden langer dan zes uur, want 's ochtends om zes uur werd de militair wakker gemaakt.

Nu, bijna zestig jaar later, terwijl ik naar de beelden van Google Street View tuurde, kwamen ongevraagd allerlei herinneringen naar boven. Die zou ik toch ook eens moeten opschrijven. Douchen was er 's ochtends natuurlijk niet bij, je poedelde wat in de wasruimte, bestaande uit een aantal zinken wastafels met kranen waar je elkaar verdrong om tijdig klaar te zijn voor het appel. Tandpoetsen was er ook niet bij.

Je trok gewoon de kleren van de vorige dag weer aan, vettige broek en naar natte jassen geurend overhemd, sokken en schoenen. En dan werd je afgemarcheerd naar de eetzaal voor het ontbijt. Hoe langer je in dienst was, hoe minder je hoefde te doen aan militair gedrag, was de regel die ook door het kader geaccepteerd werd. Ouwe stompen zoals ik er in die tijd al een was (langer dan een jaar in dienst) sjokten meer dan dat ze liepen en lieten hun armen gewoon langs het lichaam hangen. Dat mocht, alleen nieuwe rekruten werden door het kader opgejut om nou eens echt te marcheren en met de armen te zwaaien. In de eetzaal liet je je meegenomen mok vullen met lauwe koffie met melk en at je wat boterhammen met kaas. Witte boterhammen natuurlijk, bruin brood moest nog worden uitgevonden. En dan sjokte je naar de plek waar je de rest van de dag zou doorbrengen. In mijn geval het foeriershok, ofwel de Rustkamer.

Ik had in de afgelopen jaren ook weleens op mijn Facebookpagina geschreven over mijn diensttijd. Misschien zouden die wat herinneringen wakker maken. Ik zocht ze op.

Diensttijd

(Uit mijn Facebookpagina)

Van de legerplaats Ossendrecht heb ik nooit iets gezien, terwijl ik er toch enkele maanden militaire basistraining heb gevolgd. Lichteing 1959-2 (april). Dat was wel wennen, leven in een grote groep. Ik was op mijn veertiende in Nederland gekomen en wist eigenlijk net zo weinig van de 'gewone Nederlander' als van de kampongbewoners in mijn geboorteland.

Boerenzoons had ik nog nooit gesproken, net zomin als Rotterdamse havenarbeiders en de wat verwijfde jongen die kapper was. Maar we hadden ook een rijkeluiszoon in ons midden, de roodharige zoon van de Amsterdamse autogaragegigant Van Vloten, die op bekaakte toon liet weten dat hij zó weinig zin had om het bedrijf over te nemen. Tot onze lichteing behoorde ook één Surinamer, per ongeluk in Nederland beland en meteen bij zijn kladden gegrepen: hij had de dienstplichtige leeftijd. Aroma heette hij, hij speelde prachtig gitaar en sprak geen woord Nederlands. Na een maand haalde de legerleiding de hand over het hart: Aroma mocht vertrekken. De andere negenentwintig van mijn groep niet. We werden gedrild door de klassieke schreeuwende sergeant, we marcheerden, namen de hindernisbaan en galoppeerden op de maat — en er gebeurde een wonder: inwendig vloekend over de ellende waarin we terecht waren gekomen werden we dienstmaten. In die twee maanden basisopleiding geen ruzies, pais en vree alom. Dat

doet een streng regime dus met een heterogene bende. Het maakt er een homogene groep van die maar één wens heeft: moge God die rotsergeant zo snel mogelijk tot zich nemen. Zelfs ik, die helemaal niet in God geloofde, deed er hartstochtelijk aan mee.

Na de basistraining in Ossendrecht bleek ik geselecteerd te zijn om het Nederlandse volk als officier te dienen. Eigen schuld, ik had de psychologische tests kennelijk ongewild toch te goed ingevuld. Ik kwam terecht op de officiersopleiding in Ede, bij de Lichte Lua (Luchtdoelartillerie). Tussen een twintigtal behoorlijk ambitieuze jonge leiders, die Het Wel Zouden Redden In Het Leven.

Zelf in een postkoloniale depressie verkerend was ik eigenlijk nergens voor in de stemming. En dat was ook te horen. Toen we om beurten het commando over ons groepje moesten voeren en dus commando's als 'Heeheeef.....ách', 'Eèèèèchs. íchten' of 'Odde plááááás..... úst' moesten roepen, kreeg ik van de dienstdoende drilsergeant de vraag: 'Welke psalm is dat?' Ik miste de vereiste kefferigheid in mijn luie bas.

Ik was geen officiersmateriaal, liet bevelhebber luitenant Bos mij dan ook al snel weten en hij had gelijk. Hij had zelf enkele jaren achter een ptt-loket doorgebracht alvorens het leger hem riep en hij daar eindelijk als beroepsmilitair de arrogante lul kon worden die in hem stak. Mijn lot werd bezegeld toen ik tijdens een les een kritische vraag stelde. De Lichte LUa bezat als wapen een luchtdoelgeschut van het merk Bofors, dat bediend moest worden door wel een man of vijf. Eén vulde de granatenvoorraad aan, een ander speurde het luchtruim af op zoek naar te vernietigen vliegtuigen, een derde loste op commando het schot. En er waren twee man bezig de loop van het kanon te richten door elk aan een wielte te draaien. Het ene wielte veranderde de horizontale stand en het andere de verticale. In eendrachtige

samenwerking probeerden zij de loop van het kanon te richten op het vliegtuig en het daarna in zijn vlucht te volgen. 'Tot welke snelheid kan je op deze manier een vliegtuig volgen?' vroeg ik aan luitenant Bos toen hij ons de werking van het kanon uitlegde.

Te merken was dat hij er geen trek in had om antwoord te geven.

Maar na een stilte kwam het toch: 'Maximaal 150 kilometer per uur.'

En ik vroeg: 'Maar hoe hard vliegen de jachtvliegtuigen tegenwoordig?'

Opnieuw een lange stilte.

'Acht-, negenhonderd kilometer per uur,' liet hij met tegenzin weten.

'Maar wat moeten we dan met zo'n langzaam kanon tegen zo'n snel vliegtuig?' vroeg ik.

'We doen dan ons best,' beet hij me toe en de les was afgelopen. Enkele maanden later werd ik uit de opleiding ontslagen en kon als gewoon soldaat te velde mijn diensttijd afmaken. Maar voor het zover was had ik nog één obstakel te nemen. Dienstplichtige officieren moesten eenentwintig maanden dienen in plaats van de achttien maanden van de gewone soldaat. Dus probeerden sommige voor de officiersopleiding geselecteerde soldaten weleens om wegens wanprestaties weggestuurd te worden. Dat scheelde mooi drie maanden pure verveling. Om dit te voorkomen was ingesteld dat men ofwel Met Schuld of Zonder Schuld van de officiersopleiding verwijderd kon worden. Was dat Met Schuld, dan diende je toch die drie maanden extra als soldaat. Om dat te voorkomen had ik me in mijn laatste maanden een ongeluk gestudeerd op vliegtuigherkenning en radartechniek en holde voorop bij elke oefening. Even leek het er zelfs op dat luitenant Bos, mijn grote vijand, erover dacht mij dan toch maar te laten blijven.

Gelukkig kwam ik op de gedachte om tijdens een les het on-

derwerp 'koper poetsen' aan de orde te stellen. Je schouderembleem en de gesp van je riem poetsen was een heilige zaak in het leger, en bij elk appel werd ernaar gekeken. Tijdens oefeningen waarbij 'dekken' geroepen werd, keek iedereen dus wel even wáár hij ging liggen, want als je in de modder terecht kwam kon je opnieuw met poetsen beginnen.

'Leren wij zo niet verkeerde reflexen aan?' vroeg ik. 'Als soldaat te velde moet je bij "dekken" jezelf meteen op de grond gooien en niet de gewoonte hebben aangeleerd even te kijken waar je valt. Daar kan je de oorlog mee verliezen!' Deze wijsneuzige en subversieve opmerking besliste mijn lot. Ik mocht Zonder Schuld weg en mijn nieuwe plek was het Walaardt Sacré-kamp. Het gevolg van al mijn fysieke inspanningen zal ik nooit vergeten: ik was in de vorm van mijn leven. Moeheid? Ik kende het niet meer. Ik blaakte van energie van zes uur 's ochtends tot twaalf uur 's avonds.

Vele jaren later las ik dat depressies bestreden kunnen worden door de fysieke conditie te verbeteren. Maar dat kan ik tegenspreken: het hielp geen moer. Mijn postkoloniale depressie duurde nog jaren. Tot Melissa in mijn leven kwam.

Op zoek

Voor een snelle zelfdoding had ik de moed niet, was me al direct na Melissa's overlijden duidelijk geworden. Drankmisbruik leek een goed alternatief.

Maar nu drank me niet snel genoeg uit het leven hielp besloot ik de resterende tijd te doden door Melissa's opdracht uit te voeren en op zoek te gaan naar de identiteit van het lijk in Huis ter Heide. Misschien kon ik het best de politie in Zeist vragen wat ze al wisten en of ik ze ergens mee kon helpen. 0900-8844 was het telefoonnummer, zag ik op hun website. Maar ik had na mijn pensioen, dus al bijna twintig jaar, bijna nooit de telefoon in handen gehad. Telefoonangst! En waarom? Omdat ik — nu er geen werk meer aan de winkel was — eigenlijk nooit iets te zeggen had, maar nog wel sterk het gevoel had dat er geen stilte mocht vallen. Ik belandde dan in babbelmodus en sloeg onzin uit totdat de persoon aan de andere kant het gesprek overnam of beëindigde. Al een paar maanden nadat ik was gestopt met werken zei ik tegen Melissa: 'Laten we de telefoon wegdoen. Je weet, ik kan er niet tegen om met mijn oor tegen andermans oor te staan. En dat is toch feitelijk wat je doet als je belt.'

Ze lachte, maar was niet om te krijgen. Dus spraken we af dat vanaf dat moment zij alle telefoontjes zou doen en ontvangen en dat ik alles zou doen wat schriftelijk moest. En dat werkte. Als zij op pad was en mij nodig had, dan mocht ze me bellen, maar daar hadden we een geheime

code voor: zij zou de telefoon eerst twee keer laten overgaan, ophangen en dan opnieuw bellen. Zo zou ik weten dat zij het was.

Het gebeurde gelukkig maar zelden dat Melissa mij nodig had als ze op pad was. Hoe ouder we werden hoe minder behoefte we hadden om zonder de ander op stap te gaan. En hoe minder behoefte we hadden om überhaupt op stap te gaan.

Nu zij dood was, voorgoed weg, zou ik zelf de telefoon weer in gebruik moeten nemen. Ik voelde er niets voor en liet er een paar dagen overheen gaan voordat ik het eindelijk aandurfde het politienummer te bellen. Dankzij een zorgvuldig voorbereid tekstje dat ik driemaal moest herhalen voor ik werd doorverbonden naar steeds een andere afdeling, kreeg ik een afspraak met de dienstdoende rechercheur Harmsen. Hij wilde me de volgende dag om 8.50 uur op het bureau ontmoeten, maar ging na veel aandringen van mijn kant ('Ik ben geen ochtendmens') akkoord met twee uur 's middags.

En zo reed ik op vrijdag 1 maart 2018 naar de Utrechtseweg 141 in Zeist. Het politiebureau was een groot gebouw, zo te zien daterend uit het begin van de vorige eeuw. Type gemeentehuis, met een bordestrap naar de grote voordeur. Al na enkele minuten zat ik in het hokje van dienstdoend rechercheur Harmsen. Een kleine, magere man met een meelevende blik. Hij had een blanco pagina van een blocnote klaarliggen en in zijn hand een balpen.

'U komt hier in verband met de verdwijning van uw dochter,' liet hij me weten.

'Ik dacht het niet,' zei ik. 'Ik heb geen dochter.'

'Ach, u bent gebrouilleerd!' Hij maakte een kleine notitie en gaf zijn hoofd een rukje naar rechts. 'Hm. Wanneer hebt u haar voor het laatst gezien?'

‘Ik zeg u toch, ik heb helemaal geen dochter.’

Nu keek hij me even doordringend aan. ‘Zo komen we niet verder, meneer Uiterwaal.’

‘Ja sorry, maar ik heet Heijmenberg.’

Een denkrimpel op zijn voorhoofd en opnieuw een rukje van zijn hoofd naar rechts. Hij bladerde even in een stapeltje papieren op zijn bureau.

‘Ik zie het nu. U komt voor het lijk aan de Hobbemalaan.’

‘Precies.’

Ik legde hem uit dat mijn vrouw me had geattendeerd op het opgegraven geraamte en dat ik in de periode waarin de vrouw moest zijn overleden in militaire dienst was in het Walaardt Sacré-kamp. ‘En daar vlakbij is toch die vrouw opgegraven?’

Hij keek me ernstig aan. ‘De details van het onderzoek mag ik niet prijsgeven.’

‘Het stond zo in de krant.’

‘Jawel, jawel, er staat zoveel in de krant.’

Er viel een korte stilte, waarin hij een paar keer met zijn hoofd het rukje naar rechts gaf. Het was een tic, had ik nu geconcludeerd, maar het gaf mij voortdurend de indruk dat hij weggooide wat ik gezegd had: even het oor legen.

‘U denkt dat u deze vrouw gekend hebt?’ ‘Het zou kunnen.’

Ik vertelde hem over de wachtposten en dat er ’s nachts weleens een vrouw langskwam, al dan niet met haar man, als ze een shortcut namen van de Spitfire naar hun huis.

‘Dus ik dacht, wie weet is zij het...’ eindigde ik lam. ‘En waarom denkt u dat?’

‘Nou, eigenlijk dacht mijn vrouw dat.’

‘Hebt u uw vrouw ooit verteld over deze dame uit de Spitfire?’ ‘Nee, eigenlijk niet.’

‘Maar toen u las over dit opgegraven lijk, dacht u wel meteen: dat is zij.’

‘Ja kijk, ik heb een paar verhalen geschreven over mijn diensttijd...’ Ik liet hem het exemplaar van *Oud Zeer* zien dat ik de vorige avond in de boekenkast had teruggevonden. Dat had ik niet moeten doen. Want verhalen zijn fantasie, dat wist elke politieman.

Vanaf dat moment luisterde hij niet meer en liet mij kletsen. Ik gaf hem de print die ik van het ‘Queen of Sheba’-verhaal had gemaakt en zag dat hij de pagina’s meteen opvouwde, wat hij niet zou doen als hij van plan was het te lezen. Hij noteerde mijn naam, mailadres en telefoonnummer en zette bij dat nummer een krabbeltje toen ik liet weten niet graag te telefoneren. Toen hij opstond en een hand uitstak kon ik weinig anders doen dan ook opstaan en zijn hand schudden.

‘Als ik nog vragen voor u heb, bel ik u... mail ik u,’ zei hij.

‘U kunt mij niets vertellen over wat u weet van die vrouw?’ probeerde ik nog.

‘Dat is in onderzoek.’

Even later stond ik buiten en voelde dat ik wat zweterig was geworden in het politiebureau. Maar ik was ook nijdig. Verdomme, zo’n rechercheur die niets wil weten en niets wil zeggen, wat heb je daaraan? Van mijn centen ook nog!

Ik zat in de auto en werd steeds bozer. Ik had iets csi-achtigs verwacht. Doodsoorzaak, dna-sporen, een analyse van het laatste door de dode genuttigde voedsel. Een reconstructie van het gezicht. Een naam. Een vermoeden. Maar rechercheur Harmsen had me niets van dat alles gegeven in ruil voor mijn verhaal. Verborg hij het? Of wist hij echt niets?

Ik besloot dat ik nu maar eens moest afzien van mijn door Indische opvoeding aangeleerde terughoudendheid en van de politie méér informatie moest eisen. Ik stapte de auto uit en ging het politiebureau weer binnen. En trof daar bij het koffieapparaat rechercheur Harmsen. Hij stond met zijn rug naar mij toe en was ergens mee bezig.

‘Ik wil toch meer weten dan u me verteld hebt,’ zei ik tegen hem. Hij draaide zich om, roerend in een mok waarop in grote letters stond: opa. ‘Ach, u bent opa!’ zei ik.

‘Al driemaal.’ De trots van de stamvader.

‘Ik niet. Heb wel een zoon, maar die maakt geen aanstalten zich te vermenigvuldigen.’

Hij liep naar zijn plek en ik volgde hem. Even later zaten we weer in het hokje.

‘Moet u horen,’ zei hij, ‘ik wil best vertellen dat we tot nu geen enkele voortgang hebben gemaakt in ons onderzoek naar die vrouw. Ze is door een schot in haar hoofd overleden. Het kan moord zijn, het kan voor hetzelfde geld ook zelfmoord zijn.’ ‘Moord of zelfmoord,’ herhaalde ik.

‘Alleen begraven mensen zichzelf meestal niet na een zelfmoord. En dat is alles. In de buurt woont niemand meer uit die tijd. U weet, het was een wijk die door Amerikanen bewoond werd. Militairen en burgers die werkten op Soesterberg.’

‘Ja, iemand moet dan toch iets gehoord hebben, als er een schot was?’

‘De yanks zijn al sinds 1994 weg uit Soesterberg en de Amerikaanse ambassadeur heeft laten weten dat zijn land er weinig, zeg maar niets voor voelt om mee te werken aan een onderzoek naar de dood van die vrouw. Hij zegt: Wij hebben geen rapport uit die tijd dat er iemand vermist werd. Dus is het niet onze zaak.’

‘Dat is wel erg gemakzuchtig.’

Hij zuchtte. ‘Ja, dat is het. Maar wij staan op het punt het dossier te sluiten.’

‘Ik kan nog proberen wat van mijn dienstvrienden uit die tijd op te zoeken. Misschien weten zij nog iets.’

Die kans lijkt me klein, zei zijn gezicht, maar hij was beleefd genoeg om het niet te zeggen. ‘Als u wat te weten komt, hoor ik het graag. En nu moet u mij excuseren, er is werk aan de winkel.’

Ik gaf hem een hand en vertrok voor de tweede keer.

Voor het eerst voelde ik echt de behoefte om uit te zoeken wie de vrouw van Huis ter Heide was.

Maar die aandrang duurde kort en minderde al op de weg terug naar Amsterdam. Waarom zou ik een zoektocht beginnen als de politie het opgegeven had? En eenmaal thuis namen de herinneringen en het verdriet hun plaats weer in. Ik had mijn best gedaan, meer kon niet van mij verwacht worden.

In mijn werkkamer keek Melissa me aan vanaf een foto die ik jaren geleden had genomen bij ons zomerhuisje in Drenthe, toen we dat nog niet verkocht hadden. Zittend in de tuin die volop in bloei staat en lachend achteromkijkend met een fles rode wijn in haar hand. En daarnaast hing de foto die ik een paar jaar geleden van haar nam, toen we — na een periode van onthouding — toch weer eens gingen vrijen en ik zag hoe mooi ze nog steeds was. De foto liet het onderste deel van haar rug zien, de overgang van rug naar billen. Als ik ernaar keek voelde ik weer de zijdezachtheid van de huid van haar rug en de golving van die twee prachtige kleine billen onder het zichtbare knobbeltje van haar stuitje. Omdat zij half gedraaid stond zag je ook nog de tepel van haar rechterborst. Ik had met Photoshop de

foto zo afgesneden dat niemand zou kunnen zien dat zij het was, maar telkens als Melissa op mijn kamer kwam schrok ze toch even en liet me bezweren dat ik nooit nooit nooit zou zeggen dat zij het was.

‘Maar meisje, je bent toch prachtig nog?’ zei ik een keer en ik kon mezelf wel slaan om dat ‘nog’. Maar Melissa wilde niet weten hoe mooi ze was onder haar kleren en achter haar bril. Haar afkeer om op te vallen had mogelijk iets met haar Indische opvoeding te maken, in de Indische wereld was bescheidenheid een deugd. Eénmaal week ze ervan af. Toen we in 1964 trouwden betaalden haar ouders een schoonheidsspecialiste die haar gezicht opmaakte. Het was tegen haar wens in en ik vond al die rommel op haar mooie hoofd onnodig. Maar de overdrijving die de opmaakartiest had bewerkstelligd opende wel de ogen van de bezoekers van onze trouwdag. Ik zou nooit vergeten — en vertelde haar dat vaak — dat mijn toenmalige baas bij het marktonderzoekbureau nimm, de toen nog onbekende dichter Hans Faverey, op me afkwam en met verbazing in zijn stem zei: ‘Hans, ze is móóói.’ En Hans was een liefhebber van mooi. De bescheidenheid die ze had verdween altijd pas als ik haar fotografeerde en veranderde in pronklust als ik haar zover kreeg naakt te poseren. Een ware Mata Hari werd ze dan en elke fotosessie eindigde in een vrijpartij.

Herinneringen, herinneringen.

Al kijkend naar de foto nam ik het besluit toch door te gaan met het zoeken naar de identiteit van het lijk in Huis ter Heide. Melissa dacht dat het goed voor mij zou zijn om dat na haar dood te doen. Als bezigheidstherapie vermoedelijk. Maar hoe weinig trek ik daarin had, ik kon het haar niet weigeren.

Op zoek naar Pieter

Afgeserveerd bij de officiersopleiding kwam ik als soldaat terecht in het Walaardt Sacré-kamp in Huis ter Heide, een dorpje in de buurt van Soesterberg. Hier was het de taak van de Lichte Luchtdoelartillerie om de militaire vliegbasis Soesterberg tegen de Vliegende Vijand te beschermen. Het kamp leek nog het meest op wat veel later de formule van Center Parcs zou worden: veel bomen en daartussen bungalows. Er gebeurde weinig in het Walaardt Sacré-kamp, bijna niets eigenlijk. Iedereen moest al om zes uur op, dat wel. Je sjokte om zeven uur in colonne naar de ontbijtzaal. Om acht uur begon de dienst. Voor de meeste collega's betekende dat een hele dag verveling. Ik had de bof hulpfoerier te zijn, wat betekende dat ik verantwoordelijk was voor de bewassing van het kamp en ook voor de vervanging van zoekgeraakte of kapotte kleding en schoeisel. Soms dreigde dat 'Rekening Man' (zelf betalen) te worden als de commandant vond dat de soldaat wat te slordig met 's Rijks bezittingen was omgesprongen. Dus kwam men bij verlies of beschadiging direct naar de hulpfoerier: 'Mats me even, man.' Dankzij mijn handigheid met cijfers kon ik er zonder veel problemen voor zorgen dat ik een voorraadje van alle benodigde goederen buiten de administratie hield. Ik had dus werk genoeg om me bezig te houden.

En ik bofte in een vriendengroepje terecht te komen. Onder wie mijn slapie Pieter Valster, een kleine gebrilde jongen die plotseling giftig en onberedeneerd kwaad kon worden om niets. Het gefrustreerd resultaat

van een opgebroken huwelijk en kostscholen, was mijn conclusie na hem een paar maanden meegemaakt te hebben. Gescheiden ouders, dat kwam toen nog weinig voor en Pieter had er schade van opgelopen. Hij heette eigenlijk Leopold Hessel Valster. Dat hij ervoor koos Pieter genoemd te worden, nam hem voor mij in.

Pieter werd heel vaak voor de wacht opgeroepen, hij was zowel een pechvogel als het spreekwoordelijke kind van de rekening. Als er random iemand gekozen moest worden voor een onaangename taak, dan stond Pieter al op voordat zijn naam genoemd werd. Ik zou het beste met hem kunnen beginnen in mijn zoektocht voor het lijk van Huis ter Heide.

Ik had ooit een verhaal over hem geschreven in het personeelsblad Bouwmeer, wist ik nog. En ik kon het inderdaad vinden in de bundel Oud zeer.

Mister Holland

Pieter was gedeprimeerd en dan sloeg hij zijn blauw geruite strozak in een bolronde vorm en ging er zwijgend bovenop liggen, een kleine opgebaarde monnik. Ik lag onder hem. Het was zondagmiddag en we waren geconsigneerd. Buiten scheen de zon, maar het was heerlijk rustig om binnen te liggen en het middageten te laten verteren. Ik dacht er nog even aan om op de radio de Vliegende Schijven van Roel Balten aan te zetten maar was er toch te lusteloos voor.

‘Wat is er, Pieter?’ vroeg ik. Hij antwoordde niet.

‘Neem een stukje paprika,’ adviseerde ik.

‘Bah,’ zei hij. Dat was vreemd. Pieter was een paprikafreak. Het gaf hem een gezond gevoel om paprika te eten. Zijn kast en de hele kamer droegen er de zware rauwe lucht van, en ze waren al eens steels

verwijderd door onze kamergenoten. Eéns maar nooit weer, want Pieter rende als een bezetene rond, klaar om de dader aan te vliegen zodra hij een aanwijzing zou vinden. Niet dat Pieter veel kwaad kon, daar was hij te klein voor, maar ook met kleine soldatenlaarzen kon je nog gemeen trappen.

Men liet hem dan ook voortaan met rust en daar had Pieter behoefte aan. Opvliegend van aard als hij was, leefde hij onder de voortdurende dreiging dat hij zich zou laten gaan en dan weer de cel in zou moeten of overgeplaatst worden. Hij hield zich dan ook steeds bezig met yoga of met tweedehands gekochte wijsgeren.

‘Ik ga vandaag mijn stappen tellen,’ zei hij bijvoorbeeld en hij keek mij aan met enthousiaste ogen achter zijn dienstbrilletje. ‘Stappen tellen?’ ‘Dat geeft rust. Hier, lees maar...’ en hij schoof mij een exemplaar toe van Ritueel en Samenleving door H. Dansé of Wereldlicht in Duisternis van Ernest von Prag.

Ik hield veel van Pieter en zag hem niet graag gedeprimeerd. ‘Wat is er?’ vroeg ik nogmaals en ik stapte uit mijn bed om naar hem te kunnen kijken.

‘Die wacht van vanavond,’ zei hij en keek een andere kant op. Hij deed zijn bril even af en veegde over zijn ogen.

‘Klotestreek,’ gaf ik toe.

Pieter werd opvallend vaak voor de wacht aangewezen, net als ik en enkele anderen. Dat waren de pesterijtjes waarvoor degenen in aanmerking kwamen die opperwachtmeester Hassoldt niet sympathiek waren.

‘Wat doe je eraan?’ zei ik.

Pieter keek me ernstig aan met zijn ronde, licht pokdalige en praktisch kaalgeschoren hoofd. Zijn oogleden waren rood achter het brillenglas.

‘Ik word er zo driftig van,’ zei hij.

Ik knikte en dacht na. ‘Oké, dan gaan we poetsen,’ zei ik. ‘Nooit van mijn levensdagen!’

‘Nou, dan doe ik het voor je. Of je die spullen aantrekt moet je dan zelf maar weten.’

‘Belachelijk,’ zei hij, maar toen ik naar het geweerrek liep om zijn geweer te pakken, kwam hij overeind en liet zich naast het bed zakken.

‘Dat lost toch niets op?’ zei hij.

‘Nou en of. Als je vanavond niet op wacht hoeft gaan we in Zeist een pilsje pakken. Moet jij eens zien hoe gauw je dan tot rust komt.’

Het was drie uur in de middag en we hadden nog een paar uur voordat de wacht op moest komen. Sinds kort was ingevoerd dat degene van de opgeroepen die er het mooist gepoetst uitzag, uit mocht treden en vrijgesteld werd. In ons peloton was steeds stelselmatig geweigerd om aan zo’n schoonheidswedstrijd mee te doen. De andere pelotons hadden een praktische oplossing gevonden door één stel kleding en aanhangsel *pico bello* in orde te houden en deze steeds mee te geven aan degene die op wacht moest. Die truc was inmiddels achterhaald, omdat nu op elk onderdeel van het tenue het legernummer van de bezitter moest staan. Pieter had dus een redelijke kans, als we maar ons best deden. We maakten het geweer schoon, haalden de loop ettelijke malen door, vetten het wapen in, poetsten de draagriem glanzend op. We wreven de pukkel en de koppelriem in met legergroen pasta en borstelden het uit tot het glom. We plaatsten keurige stukjes karton in de pukkel zodat hij er kaarsrecht en vierkant uitzag. Al het koperwerk werd glanzend gepolijst. Tegen vijf uur waren onze kamergenoten terug van weggeweest. Ze keken verontwaardigd toe, maar raakten ten slotte ook geïnfecteerd door onze ijver.

‘Als Pieter wint, geven we een rondje,’ zei ik en ze togen aan de slag. Pieter werd naar zijn bed verwezen, om te voorkomen dat hij een verhitte en vermoeide indruk zou maken. Snel werd nog even Pieters gevechtspak gestreken, alle onderdelen kritisch door vier paar ogen nagegaan en zijn schoenen gepoetst.

We waren net op tijd klaar. Geheel opgetuigd stond hij voor ons, glanzend en glimmend van hoofd tot voeten, de pukkel ongenaakbaar rechtlijnig op de rug.

‘Bedankt, jongens,’ zei hij en hij schoot even vol. Hij draaide zich om en liep de trap af om zich te melden. We keken hem na, onverhoeds door twijfel bevangen. Op zichzelf zag het er allemaal prachtig uit, maar Pieter was nu eenmaal wat te klein en te weinig zelfverzekerd om het met militaire flair te kunnen dragen. We liepen naar het raam en leunden naar buiten. Beneden voor ons zagen we de negen kandidaten aangetreden. Al vrij snel kwam kornet Bijl aanlopen. Hij bekeek ze van voren, hij bekeek ze van achteren, hij kneep in de pukkels en rukte aan de koppelriemen, hij keek naar het hoofdhaar en inspecteerde de geweren. En ten slotte deed hij zijn keus: een of andere stijf rechtop staande boerenlul van peloton A, stom stuk kanonnenvlees, mocht uittreden. ‘Godverdomme,’ zeiden we hartgrondig. Ik was razend en kon niets beters verzinnen dan luid te applaudisseren voor het open raam. Kornet Bijl verstrakte en keek omhoog.

‘Wie deed dat?’ riep hij. Ik liet me zien.

‘Kanonnier Heijmenberg, kornet,’ riep ik terug.

Hij reageerde niet verder en liet de wacht afmarcheren.

‘Dat wordt een douw, jongen,’ zei iemand met de mengeling van sympathie en leedvermaak die altijd bij dit soort dingen optrad. Ik gaf geen antwoord en liep naar beneden. Ik haalde Bijl in, halverwege zijn

route naar de officiersmess. Hij stond stil en keek me aan. Ik kende hem van de officiersopleiding, een ernstige, beetje hautaine maar niet onaardige jongen, die zich op zijn best voelde in een smetteloos wit schermerspak.

‘Dat moet je me niet nog een keer flikken, Heijmenberg,’ zei hij scherp. ‘Je moet geen gebruik maken van het feit dat we op dezelfde opleiding hebben gezeten. Ik kan het ook niet helpen dat jij het niet gehaald hebt.’ ‘Nee, kornet.’ Ik was van plan hem te vertellen over het belachelijke van alles, over het vernederende van jezelf oppoetsen en niet uitverkoren worden. Maar de afstand was te groot. Twee jongens van twintig jaar, gescheiden door een rangteken op de schouder, onzinniger kan het niet. We keken elkaar nog even zwijgend aan. Toen salueerde ik en hij salueerde terug en we gingen ons weegs.

*

Pieter, waar zou hij gebleven zijn? In de jaren na onze dienstdienst was hij een van de weinigen met wie ik nog regelmatig contact had. Hij studeerde rechten in Amsterdam en had een kamer in een huis aan de Amstel. Maar toen ik Melissa leerde kennen en we verliefd op elkaar raakten hield Pieter zich niet aan de code die overal ter wereld tussen vrienden geldt: je doet geen poging het meisje van een vriend te versieren. We maakten ruzie en ik zag hem nooit meer.

Verpieterd

‘Meneer Valster zit in kamer 13,’ had de receptioniste me verteld en dat paste goed bij de Pieter die ik zestig jaar geleden kende. Natuurlijk zat hij op nummer 13. En als ik moest gokken zou ik wedden dat hij er op een vrijdag was ingetrokken. Ik klopte op de deur en een lange gebilde vrouw van middelbare leeftijd deed open. Dat moest Viola zijn, Pieters oudste dochter.

Al vaker in het verleden had ik ‘Pieter Valster’ en ‘Leopold Hessel Valster’ gegoogeld zonder resultaat. Maar deze keer was ik ineens op een genealogische site gekomen met de stamboom van het geslacht Valster/Valstar. Die ging terug tot de zeventiende eeuw en waar de naam vandaan was gekomen kon de maker van de stamboom niet melden, het was vooralsnog een raadsel. Mogelijk kwam hij uit Denemarken. Niet dat mij deze informatie iets kon schelen, maar stambomen hebben de neiging de lezer naar binnen te zuigen. In elk geval stond er een Leopold Hessel Valster op. De site vermeldde september 1938 als geboortjaar, dat kon kloppen. Zelf was ik van april 1939, en die zeven maanden verschil maakten in 1960, toen we elkaar leerden kennen, voor het gevoel niets uit, al vond ik mezelf ook toen wel ouder en wijzer dan Pieter. En ach, Pieter was in 1967 getrouwd geraakt, kijk eens aan. De kleine driftkikker was toch aan de vrouw gekomen. En dat had twee dochters opgeleverd, waarvan de oudste, intussen al bijna vijftig jaar, nu voor me stond. Ze sloot de deur achter zich en zei: ‘U weet van de conditie van mijn vader?’

‘Nee, eigenlijk niet,’ antwoordde ik, ‘maar ik vermoed dat hij niet helemaal gezond meer is. Dit is toch een verzorgingshuis?’ Een mail naar de maker van de stamboom had me het adres van Leopold Hessel bezorgd, maar toen ik dat via Google Street View opzocht was al snel te zien dat het geen privéwoning was maar een hotelachtig gebouw. En toen ik opbelde voor een afspraak ging dat via de receptie van iets wat zich ‘Zonnehoeck, uw ruimte van rust’ noemde. Uw ruimte voor de laatste rust, dacht ik toen ik de auto parkeerde en het villa-achtige bouwwerk monsterde. De afspraak was uiteindelijk via een mail van Viola Valster tot stand gekomen, maar zij had er niet bij vermeld waarom Pieter in dit gebouw gestald was.

In het digitale contact dat ik met haar had schemerde wel door dat hij aan het aftakelen was. Dat kon niet zijn door een overmaat aan inspanning, want uit haar beschrijving van zijn leven begreep ik dat hij na zijn rechtenstudie bij een advocatenkantoor had gewerkt dat zich specialiseerde in merkenrecht (niet het meest spannende deel van de advocatuur). En daar was hij al op zijn vijftigste vertrokken. Daarna was hij nooit meer aan het werk gegaan. Tussen de regels door begreep ik dat hij getrouwd was met een vrouw die geld had. Bofkont! Pieter bracht toen ik met hem omging, zijn tijd voornamelijk met boeken door. En dat zou hij vermoedelijk na zijn vijftigste dus fulltime hebben kunnen doen.

‘Hij is wat aan het dementeren,’ zei ze. ‘Maar hij heeft heldere momenten, vooral als het om lang geleden gaat. En de arts vindt dat ik dat zo veel mogelijk moet stimuleren. Vandaar..’

‘Ik zal proberen hem te stimuleren,’ beloofde ik.

Ze deed de deur open en ik stapte binnen in wat de kleine woonkamer moest zijn van Pieters verzorgingsflat. Hij zat aan het raam in een diepe

leunstoel naar buiten te kijken en toen hij zich omdraaide keek ik in het tegenlicht en zag alleen de contouren van zijn hoofd. Dichterbij komend begon ik hem te herkennen. Nog steeds het ziekenfondsbrilletje en de fletsblauwe ogen daarachter. Nog steeds de acnelittekentjes in zijn gezicht. Maar waar hij vroeger een oplettend en licht agressief hoofd had, resteerde op zijn oude dag een bolle kop en een lauwe oogopslag. Pieter was oud en moe geworden. Net als ikzelf, eigenlijk.

‘Herken je mij nog, Pieter?’ vroeg ik terwijl ik mijn hand uitstak, ‘Hans Heijmenberg. We zaten samen in het Walaardt Sacrékamp.’

‘Hans,’ herhaalde hij en hij gaf me een slappe hand, terwijl hij bleef zitten.

‘Kopje thee?’ vroeg Viola. ‘Gaat u zitten!’

Ik was geen liefhebber van thee, maar weigeren was duidelijk geen optie. Misschien kon ik er stiekem een scheut wodka in doen, uit de heupfles in mijn achterzak. Ik ging tegenover hem zitten en Pieter en ik keken elkaar aan.

‘Hans,’ zei hij nog eens en hij schudde het hoofd.

‘Walaardt Sacré-kamp,’ probeerde ik nog eens, maar zijn hoofd bleef nee schudden. Wel steeds langzamer, alsof ook die beweging hem vermoeide.

Viola zette een kop thee voor me op het tafeltje dat tussen ons stond en ik zag dat Pieter zich automatisch vooroverboog en het oppakte.

‘Nee Pa,’ riep Viola, ‘nog te warm. En niet voor jou.’ Ze nam het kopje uit zijn hand en zette het weer neer op het schoteltje. Pieters adem was eroverheen gegaan, en dat zou vermoedelijk het enige contact zijn dat ik met hem kon krijgen.

Een raar idee dat deze kleine oude man het restant was van de bij tijd en wijle heftige Pieter die ik gekend had. En een raar idee dat de Pieter

die ik kende vader was geworden van deze vrouw, die minstens een kop boven hem zou uitsteken als ze allebei stonden.

‘Is hij nog zo dol op rauwe paprika?’ vroeg ik haar, om wat conversatie te maken.

‘Paprika?’

‘Ja, paprika. Vroeger, tijdens onze dienstitijd, als Pieter zijn kledingkast opendeed kwam daar altijd een geur van rauwe paprika uit. Die groentevrucht kenden we toen nog niet in Holland maar Pieter zwoer erbij. Heel gezond, had zijn moeder hem verzekerd. Pieter had het vaak over zijn moeder. Zijn ouders waren gescheiden, dat was toen ook een zeldzaam verschijnsel. Over zijn vader hoorde ik hem nooit, maar met zijn moeder had hij een goede band.’

‘Oma Dida. Ze heette eigenlijk Candida, maar we noemden haar oma Dida. Ze is pas een jaar of tien geleden overleden, ze werd negentig. Gezond eten, hè, dat was haar passie. Niet, paps?’

De oude Pieter knikte, maar of hij begreep wat ze zei, was niet te zien.

Ik nam een slok van de thee, na er uitvoerig op geblazen te hebben.

Pieters conditie gaf duidelijk geen reden te veronderstellen dat hij zich mij nog herinnerde, laat staan de Queen of Sheba. Zou ik al kunnen zeggen: ‘Kom, ik stap maar weer eens op’?

‘Eef... Eef Tommel,’ zei Pieter ineens en hij keek me aan. Zijn ogen waren gefocust, hij leek weer even op de Pieter van vroeger.

‘Ja precies, Eef Tommel. Die zat daar ook. Walaardt Sacré.’ ‘Spitfire. Biertje drinken.’ Hij leek op gang te komen en wie weet konden we nog herinneringen ophalen.

‘Queen of Sheba?’ liet ik als proefballonnetje op. Maar het moment was alweer voorbij, zijn ogen werden weer dof en hij zakte duidelijk weg.

In de hoop dat Pieter er iets van zou opvangen en dat zijn bewustzijn weer even zou opflikkeren vertelde ik Viola over de vondst van het vrouwengeraamte aan de rand van het Walaardt Sacré-kamp en mijn vermoeden dat dat de vrouw was die 's avonds op weg van de Spitfire naar huis weleens langs de wachtposten van het kamp liep en een praatje met ze maakte. 'Mooie vrouw. Maar hoe ze heette, ik weet het niet meer.'

Na een halfuur was ik uitgepraat en was Pieter ingedommeld. Ik beloofde Viola dat ik haar een lijst zou mailen met trefwoorden die misschien iets wakker zouden maken bij Pieter en zij beloofde dat ze mij zou mailen als dat het geval was.

Bij de deur keek ik nog even achterom. Pieter, ik zou hem vermoedelijk nooit meer zien. En eigenlijk deed me dat niets, constateerde ik met enige spijt. Zover was ook ik al heen, dus. Voordat ik de auto startte nam ik snel een slok wodka en schrok toen juist op dat moment een stille politiewagen voorbijreed. Maar die stopte niet.

Op zoek naar Eef Tommel

Behalve met Pieter trok ik in dienst het meest op met de geweermaker Eef Tommel. Maar terwijl ik Pieter na onze dienstitijd door een ruzie kwijtraakte, bleef ik met Eef nog lang contact houden. Niet intensief, eigenlijk alleen door nieuwjaarskaartjes over en weer te zenden. Melissa deed dat natuurlijk van onze kant, ik was er te lui voor. Een jaar of tien geleden, misschien wel twintig, was dat gestopt. Maar toen ik in het door Melissa keurig bijgehouden adresboek keek zag ik in haar mooie handschrift nog een adres staan. Terneuzen. Ik stuurde er op de bonnefooi een briefkaart heen met de tekst: 'Eef, ben je er nog? Ik heb je dringend nodig voor wat informatie. Je dienstmaat Hans Heijmenberg (Walaardt Sacré-kamp!).' Met mijn huisadres en mailadres erbij.

Uitvoerig uitleggen waar het om ging leek me overbodig, want vermoedelijk woonde hij daar niet meer en wie weet was hij al overleden. Maar tot mijn verbazing kreeg ik al snel antwoord per mail:

Beste meneer Heijmenberg,

Mijn zus, die nog in Terneuzen woont, belde mij uw briefkaart door. Mijn vader is helaas een aantal jaren geleden overleden... Ik ken uw naam omdat die achter op een foto staat die hij bewaarde uit zijn dienstitijd. Hij

was een stille man en vertelde eigenlijk maar weinig over die tijd. Kunt u mij en mijn broers en zussen meer vertellen?

Benieuwd naar uw reactie.

Vriendelijke groet, Evertjan Tommel

Hij had zijn mailadres achtergelaten en ik reageerde meteen:

Beste Evertjan,

Ik heb met je vader in dienst gezeten in 1959-1960 in het Walaardt Sacré-kamp in Huis ter Heide. We zaten in een groepje van zes man die dagelijks met elkaar optrokken. Hij was geweermaker. Ik herinner me hem als een aardige, bescheiden kerel.

Wat treurig dat hij overleden is, ik had hem graag nog eens gesproken. Ik herinner me dat in 1960 een oom van hem longkanker had en stervende was. Eef ging er trouw heen en kwam dan bleek en terneergeslagen terug.

Ik denk dat je een goede, misschien wat zwijgzame, vader aan hem hebt gehad.

Hartelijke groeten, Hans Heijmenberg

Een paar dagen daarna zond hij mij veel informatie over zijn vader:

Beste Hans,

Bedankt voor uw snelle reactie.

Ik wist niet dat hij in dienst geweermaker was.

Hij heeft ons weleens verteld dat hij daarna instrumentmaker is geweest van zijn beroep.

Wat ik ook van hem gehoord heb is dat hij in zijn dienstitijd kok was, weet u daar ook iets van?

Later heeft hij veel beroepen gehad.

Een greep uit wat ik weet is: buschauffeur, taxibedrijf, rijsschool, bij Elopak in Terneuzen.

Zijn vader werkte bij de Calvé-fabriek in Delft. Wij zijn allemaal in Terneuzen geboren.

Ik heb vijf zusjes en een broertje.

Op latere leeftijd zijn we erachter gekomen dat we ook nog twee halfbroers en twee halfzussen hebben uit eerdere huwelijken/relaties van mijn vader.

Mijn moeder is al op jonge leeftijd overleden, zelf was ik toen achttien en mijn jongste zusje was nog geen twee jaar. Mijn vader stond er toen alleen voor om zeven kinderen op te voeden.

En dat is hem heel goed gelukt, we zijn allemaal goed terechtgekomen!! Toen mijn vader 36 jaar was heeft hij een zeer zwaar hartinfarct gehad waardoor hij werd afgekeurd.

Hij heeft daarna nog wel van alles gedaan om toch aan de kost te komen. Hij handelde in 27 MC-bakkies en scanners en later werd hij ook nog ijscoman!

We missen hem allemaal nog steeds heel erg.

Helaas door omstandigheden hebben wij weinig tastbare herinneringen/spullen van hem.

Misschien weet u uit die tijd nog iets te vertellen over hem of weet u misschien de namen van de andere jongens van uw groep nog?

Hopelijk vindt u het niet vervelend dat ik u hiermee lastigval.

Ik heb nog even een foto van mijn vader opgezocht:

Dit ben ik samen met mijn vader en twee kinderen, het is een foto uit 2003.

Hartelijke groet en bedankt voor uw tijd en moeite!

Evertjan Tommel

De foto liet Eef zien, veertig jaar ouder dan ik hem had meegemaakt, maar nog goed herkenbaar. Het magere hoofd van een eerlijke, pretentieloze en bescheiden man. Toen ik hem in dienst kende was zijn haar al dun en nu was het geheel verdwenen. Arme Eef, hij had beter verdiend dan dit bestaan van twaalf ambachten en dertien ongelukken. Als ik klaar was met mijn zoektocht zou ik royaal de tijd nemen om Evertjan te schrijven over zijn vader, nam ik me voor.

Op zoek naar Frans Kool

Na Pieter en Eef was Frans mijn beste dienstmaat. Frans Kool. Over hem schreef ik in een stukje over mijn diensttijd in het personeelsblad Bouwmeer:

Frans Kool, een kleine gezette geweermaker die zijn gevechtspak droeg als een hansop. Glanzend gepoetste lopen, glimmende koperen kogels die door een kleine ontploffing draaiend de loop verlieten op weg naar een vooraf perfect vast te stellen doel, dat was zijn lust en zijn leven. Zijn vader had een gewerenwinkel en in de eindeloze uren van weekendwachtverveling kon hij verliefd praten over de winkel, opgetrokken uit glimmend gelakt houtwerk en glazen vitrines vol blinkend precisiemetaal.

Dit lezend zag ik hem weer voor me. Een lopende olifant ziet er van achteren uit als het onderstuk van een man in een hansop. En als ik Frans zag lopen had hij dezelfde motoriek. Zou hij nog leven? De verbazingwekkende inhoud van internet hield nooit op me te verbazen, maar dat Google bij de naam Frans Kool meteen een geweerwinkel opleverde had ik wel durven hopen. Zo zeker was ik nog van het bestaan van de winkel.

En inderdaad was er een www.koolrotterdam.com. Met een hoofdstuk over de geschiedenis van het familiebedrijf. Frans was de derde Kool die de wapenhandel beheerde, las ik nu. Vanaf 1961, dus vlak na zijn

diensttijd, tot 1979 toen hij kennelijk overleed en zijn Duitse vrouw de zaken overnam.

Zoekend op begrafenis stamboomsites vond ik hem: 'Frans Jurjan Jacob Kool, geboren 23 februari 1940 in Rotterdam, overleden 1 december 1979 in Rotterdam, begraven op 6 december 1979 op de begraafplaats Hillegondakerk te Rotterdam-Hillegersberg.'

Hij was dus pas negenendertig toen hij stierf. En dankzij het krantenarchief van Delpher vond ik in de NRC van 4 december 1979 de rouwadvertentie waarin stond: 'Tot onze diepe droefheid overleed plotseling tijdens zijn beminde sport onze allerliefste papa, broer, zwager, schoonzoon, oom en neef Frans Jurjan Jacob Kool. Hij liet 2 dochters achter, Natalie en Eefje.' Wat was die sport dan wel? Dat kon ik lezen op de jubileumpagina van de firma Kool. Hij was een getalenteerd en bevlogen sporten kleiduienschutter.

Zou Frans per ongeluk zichzelf neergeschoten hebben of door een clublid neergeschoten zijn tijdens een jachtpartij? Nee, dan zou de tekst van de rouwadvertentie wel anders geluid hebben, meer in de trant van 'een noodlottig ongeval'. En de NRC van 1 of 2 december zou zo iets wel gemeld hebben. Arme Frans.

Uit de informatie op de website van de winkel begreep ik dat mevrouw Kool na enkele jaren de wapens had afgeschaft en van Kool Rotterdam een nette herenkledingzaak gemaakt had, die nu twee vestigingen in de stad had.

Zou ik zijn vrouw proberen te bereiken? Dat zou telefoneren vergen — een brug te ver. Maar de website had een mailadres en het leek me aardig toch even een bericht te zenden. Ik schreef erin dat ik Frans had gekend tijdens mijn diensttijd en goede herinneringen aan hem had. En dat het me treurig stemde nu te lezen dat hij al zo jong overleden was.

Ik legde uit dat ik naar Frans op zoek was in verband met een lichaam bij het Walaardt Sacré-kamp en mijn vermoeden dat het iemand zou kunnen zijn die we gekend hadden (ik liet in het midden of het een man of een vrouw betrof, wie weet was Frans' weduwe een jaloers type). Ik voegde er de beschrijving aan toe die ik van Frans had gegeven in Bouwmeer. Met vriendelijke groeten enz.

Het zou niets helpen in mijn zoektocht, maar Frans verdiende het dat ik zijn weduwe liet weten dat hij niet vergeten was. Een reactie zou ik wel nooit krijgen.

Op zoek naar Ruurd Abma

Van het zestal dienstvrienden met wie ik optrok kon ik me de namen van twee met geen mogelijkheid meer herinneren. Maar naast Pieter, Frans en Eef was er nog één die me bijgebleven was: Ruurd Abma. Een Fries, natuurlijk. Welke functie hij in diensttijd had wist ik niet meer, maar ik had nog wel een beeld van zijn persoon. Een stevig postuur en een kleine ronde kop die een verbeterde uitdrukking kon krijgen als hij iets aan het betogen was. En betogen deed Ruurd graag. Hij had één vaste gesprekspartner. Die woonde in een dorp op de weg van Huis ter Heide naar Amsterdam en ik had hem een keer een lift gegeven toen we gelijktijdig met weekend gingen. God, hoe heette hij ook alweer, een grote, zwijgzame jongen. Ik nam hem achter op de hmw-bromfiets die, afgedankt door mijn vader toen die zich eindelijk een Dafje kon permitteren, naar mij was doorgeschoven. Ik was in mijn gebruikelijke gedeprimeerde stemming en toen we met de brommer een bos verlieten en een autoweg moesten oversteken reed ik met volle snelheid door, zonder te kijken of er iets aan kwam. Ik voelde ineens de armen die hij om mijn middel hield verstrakken. Het was meteen de laatste keer dat hij mij vroeg of hij mee kon rijden naar huis. Ik deed het niet om hem te imponeren of bang te maken. Ik was alleen al zo lang gewend Russische roulette te spelen met de brommer dat ik vergat dat ik een passagier had.

Hij was de vaste luisteraar bij de tirades van Ruurd. Maar Ruurd

had meer publiek nodig en slaagde erin om het groepje dat Frans Kool, Eef Tommel, Pieter Valster en ik vormden naar zich toe te trekken. Als zestal liepen we 's ochtends al te sjokken naar de ontbijtzaal en na het avondeten zaten we gezamenlijk aan de grote tafel in onze slaapzaal. Waar had Ruurd het over? Hij was zoon van een communistisch gemeenteraadslid en zelf ook een cpn'er, zoveel kon ik me nog wel herinneren. Ergens in Groningen, trouwens. Niet Friesland. Google leverde nogal wat Ruurd Abma's op, maar toen ik 'afbeeldingen' aanklikte verscheen er tussen allerlei andere portretten één hoofd dat ik herkende, ook al was het zestig jaar ouder geworden. Rond hoofd, nu bijna kaal, samengeknepen blauwe oogjes, de mond een streep die glimlachte maar zestig jaar geleden meestal grimmig stond. Waar kwam die foto vandaan? Hij bleek te staan bij de ledenlijst van de vereniging Probus Antwerpen-Oost, gesticht in 1989. Nooit van gehoord. Een gezelligheidsvereniging voor bejaarden met zo'n veertig leden, onder wie het echtpaar Ruurd en Ans Abma. Elke eerste en derde maandag van de maand kwamen ze bij elkaar voor een lunch, liet de Probus-agenda zien. De eerstvolgende keer was morgen. Zou ik naar Antwerpen gaan? Geen denken aan. Ik kon beter proberen via die Probus-vereniging met hem in contact te komen. Als Ruurd nog een béétje leek op de Ruurd die ik kende, zou ik kilometers tekst per mail van hem terugkrijgen op mijn vragen. Toen die avond Maric op zijn wekelijkse bezoek langskwam met twee flinke porties bami, keek hij goedkeurend toe terwijl ik bijna de helft van de mijne naar binnen werkte. Zelf at hij altijd maar een paar lepels en ik verdacht hem ervan al een maaltijd te hebben genuttigd voordat hij kwam, zodat hij voor mij veel kon achterlaten van zijn maal.

Het raakte me te zien hoe hij zijn best deed mij in leven te houden. Na Melissa's dood hadden we een gesprek gehad waarbij ik hem uitlegde dat ik niet de moed had om zelfmoord te plegen, maar toch zonder haar niet verder wilde leven. En hem mijn plan voor een zachte geleidelijke aftocht met veel drank uitgelegd.

'Akkoord?' vroeg ik.

Hij aarzelde lang. 'Goed,' zei hij ten slotte.

Maar Melissa die in hem verder leefde was niet akkoord. En zo ondernam hij braaf elke week deze voedseltocht naar het ouderlijk huis.

En wie weet waren hij en zijn moeder aan de winnende hand. Want de zoektocht die ik in haar opdracht was begonnen maakte me actiever dan ik in lange tijd was geweest. En dat was aan mijn eetlust nu te zien. Ik besloot hem te vertellen over de resultaten van mijn speurwerk, of liever het ontbreken daarvan. 'Ooit gehoord van Probus?' vroeg ik hem ten slotte. Ik liet hem vervolgens de website zien met de foto van Ruurd als lid.

*

Een dag later was ik rond drie uur in de middag tot mijn eigen verbazing in Antwerpen-Oost. Maric had me verrast met zijn voorstel samen naar het zuiden te rijden en ik genoot ervan om weer eens echt met hem op te trekken. In de grote eetzaal van het restaurant De Linde zaten inderdaad zo'n veertig bejaarden te lunchen aan lange tafels. Ik herkende Ruurd meteen, zittend aan het hoofdeind van een van de tafels. Er waren voor andere gasten nog een paar tafeltjes beschikbaar in de eetzaal en Maric en ik besloten ook maar te lunchen, al was het aan de late kant. We kozen een tafeltje in de buurt van het gezelschap.

Ruurd had net als vroeger het hoogste woord. De Friese tongval was nog steeds te horen, maar de Belgen die met hem aan de grote tafel zaten luisterden met kennelijk genoeg. Geregeld steeg gelach op als Ruurd een anekdote had afgerond.

Terwijl Maric en ik de lunchkaart nog aan het bestuderen waren en ik had besloten toch maar niets te eten en alleen een borrel te nemen, zag ik de groep opbreken en vrij snel aanstalten maken om te vertrekken. Ik moest zelfs haast maken om Ruurd te bereiken voordat hij de deur van de zaal uit was.

‘Ruurd, ken je me nog? Hans Heijmenberg van het Walaardt Sacré-kamp.’

Hij draaide zich om en keek naar me. Zonder enige herkenning, zag ik tot mijn spijt.

‘Sorry,’ zei hij, ‘Walaardt Sacré? Komt me wel vaag bekend voor, maar ik kan u niet thuisbrengen.’

‘Ja, het is ook lang geleden. Hans Heijmenberg. Uit je diensttijd. Huis ter Heide. Bij de Spitfire. 1960. Toen we nog jong en mooi waren.’

Er begon hem iets te dagen. ‘Jij kwam uit Indië. Daar had je het altijd over!’

‘Dat je dat nog wéét,’ zei ik.

‘Ik weet nog wel zo wat. Pieter Valster weet ik nog goed, die kleine driftkikker. En hoe heet hij ook weer, Eef — Eef — Eef Trommelaar.’

‘Eef Tommel.’

‘Tommel? Zou kunnen. Ik dacht Trommelaar. Tommel. Tommel. Hm.’

‘Wat doe je hier als Fries in België?’

‘Vlaanderen, hè. België bestaat niet volgens de mensen hier. Je bent in Vlaanderen, Hans. Hé, ik weet ineens je voornaam weer. Ik dacht eerst

Jans, maar wist meteen dat dat niet klopte.' Hij verzonk even in gedachten. En ik met hem.

Vermoedelijk converseerden alle bejaarden zo met elkaar. Met horten en stoten. Met brokjes oude kennis die hun geheugen uit het niets opwierp. En daartussen stiltes als dat niet gebeurde. Ouderdom betekent niet meer direct op namen en begrippen kunnen komen die je vroeger probleemloos gebruikte.

Het was bij mij nu zover dat ik bij elke zin die ik uitsprak al rekening hield met de mogelijkheid dat ik niet op een woord zou komen. Soms had ik dan al een alternatieve omschrijving klaar. Maar als dat niet lukte belandde ik in een formulering als 'je weet wel, die man met dat rode haar in dat autootje in die film over nou, kom... Het speelde in Japan. Ach, hoe heette dat nou weer.' Toen Melissa nog leefde kon ik in machteloosheid boos worden als er bij haar geen lampje ging branden na zo'n omschrijving. Die boosheid liet ik dan ook vaak merken. En zag dan met schaamte hoe ze schrok van de felheid van mijn woede over dat geheugen dat niet meer goed werkte. Terwijl zij er niets aan kon doen dat er bij zo'n vage aanduiding ook bij haar niets boven kwam drijven.

Ach, Melissa, ach Melissa...

'Ben je er nog?' Ruurd boog zich voorover om mij van dichtbij te kunnen aankijken. Hij had rode adertjes op zijn neus, zag ik. En zijn ogen waren fletser dan zestig jaar geleden. Alsof al het licht dat hij in die jaren had gezien de kleur had laten vervagen. 'Ja,' zei ik, 'ik zak soms even weg. Mijn vrouw is overleden en ik moet steeds aan haar denken.'

'Mijn condoleances, Hans. Kortgeleden?' 'Ruim een jaar.'

'Ja, de pijn kan lang duren. Niet dat ik daar ervaring mee heb. Ans is gelukkig nog springlevend. En ja, dat is ook de reden dat ik in

Vlaanderen woon. Ans is een Antwerpse. Ik kwam haar op een vakantie in Limburg tegen. Ik was twintig, net uit dienst. Daar was ik automonteur, weet je nog? Kan je overal mee terecht. En Ans wilde niet naar Friesland. Dus zit ik nog steeds hier, zestig jaar later! Haha.'

Als vanzelf waren we in de richting van de bar gelopen en namen naast elkaar plaats op barkrukken.

Hij had een bloeiende autozaak opgebouwd, begreep ik toen we wat meer gepraat hadden. Niet iets wat je van een communist verwacht, maar ik besloot hem niet te herinneren aan de principes van zijn jeugd. Nu was hij met pensioen en zijn zoon had de zaak overgenomen.

Elke keer als ik probeerde het gesprek op de Spitfire te brengen raakte Ruurd op een zijspoor. Mijn aanwezigheid had hem in het verleden teruggeworpen. De Cubacrisis van 1962, de moord op Kennedy een jaar later, de enorme stijging van de woningprijzen in Amsterdam zowel als Antwerpen, waardoor we allebei door onze huizen miljonair waren geworden. Maar ten slotte, bij ons derde pilsje, kwamen we bij Huis ter Heide terecht. 'Eigenlijk vond ik het wel een mooie tijd,' zei hij aarzelend. De diensttijd positief bespreken was niet bon ton, wisten we allebei. 'Ik weet het niet,' zei ik, 'ik zat die jaren in een donkere tunnel. Heimwee vooral.'

'Ja, je kwam uit Indië, dat is waar.'

We beseften allebei meteen dat we uit deze hoek weg moesten. Over de koloniale tijd had de jonge Ruurd stellige meningen overgenomen van zijn communistische vader en ik had daar destijds weinig goede argumenten tegenover kunnen stellen. Hij had gelijk, ik was zoon van een onderdrukker. Maar het had mijn heimwee niet verminderd.

'Laten we het daar maar niet meer over hebben. Kun je je Frans Kool nog herinneren?'

'Jazeker, die mollige geweermaker.'

Ik vertelde hem over de vroege dood van Frans en het overlijden van Eef en de dementie van Pieter en we zwegen een minuutje in gedachten.

'Maar nu waarvoor ik eigenlijk kom,' hernam ik.

'O, je bent hier met een doel? Ik dacht dat je hier bij toeval zat.' 'Nee, ik vond je op internet en zag dat je hier zou zijn.' Ik vertelde hem het verhaal over het zestig jaar oude geraamte en dat mijn overleden vrouw me had aangespoord om daar onderzoek naar te doen. En dat ik me de vrouw herinnerde die vroeger 's avonds weleens langs de wachtpost liep op weg naar huis. 'Claire,' zei hij, 'Ach ja, Claire.'

'Claire? Kende je haar?'

'Nou ja, je weet, als je 's nachts op wacht stond kwam ze langs op weg van de Spitfire naar huis. Soms met haar man, Jack, stomdronken varken, maar vaak ook alleen. Dan was hij met zijn dronken kop in slaap gevallen en in de recoveryroom gelegd. En dan ging ze alleen naar huis. Aardige meid, altijd in voor een praatje. En je stond je daar dood te vervelen.'

'Ik kon zelfs staande slapen,' zei ik, 'misschien dat ik haar daarom niet zo vaak zag.'

'Ja, daar had ze het weleens over. Dat sommige wachten haar lieten passeren omdat ze echt stonden te pitten. Ze had een keer zo'n jongen onder de kin gekriebeld en meteen een oplawaai gekregen toen die wakker werd en schrok. Daar moest ze vreselijk om lachen. God ja, Claire. Ze kon erg goed dansen. Met zo'n lange sleepjurk de tango dansen in haar eentje. Dan liep de vloer van de Spitfire leeg, want iedereen wilde dat zien. En zij was trouwens de enige die de tango kon dansen. Dat was bijna porno. Mijn hemel, wat was die meid sexy.'

We namen een teug van ons bier. Ruurd lachte.

‘Als ik eraan denk krijg ik bijna weer een stijve, weet je dat? En dat overkomt me niet vaak meer. Jou?’

‘Sinds Melissa dood is heb ik daar weinig meer gevoeld.’ ‘Melissa heette ze? Ja, kerel, dat doet pijn. Ik hoop dat ik als eerste ga, want zonder Ans... ik weet het niet.’ Hij knikte even zwaarmoedig naar mij, als blijk van solidariteit. Maar hij hernam zich snel.

‘Ik heb één keer met Claire gezoend tijdens zo’n nachtwacht. Jack was achtergebleven in de Spitfire en ze had het moeilijk. Wat een rothuwelijk hadden die twee. Maar ze hield echt van die man en verder dan die zoen ben ik nooit gekomen. Ze flirtte graag, Claire, maar verder ging ze niet. Ik geloof dat Frans Kool wel echt verkikkerd op haar was. En jij denkt nu dat Claire die dode vrouw is?’

‘Nee, ik weet het niet, ik ben op zoek naar informatie. Heb jij nog contact met haar gehad na onze diensttijd?’

‘Welnee. Je weet hoe dat toen ging. Eenmaal uit dienst ging je terug naar waar je vandaan kwam. En alles en iedereen uit je diensttijd was binnen een paar maanden geheel uit het zicht verdwenen. Wat wil je? Niemand had een auto, niemand had telefoon. Hoe moest je contact onderhouden? Dus je ging gewoon verder met je leven. Ik ging naar Leeuwarden, werkte tot ik Ans ontmoette als automonteur bij mijn oom. En Claire was natuurlijk getrouwd. Nooit meer iets van gehoord of gezien. Heb je internet al geprobeerd?’

‘Ik weet niet hoe ze heette. Dan heb je aan internet ook weinig, Ruurd. Heb jij haar achternaam?’

Hij dacht na. ‘Claire. Claire. Jackson? Nee Johnson. Jack heette Johnson van achteren. Jack Johnson, makkelijk te onthouden maar ook makkelijk te vergeten. Maar daar kom je op internet niet ver mee, denk

ik. Johnson is in Amerika net zoiets als Jansen hier. En dan Jansen met één s!

‘Claire Johnson, ik kan het in elk geval proberen. Je weet niet haar meisjesnaam?’

‘Nee, sorry. Ze had wel een jongere zus, die kwam ook weleens dansen in de Spitfire. Liliane dit of dat. Liliane Bronk. Brok. Nee, ik weet het niet. Dat is zo erg van het ouder worden, dat je dingen echt kwijt bent.’

‘Soms komt het nog wel naar boven, een paar uur later. Of een paar dagen.’

‘Ja, ik weet het. Maar soms ook nooit.’

We dronken nog een paar pilsjes en ouwehoerden wat. Ruurd dan, want ik viel vanzelf terug in de rol die ik tijdens onze diensttijd had: luisteren naar zijn monologen.

Het eindigde ermee dat hij Ans belde en me daarna uitnodigde bij hen de nacht door te brengen. Waarmee hij mijn zwakke punt raakte. Met Melissa had ik daar altijd al discussies over: ik wilde niet bij anderen logeren.

‘Ja maar, ze hebben ons gevraagd!’ zei ze dan. ‘En je vindt ze toch aardig?’

‘Nee.’

‘Niet?’

‘Nee, zo’n hele dag bij anderen opzitten en pootjes geven: ik doe het niet.’

Het kwam er eigenlijk op neer dat ik niet ’s ochtends wakker wilde worden in een vreemd bed en ontbijten met vreemden. Want ook onze beste vrienden zouden in de ochtend vreemden voor mij zijn. Als avondmens was ik dan wazig en niet toe aan enige vorm van communicatie. Dit in tegenstelling tot Melissa, die als ochtendmens al

om acht uur in de morgen kon tierelieren. Naar haar keek en luisterde ik met plezier, maar dat kwam omdat ik niets terug hoefde te doen. Bij vreemden logerend moest je je kost verdienen door onderhoudend te zijn. Tenminste, dat dacht ik. Ik had het dus nooit gedaan. En nu mijn maaltijden voornamelijk uit wodka bestonden was de ochtend al helemaal een tijd van recuperatie geworden, zonder enige tekst. ‘Nou, eh, ik rij toch liever naar huis...’ zei ik.

‘Maar dat is meer dan twee uur rijden. Naar Amsterdam toch?’ ‘Jawel, dat lukt wel.’

‘Maar je hebt gedronken!’

‘Mijn zoon rijdt. Ach, waar zit die?’

Ik was Maric totaal vergeten. Zoiets was me nooit eerder overkomen. Zou ik nu zelfs aan het dementeren zijn? Gelukkig bleek hij — twee uur nadat ik achter Ruurd was aangehold — nog steeds aan hetzelfde tafeltje te zitten. Met zijn vermoedelijk zoveelste kop koffie.

Ik stelde Ruurd aan hem voor en we namen meteen afscheid van elkaar. Uiteraard met de belofte nu toch echt contact te houden. Maar we wisten allebei dat we elkaar nooit meer zouden ontmoeten.

‘Ik mail je als de achternaam van die zus boven komt drijven’ waren zijn laatste woorden. En inderdaad, diezelfde avond, ik was een paar uur terug in Amsterdam, kreeg ik een mailtje. ‘Liliane Donk. Groeten, Ruurd.’ luidde de tekst. Zo lang van stof als hij was in conversaties, zo kortaf bleek hij in geschreven tekst te zijn.

‘Dank!’ mailde ik meteen terug.

Drie namen had ik nu. Het googelen van ‘Claire Johnson’ en ‘Jack Johnson’ leverde een massa hits op, had ik eerder al gezien. Daar was geen beginnen aan. Maar de Liliane Donks zouden niet in rotten van vier komen opdraven als ik de naam intikte. Voor ik dat kon doen was

ik, zittend in mijn luie stoel voor de televisie, vertrokken naar Nergensland. En droomde dat Melissa en ik op een tropisch eiland een bungalow hadden gehuurd met een grote tuin eromheen. Niemand in de buurt te bekennen.

‘Vandaag zijn we naturalisten,’ stelde ik haar voor en wat ze in werkelijkheid zelden durfde deed ze in mijn droom zonder omhaal. Ze kleepte zich uit, wandelde in haar mooie blootje rond op het grasveld. Ze wist dat ik keek, trippelde een dansje en rook aan de bloemen die de struiken haar aanboden.

Toen ik wakker werd gloeide de tevredenheid na. Ik wist nog dat Melissa en ik in mijn droom de nacht samen hadden doorgebracht. Een feest van herinnering. Maar de onvermijdelijke ochtendplas bracht het verdriet weer terug. Nooit meer zouden we vrijen, Melissa en ik. We hadden het tot in de laatste weken van haar ziekte kunnen doen, daar moest ik dankbaar voor zijn. Maar het vermogen dankbaar te zijn voor wat het verleden me aan moois gebracht had was mij niet gegeven. Ik ben nooit een tevreden mens geweest. Ik bedacht wel dat ik kon proberen dankbaar te zijn voor de droom die van het verleden weer even het heden had gemaakt. Die gedachte hield me op de been tijdens het ontbijt: een kop koffie en een half glas wodka.

Op zoek naar Liliane

Er was geen enkele Liliane Donk op internet te vinden. Dat kon allerlei redenen hebben. Ze kon overleden zijn, of gehuwd en van naam veranderd. Ze kon off the grid leven, zoals veel mensen van mijn generatie, die net het digitale tijdperk gemist hadden en niet wisten hoe het moest: internetten, mailen, downloaden. Van de Queen of Sheba had ik het idee dat ze wat ouder was dan ik en haar jongere zus zou wel ongeveer even oud als Melissa en ik kunnen zijn, dus tegen de tachtig. Ik moest ineens denken aan de winterreizen die Melissa en ik in 2000 en later gedurende enkele jaren achtereenvolgend ondernamen naar het Spaanse plaatsje Nerja. Ik had op een klimaatkaart gezien dat Nerja het warmste winterweer van Europa had en dat bleek te kloppen. We gingen naadloos op in de menigte grijze Engelsen die daar hun pensioen doorbrachten. Het was in de tijd dat internetten nog betrekkelijk nieuw was en beoefend werd in internetcafés. Daar zag je dan dat bejaarde Engelse echtparen hun kinderen durfden te mailen en de door hen teruggezonden 'Het gaat goed met ons'-mails te lezen. Dát ze zich aan internet waagden had te maken met het nut van de poging toch iets te doen met dit nieuwe fenomeen. Want het was overduidelijk de beste manier om het contact met de kinderen te onderhouden. Opvallend was dat de vrouw altijd aan het toetsenbord zat, de man op een aangeschoven stoel half achter haar. Hij dicteerde wat ze moest typen, dat wel.

En ineens viel me in: wij zijn de generatie waar de vrouw de typiste was en de man de manager die haar de brieven dicteerde. En zo zaten ze dus ook hier in het internetcafé nog: de manager en zijn secretaresse. Ik had me als jongen al het typen eigen gemaakt en later in mijn werk als marktonderzoeker ook nooit een secretaresse willen hebben. Maar ik was de uitzondering, niet de regel.

De afwezigheid van Liliane Donk op internet hoefde al met al niets te maken te hebben met dood of huwelijk. Het was net zo goed mogelijk dat ze niet in de digitale wereld was gestapt. Soms kon je zo iemand dan nog vinden via de stamboom die een familielid had uitgezocht en op internet gezet, zoals bij Pieter Valster. Maar de stamboom van het geslacht Donk bleek nog niet digitaal beschikbaar.

Wat te doen?

Er zat weinig anders op dan opnieuw de politie te proberen. Misschien hadden zij meer mogelijkheden om Liliane Donk te vinden. Vroeger zou ik Melissa gevraagd hebben even te bellen voor een afspraak met inspecteur Harmsen, en denkend aan het gemak waarmee zij dat deed zat ik een vol halfuur met de telefoon in mijn handen.

‘Nee meid, het lukt me niet,’ zei ik ten slotte tegen haar portret en ik legde de hoorn op de haak. Even dacht ik te horen dat ze mij uitlachte, maar zo onaardig was Melissa niet. Mijn vele zwakheden had ze allemaal weleens willen repareren, maar als dat niet lukte koos ze ervoor ermee te leven. Ik besloot op de bonnefooi naar Zeist te rijden. ‘Een goed huwelijk is een kwestie van inschikken,’ zei mijn moeder een keer, en de venijnige blik die ze in de richting van mijn vader wierp sprak boekdelen. Zo kostte het mij jaren om eraan te wennen dat Melissa liever niet zelf aan het stuur van onze auto zat, maar op de passagiersplaats een stroom van aanwijzingen op mij losliet en schrok

van elke verkeersfout die andere auto's of zelfs fietsers begingen als ze in haar gezichtsveld kwamen.

'Trek het je toch niet aan, let nou alleen op onszelf,' bad ik haar, maar het hielp niet. Verstijfd van zenuwen en angst zat ze elke rit uit. De enkele keer dat zij zelf reed en ik naast haar zat kon ik aan haar stevige greep op het stuur wel zien dat ze in spanning zat. Maar ze reed dan zonder aarzeling of angst naar onze bestemming en ik zat er ontspannen naast, ik was geen actieve meerrijder zoals zij. Helaas weigerde ze dan weer wekenlang het stuur ter hand te nemen en belandden we weer in onze standaardrollen: ik aan het stuur, en zij vol stress, angst en verkeershaat naast me. Bij een stoplicht keek ik naar haar gespannen profiel en aaide haar bovenbeen. Dan zag ik haar even ontspannen, maar zodra ik bij groen licht optrok werd ze weer alert. Toch waren dat de momenten waarop ik wist dat ik zoveel van haar hield dat niets ons kon scheiden. Of dat omgekeerd ook zo was, of dat zij liever met een man was getrouwd die wat voorzichtiger reed, dat onderwerp heb ik nooit durven aansnijden.

Als ik nu in de auto zat (wat weinig meer gebeurde), miste ik gek genoeg haar op- en aanmerkingen en waarschuwingen voor naderend onheil en haar plotselinge schrikreactie als ik iets te dicht langs een trottoir reed. Van de weeromstuit ging ik extra voorzichtig rijden en het stukje van Amsterdam naar Zeist kostte me nu een uur, twee keer zo lang als ik er anders vermoedelijk over gedaan zou hebben.

Gelukkig was rechercheur Harmsen zonder voorafgaande afspraak opnieuw beschikbaar, al moest ik een halfuur wachten bij de balie. Dertig minuten lang zag ik van dichtbij de dagelijkse gang van zaken bij de handhaving van de orde in Zeist.

‘En nu moet er iets gebeuren,’ riep een binnenkomende vrouw tegen de dienstdoende agent bij de receptie.

Volautomatisch schoof hij een blocnote in haar richting, legde er een balpen bij.

‘Nee, niks aangifte, ik wil nu actie zien.’ Ze was vroeger vermoedelijk een mooie blonde meid geweest. Maar nu, dertig jaar later, was ze een del op hoge hakken, het gezicht bedekt met veel te veel huidverf, het te dikke lijf bijeengehouden door haar jurk.

‘Dat tuig moet van de straat af. Ik wens niet zo nagejouwd te worden. Stelletje Marokkanen. Hier om de hoek. Als u even meekomt weten ze niet hoe snel ze moeten wegwezen.’

Ik zag de agent naar haar kijken en besluiten dat ze haar zin maar moest krijgen. Hij nam de telefoon en even later kwam er een piepjonge agent aan, die de opdracht kreeg met haar mee te lopen naar de plek van het onheil.

‘Rustig aan, Bart,’ kreeg hij als boodschap mee en de jongen knikte terwijl de vrouw een boze blik achterom wierp.

‘Een hoertje,’ zei de agent op mijn vragende blik, ‘een groepje Marokkanen scheldt haar steeds uit.’

Ik knikte.

Even later kwam rechercheur Harmsen me ophalen.

‘Een kleine, magere man met een meelevende blik,’ schreef ik eerder over hem en het klopte nog steeds. En ook nu had hij een blanco pagina van een blocnote klaarliggen en pakte hij een balpen, klaar om te noteren wat ik te zeggen had.

Maar er was toch iets veranderd.

‘De vorige keer gaf u me een verhaal over de vrouw waarvan u denkt dat ze de Walaardt Sacré-dode is. En nu vraag ik me af: wat is er precies

waar van wat u beschrijft? Want zo'n huis aan de spoorlijn is er niet meer. En is er ook nooit geweest.'

Dat was een dubbele verrassing: hij had het verhaal toch gelezen, en het huis zou niet bestaan hebben.

'Weet u dat zeker?'

'In het kader van het onderzoek sprak ik met de diender die in die tijd Huis ter Heide als werkterrein had. En die kende dat huis niet.'

'O. Hé.'

Hij had een heikel punt aangesneden. Het was mij — schrijvend voor ons personeelsblad — weleens opgevallen dat anekdotes die ik in een verhaal verwerkte en soms wat aandikte of voorzag van wat andere personages, vervolgens in mijn geheugen de plaats innamen van de authentieke herinnering. En in dit verhaal had ik zéker het een en ander aangedikt. Maar een huis verzinnen dat er niet was?

'Ik weet het niet, meneer Harmsen. Ze was in elk geval ergens naar onderweg als ze bij de wachtpost aan de spoorbaan langskwam. En soms met haar man samen. Maar laat ik u vertellen dat ik intussen wel iets meer weet over die vrouw.'

Ik vertelde hem wat Ruurd me aan informatie had kunnen geven. Hij noteerde het braaf en liet hardop horen wat hij opschreef: 'De vrouw heet Claire en was getrouwd met een Amerikaan die Jack Johnson heet. Haar zus heet Liliane Donk met één l. En dat betekent dat Claire van zichzelf ook Donk heette.' 'Van zichzelf Donk,' herhaalde hij al pennend. Klaar met schrijven hief hij het hoofd en keek mij aan. En liet zijn meelevende blik op mij los. Het rukje naar rechts van zijn hoofd deed hij niet meer. Het was vermoedelijk toch wat water in dat oor geweest. Van de ochtenddouche.

'Gaat u nog iets doen met deze informatie?' vroeg ik.

'Jack Johnson,' zei hij, 'een Amerikaan. Ik denk niet dat ik daar de handen voor op elkaar krijg in het bureau. Altijd lastig, informatie over een Amerikaan. Zeker als het een militair was. En zeker als het gaat om een lijk met een schotwond. Een militair wordt in alle standen beschermd door het Amerikaanse leger.' 'Air Force ook?'

'Juist de Air Force. Er zijn hier in Zeist natuurlijk weleens aangiften gedaan van verkrachting door Amerikanen van de vliegbasis Soesterberg. Maar die zijn altijd weer snel ingetrokken door de dames. Wij denken dat ze daar een potje voor hadden en de dames gewoon afkochten.'

'Oké, Jack Johnson zal dus niets opleveren. Maar misschien kunt u de zus nog vinden. Liliane Donk.'

'Dát gaan we in elk geval proberen,' zei hij en hij stond op. Dat had hij de vorige keer ook gedaan toen hij mij weg wilde hebben. Hij wist wat hij deed. In mijn kantoortijd had ik zelf ook geleerd dat opstaan en je hand uitsteken de snelste manier was om bezoek de deur uit te krijgen en het klopte hier ook. In de kortste keren stond ik weer buiten.

Op weg terug naar Amsterdam vroeg ik me niet eens meer af of Harmsen echt moeite zou doen Liliane Donk ooit te vinden en te vragen hoe het haar zus was vergaan. Stond niet elk jaar in de krant dat de recherche het zo druk had dat slechts zoveel procent van de zaken in behandeling genomen werd? Het percentage verschilde elk jaar en afgelopen jaar was ik continu te bedroefd en te dronken geweest om op te letten. Maar het lag altijd ergens tussen de 15 en 20 procent. En dit was ook nog eens een cold case. Vermoedelijk had de politie speciaal mensen met een meelevend hoofd aangetrokken om het publiek bij dit soort zaken zoet te houden.

Maar al rijdend ontdekte ik ook dat ik niet van plan was met deze zoektocht te stoppen. Ik zou zelf Liliane vinden. Ik had een portretje van Melissa op de passagiersplaats van onze Peugeot 207 gelegd en nam dat even ter hand. Ze lachte me toe. En het drong tot me door waarom ik wilde doorgaan met de Walaardt Sacré-dode. Het was de beste manier om Melissa bij me te houden. En dan de tijd te hebben om wat meer van haar te begrijpen. Want dát was het vreemde, had ik in het afgelopen jaar tijdens het verdriet gemerkt. Ik miste haar, maar besepte tegelijk dat ik ook na zoveel jaren huwelijk niet wist wie zij was en wat zij voelde.

Je kent elkaar natuurlijk wel, maar voornamelijk uit de reacties op wat er gebeurt. Ik kon voorspellen hoe ze zou reageren op series op de televisie, op het voedsel dat ik voor haar kookte, eigenlijk op alles wat ons overkwam. En zij wist wat ik van dingen vond, wat ik wel en niet lustte, hoe ik vrijde en hoe niet. Maar binnendringen in iemands gedachten, dat lukt nooit bij een ander. En echt kennen deed je elkaar dus niet. Dat maakte het gemis eigenlijk nog groter: de wetenschap dat je iemand verloor die met zich meenam wat altijd onbereikbaar was gebleven, haar diepste wezen.

*

Google had me Liliane Donk niet gegeven, maar op Facebook vond ik haar! Als ik een stukje op mijn eigen Facebookpagina had gezet keek ik altijd even op Melissa's pagina. Er stond de foto op die ik ooit van haar gemaakt had, staande in een wuivend korenveld. Indisch meisje in Hollands landschap. En nog steeds zette af en toe iemand iets op haar pagina, als reactie op het vers dat ik er na haar dood opgezet had. Het mooiste doodsgedicht dat ik kende, van Werumeus Buning:

*Zo tedere schade als de bloemen vrezem
Van zachten regen in de maand van mei,
Zo koel en teder heeft uw sterven mij
Schade gedaan, die nimmer zal genezen.*

Negenenzeventig likes stonden er nu bij en drieëntwintig bedroefde emoticons.

‘Hans, hoe gaat het met jou?’ had een oude schoolvriend er een paar maanden geleden opgezet, maar ik wist niet wat ik erop moest antwoorden. Hij zou inmiddels ook geen antwoord meer verwachten. In een bovenhoek van de Facebookpagina kon een zoeknaam ingevuld worden en daar had ik nog niet eerder aan gedacht. Toen ik er ‘Liliane Donk’ op typte kreeg ik een Surinaams meisje te zien dat Lilian Donk heette en bij het vU-ziekenhuis had gewerkt. Dat kon ze niet zijn, qua huidskleur noch qua leeftijd. Er was ook een Lilian van de Donk, een mooie en intelligent ogende Eindhovense moeder van pakweg tussen de vijfendertig en veertig jaar. Erg actief was ze niet op Facebook, te druk met moeders vermoedelijk. Dát ze moeder was kon ik zien aan het laatste bericht dat nu al enkele maanden op haar Facebookpagina stond:

*Hoi, zoals jullie misschien wel weten, doet Daniek aan
synchroonschaatsen bij Kids on Ice. Als Team-chaperonne verzinnen we
leuke sponsoracties en begeleiden we het
team bij nationale en internationale wedstrijden. Dit jaar zijn wij
begonnen met het verkopen van mooie luxe kerststukjes. Deze zijn bij mij
(Lilian) te bestellen voor € 7,50 per stuk.*

De leverdatum ligt tussen 10 en 17 december en alle 23 meiden uit het team helpen mee de kerststukjes te maken. Voor de feestdagen is dit een leuke aankoop of een leuk (relatie)geschenk!

Zou jij onze meiden willen helpen? Stuur mij dan voor meer informatie of om te bestellen even een berichtje. Alvast heel erg bedankt en wij gaan ervoor!!!

Eronder stond de ene na de andere 'wij kunnen niet achterblijven, Lilian'-bestelling. Het was vast een succes geworden, die kerstactie van vorig jaar. Even kijken wat 'Kids on Ice' inhield. Google leverde een foto op van zestig tienermeisjes in kunstschaatsenue en een filmpje waarop je kon zien hoe ze oefenden tegelijk dezelfde schaatsbewegingen te maken. Het bracht herinneringen naar boven aan Sjoukje Dijkstra en Joan Haanappel, de kunstschaatskampioenen van de jaren zestig. Sjoukje kon alles en deed dat ook, Joan Haanappel kon ook alles maar deed dat op beslissende momenten niet: zenuwen. Zij was wel de mooiste van de twee en je zag haar later ook nog weleens op de televisie als kunstschaatscommentator. Ze was mooi oud geworden, met intelligentierimpeltjes in haar gezicht. Sjoukje was getrouwd met een man uit de circuswereld en zat nu in het kassahokje van Circus Sjoukje Dijkstra, had ik ooit gelezen. Even googelen. Inderdaad, de man heette Karl Kossmayer en was zesentwintig jaar ouder dan zij. Hun twee dochters hadden nu ook een circusact. Maar Karl was in 2001 overleden, drieentachtig jaar oud. Er stond een foto bij van Sjoukje Dijkstra, nog heel herkenbaar, maar haar Slavische boerendochtershoofd was veranderd in een Slavisch matronehoofd. Al googelend besepte ik ineens dat ik al van Liliane Donk naar ijsdansen en Sjoukje Dijkstra was geraakt en bijna op het punt stond uit te zoeken welke circusacts haar dochters hadden. Zouden al die mensen

die je overal zag met hun smartphone in de hand óók bezig zijn van het ene onderwerp naar het andere te wippen, steeds op zoek naar méér informatie over eigenlijk niets?

Nog maar eens op Facebook gekeken. Onder de suggesties van Facebook stond nog een Liliane Donker en het portret dat erbij stond was dat van een nadenkende oudere vrouw. Ik keek naar de gegevens die deze Liliane had ingevuld, en zag dat ze in 1945 in Baarn was geboren en onderwijzeres was geweest. Meer liet ze op Facebook niet weten. Maar toen ik de naam googelde stuitte ik op een stamboom van de familie Donker. En daar bleek Liliane op te staan. Geen verrassing natuurlijk. Maar wél dat zij een zuster had die Claire heette en in 1935 was geboren. Kon dat toeval zijn? Natuurlijk kon dat toeval zijn. Eens kijken of er op internet iets bekend was over Claire Donker. Nee, niets te vinden. Wel veel over clair-obscure. Zouden de ouders van Claire Donker aan die associatie gedacht hebben bij het zoeken naar een naam? Claire en Donker? Licht en donker?

Frans en Marie Donker, hun portretten stonden in de stamboom, beiden waren al lang geleden overleden. Strengere hoofden. Maar wie weet stak er toch humor achter die koppen.

Zou ik gaan kijken wie vader Frans Donker was geweest? Terwijl ik al op het punt stond hem te googelen, besepte ik dat ik weer zonder enige richting aan het surfen was. Ik moest daarmee ophouden.

Kijkend naar de Donker-stamboom die vermoedelijk niets te maken had met de Liliane Donk die ik zocht zag ik rechtsboven de naam van de maker en zijn mailadres. Wat liette me om Robert Donker te vragen of hij iets wist van Claire Donker?

Geachte heer Donker,

In een ver verleden heb ik Claire Donk of Donker leren kennen, toen ik in mijn diensttijd gelegerd was in de Walaardt Sacré-kazerne in Huis ter Heide. Zij woonde daar destijds in de buurt met haar man Jack. Het contact met haar ging in de loop van de tijd verloren. In de stamboom die u van uw familie maakte zag ik haar naam staan. Natuurlijk begrijp ik dat u discreet moet zijn bij het verschaffen van informatie, maar zou u mij misschien kunnen schrijven of deze Claire Donker nog leeft en of zij inderdaad in Huis ter Heide heeft gewoond? In dat geval zou u mij een genoegen doen door haar te berichten dat ik naar haar op zoek ben.

Hans Heijmenberg

Op 'verzenden' gedrukt en weg was het bericht, met de snelheid van het licht op weg naar Robert Donker.

Ik bracht de avond voor de verandering door met twee flessen rode supermarktwijn en een koffer oude brieven. Voordat Melissa ziek werd hadden we besloten het huis op te ruimen zodat na onze dood Maric niet geconfronteerd zou worden met grote aantallen documenten en foto's die hij niet kon thuisbrengen en niet zou durven weggooien.

Melissa was er na een paar maanden klaar mee, maar ik liet het versloffen. Archiveren was nooit mijn sterke punt geweest, maar ik compenseerde dat door niets weg te gooien. Dat strafte zichzelf, bleek nu. Na meer dan zestig jaar brieven schrijven en ontvangen had ik een berg aan oude rommel te verwerken.

Melissa had besloten dat ik het beste kon beginnen met de oudste papieren te bekijken en zo mogelijk weg te werpen. Die lagen in de kelder. Ik had één grote koffer vol brieven naar boven gehaald. Maar ik had die nooit geopend en later weer naar beneden gebracht.

Nu — ik wist niet waarom — had ik voor het eerst de moed er een aantal te lezen en te besluiten of ze weg konden of bewaard moesten worden. Ik sjouwde de koffer naar boven en nam als beloning de flessen wijn mee die in de buurt stonden. De koffer omkerend begon ik aan de oudste poststukken, die nu bovenop lagen. Een paar ‘met ons alles goed’-ansichtkaarten van mijn ouders op vakantie, enkele om onduidelijke redenen bewaarde rekeningen. En dan ineens twee brieven van Melissa. Uit mei 1963. We kenden elkaar zes weken en ze moest voor een week naar Zweden, in het kader van haar studie psychologie. Het was een van de drie brieven die ze me schreef in een halve eeuw. We waren eigenlijk nooit uit elkaar in al die jaren. Ik schreef haar vermoedelijk in diezelfde week drie of vier brieven en kreeg er eerst één terug met een wat plichtmatige beschrijving van een dag in Stockholm. Maar een van mijn volgende brieven raakte haar en ik kreeg een echte liefdesbrief terug:

Dag lieverd, (dinsdagavond, in bed)

Je schrijven is een ‘trieste’ bezigheid omdat ik dan opeens mezelf veel bewuster beleef. Overdag laat ik me emotioneel in het programma meedrijven, tot ik op een bankje je brieven weer lees en weer eventjes moet huilen. Huilen vanwege een gevoel zonder einde dat in woorden ‘geluk’ zou heten, en vanwege een verlangen je meteen antwoord te kunnen geven, waarvoor ik dan waarschijnlijk alleen tranen tot mijn beschikking zou hebben. Ik ben blij dat Stockholm zich niet aan me opdringt, maar opeens vind ik iets toch fijn of triest en dan ben je er niet en kan ik

het niet kwijt. Aan de reacties van anderen merk ik dat ik contact met ze vermijd, het herinnert me inderdaad telkens aan het feit dat deze reis zich op zo'n ongelukkig moment voordoet. Ik hou van je, goed? Ik lig in een vrij breed bed en dat maakt het heel gemakkelijk me als een baby in je armen te wanen, geleidelijk aan 'uitgroeïend' tot een vrouw. Maar ik moet even wachten tot het donker is, anders durf ik niet hier! Je zult wel grote handen hebben inderdaad en een zwaar lichaam, maar helemaal van mij. Waarom ik van je hou? Ik weet het ook niet en ik hoef er niet meer naar te zoeken. Dag.

Er stond geen naam of handtekening onder. En dat gold ook voor de brief die ze me twee dagen eerder schreef, dat brave schoolmeisjesverslag van de excursies waaraan ze in Zweden had meegedaan. Vreemd. Alsof het prijsgeven van haar naam onder 'ik hou van jou' deze mededeling onherroepelijk maakte en aan haar persoon koppelde.

Melissa was, zoals veel Indische mensen, erg gesteld op haar privacy en zou ook niet gauw in het publieke domein affectie tonen. Pas toen we al over de vijftig waren kon ze haar lippen tuiten voor een zoen als we op straat waren en ik vroeg: 'Kusje?' Maar het moest dan wel druk zijn om ons heen en geen opzien baren.

Het stond in contrast met de behoefte aan erotische spanning die ze ook had. Niets wond haar zo op als in een vreemd land in een hotel op de twintigste verdieping in haar blootje voor het raam te staan. Of nog liever: door mij gezet te worden. Want dan was het niet haar eigen initiatief. Foto's van een naakte Melissa voor het raam van een hotel of appartement waren een deel van onze vakantieherinneringen. Vlak voor haar dood had ze ze wel allemaal vernietigd. Ook de mooiste. Ze stond daar in een vakantieappartement op de drieëndertigste

verdieping uit te kijken over een rivier in Bangkok waar in de verte een laag in het water hangend vrachtschip voer. Ze zwaaide, in de geruststellende wetenschap dat wie er ook op dat schip zat of stond niet kon zien dat er een naakte vrouw achter het raam van de hotelkamer stond. En als ze het toch zagen, die vrouw nooit zouden kunnen herkennen. Ik had de foto met tegenlicht genomen, dat kon niet anders. Maar toch kon je de contouren zien van haar heupen en gladde billen en de lange sierlijke benen die ze ook nog had toen ze al ruim zeventig was en ik haar voor het laatst naakt fotografeerde. Die laatste foto mocht ik houden na haar dood, want ze was van achteren niet te herkennen. Alleen door wie wist hoe ze er in haar blootje uitzag. Ik als enige dus. Ik was uitverkoren. En zo voelde het in heel ons huwelijk. Wijn, en vooral de slobberwijn van supermarkten, maakt emotioneel. Daar had ik aan moeten denken voordat ik de brievenkoffer opende en Melissa's liefdesbrief las. Maar één fles later viel ik gelukkig toch in slaap.

De volgende middag werd ik wakker en keek naar mijn mail. Tot mijn verrassing had Frans Donker al teruggeschreven.

*Geachte heer Heijmenberg,
Claire Donker is mijn tante (ik ben de zoon van haar zus Liliane) en zij woonde inderdaad in Huis ter Heide met haar man, een Amerikaanse piloot. Maar ergens in de jaren zestig zijn zij naar de Verenigde Staten vertrokken en is het contact verloren gegaan. Ik kan uw bericht dus helaas niet aan haar doorgeven.*

Er volgde een snelle mailwisseling. Ik vroeg hem of zijn moeder Liliane nog leefde en of ik met haar kon praten over mijn herinneringen aan

Claire. Het opgegraven lijk liet ik maar even onvermeld. Hij mailde terug dat zijn moeder dat prima vond en gaf haar adres door.

En zo reed ik voor de tweede keer in korte tijd richting Huis ter Heide, want Liliane bleek te wonen in Baarn, haar geboorteplaats, zo'n vijftien kilometer van het Walaard Sacré-kamp.

Toen ik aanbelde en ze opendeed, was ik verrast. Liliane Donker moest nu — net als ik — diep in de zeventig zijn, maar ze was mooi oud geworden. Het speet me dat ik me niet geschoren had. Niet aan gedacht. Maar als ze het al zag, liet ze het me niet merken. Even later, toen we met een kop thee aan de eettafel zaten, kon ik haar beter bekijken. Deed ze me aan Claire denken? Nee, Claire had een rond Marilyn Monroehoofd, meende ik me te herinneren, Liliane had meer de delicate schoonheid van Audrey Hepburn, die ook zo mooi ouder werd. Toen ze de thee inschonk genoot ik onwillekeurig van haar precieze bewegingen en haar slanke handen.

Melissa had die ook en ik keek altijd met plezier naar wat haar snelle, lenige vingers deden met wat ze beroerden. Alhoewel nooit een liefhebber van thee, nam ik nu toch graag een porseleinen kop van het vocht aan. En deed alsof ik ervan genoot. We tutoyeerden elkaar al snel en ik vertelde haar over de ontmoetingen die Claire op weg naar haar huis had met de soldaten — onder wie ik — die 's nachts op wacht stonden. En dat ze soms haar dronken man meezeulde.

'Ja, Jack,' beaamde ze, 'toen hij met haar trouwde was hij best een aardige kerel. Goeie danser ook, daar hield Claire van. Hij dronk altijd al veel, maar op een gegeven moment is dat erger geworden. Hij was, zonde dat ik het zeg, in het laatste jaar dat ik hem zag echt een zuiplap. Hij had een kwade dronk ook, begon ruzie te zoeken met anderen. En

Claire liep weleens met een blauw oog. Terwijl ze best een potige meid was. Ze deed aan jiu-jitsu. Zo heette dat vroeger, voordat het yoga werd.' 'Judo, bedoel je.'

Ze lachte. 'Ja sorry, dat is de leeftijd. Soms komt het verkeerde woord eruit.'

'Ik ken het,' gaf ik toe. 'Hoe zag Jack eruit? Ik heb hem maar één of twee keer gezien, en dat is bijna zestig jaar geleden.'

'Wacht even, ik haal een fotoboek.'

Ze stond op en ik zag haar naar de achterkamer lopen. En weer merkte ik dat ik met plezier naar haar keek. Een zandloperfiguur nog steeds en kleine ronde billen boven lange slanke benen. Verhoudingsgewijs lange benen, want ze was niet groot, hooguit een meter zestig. Een pocketvenus. Vergiste ik me of liet ze haar heupen iets meer draaien dan nodig? Sexy was haar manier van lopen zeker. Misschien had ze dat van Claire opgestoken, misschien zat het in de familie. Alhoewel, de foto's van haar ouders op de website van de Donkerstamboom gaven een ander beeld.

Toen ze terugkwam had ze een dik fotoalbum onder haar arm en legde dat open voor me neer op de eettafel. Ze stond naast me en keek mee terwijl ik de foto's bekeek en de bladen omsloeg. Ik rook de geur van haar parfum, een frisse lentegeur. En ik hoopte dat ze de geur die ik droeg niet zou ruiken.

De foto's waren voor een groot deel nog zwart-wit en lieten Claire en Liliane zien als kleuters, als schoolkinderen en als tieners. Mooie meiden allebei, in de petticoatmode van die tijd. Op een familieportret zag je af en toe ook hun ouders staan, met ernstige, doorgroefde hoofden. Eerder cipiers dan liefhebbende opvoeders.

‘Dit fotoalbum hebben mijn ouders nagelaten,’ zei Liliane toen ik de laatste pagina omsloeg, ‘keurige mensen, hoor. Strenggelovig. Claire konden ze niet aan, die was te wild voor hen. En ik deed natuurlijk met mijn grote zus mee. Ze hadden er grote moeite mee dat wij de Spitfire bezochten en er dansten. Sodom en Gomorra was het daar, hadden ze gehoord. Maar ik heb er toch een lieve man aan overgehouden. Claire niet, helaas.’

Ach, een echtgenoot. Bofkont. ‘Wat doet je man?’ vroeg ik.

‘Fred is overleden. Een jaar geleden. Longkanker. Hij was ambtenaar, hier in Baarn. Maar als jongen danste hij graag en kwam naar de Spitfire. Net als ik. Hij was de enige die tegen de yanks op kon. Jullie arme soldaatjes zaten er altijd wat sip bij.’ Ze waagde er een olijke blik aan.

‘Wanneer was dat?’ vroeg ik.

Ze dacht na. Er kwam een kleine rimpel boven de brug van haar neus. ‘Ik denk 1959, misschien ’60. Je hebt me misschien zien dansen in de Spitfire!’

‘Nee, dat had ik wel onthouden,’ zei ik.

Ze glimlachte geveleid. ‘We zijn in 1963 getrouwd, ik was net achttien.’ Inderdaad van 1945 dus, zoals al op de Donkersstamboom stond. Een babyboomer, zes jaar jonger dan ik.

‘In 1960 heb ik tien maanden in het kamp in Huis ter Heide gezeten, ik zwaaide in oktober af,’ zei ik peinzend. ‘Wij Hollandse soldaatjes hadden in die tijd geen cent te makken. De yanks smeten met geld en trakteerden de meiden op wat ze ook maar wilden drinken. Dat konden wij niet. We voelden ons minderwaardig. Ik ben maar één of twee keer in de Spitfire geweest, toen had ik het wel gezien. Meiden van jullie kaliber, daar konden wij alleen maar uit de verte naar kijken.’

‘Ach, meen je dat nou? Zo erg was het toch niet?’ ‘Nou, reken maar.’
‘Met terugwerkende kracht dan alsnog sorry,’ zei ze met een glimlach terwijl ze het fotoalbum dichtsloeg en weer ging zitten. Ze was kennelijk vergeten dat ze beloofd had wat foto’s van Claire met Jack te tonen. Maar ik wist inmiddels zeker dat hier de zus van Claire zat die ik zocht. Het werd tijd voor mij om de ware reden van mijn bezoek op tafel te leggen.

‘Toen mijn vrouw vorig jaar ziek lag,’ begon ik, ‘las ze in de krant een artikeltje over een dode die in de buurt van het Walaardt Sacré-kamp opgegraven werd bij bouwwerkzaamheden. Heb je daarvan gehoord?’
‘Ja, ik herinner me wel zoiets,’ zei ze, ‘de slager had het erover.’ ‘Dat was een vrouw die zo’n zestig jaar geleden stierf, aan een schotwond. Ze was in een kuil begraven. En ja, ik weet niet hoe ik het zeggen moet, ik moest ineens denken aan Claire. Omdat ze altijd met die dronken zatlap aan het sjouwen was langs de spoorbaan. Mij pakte hij mijn geweer af toen ik haar probeerde te helpen. Dus ik dacht: misschien is er een ongeluk gebeurd. Of wat dan ook...’

Liliane dacht even na, maar schudde beslist haar hoofd. ‘Nee, dat kan niet. Jack werd overgeplaatst naar Houston, weet ik nog. En Claire ging met hem mee.’

‘Jullie hebben afscheid genomen?’

‘Nee, dat niet. Ik kreeg een telegram van haar uit Houston. Dat ze plotseling verhuisd waren en dat ze me zou schrijven. En dat is ook gebeurd. Daarna kreeg ik af en toe een brief.’

‘Heb je nu nog contact met haar?’

‘Nee, Claire was niet zo contacterig en in de loop van de jaren zijn we uit elkaar gegroeid. Fred en ik kregen een zoon, Fransje, en het leven ging door. Een stuk of vier, vijf brieven kreeg ik in de eerste pakweg

twee jaar. Claire was geen schrijfster, maar je weet, internationaal telefoneren was duur in die tijd en Jack had de hand op de knip. Vóóordat ze trouwden gaf hij haar alles wat ze wilde, maar direct daarna was het zuinigheid troef. Claire had haar baan moeten opgeven toen ze trouwde. Zij was onderwijzeres, net als ik. Van de ene dag op de andere geen salaris meer en afhankelijk van je man.'

Ik knikte, ik herinnerde me het: het was in die tijd gebruikelijk dat vrouwen ontslag kregen als ze trouwden.

'Zelf dronk hij zich bijna elke avond lam in de Spitfire,' vervolgde Liliane, 'maar Claire kreeg een paar gulden voor één of hooguit twee drankjes. Niet dat ze tekortkwam, want ze kreeg genoeg aangeboden en nam dat dan ook vaak aan. Maar daar werd Jack dan weer jaloers om. Het was nooit goed of het deugde niet. Wat een kerel.'

'Heb je die brieven nog?' 'Ik ga voor je zoeken.'

Ik hoorde haar een trap op lopen en een deur openen dichtdoen, en was aan mezelf overgeleverd. Ik keek wat rond. Liliane had geen binnenhuisarchitecte geraadpleegd bij de inrichting van dit huis, dat was wel duidelijk. Het had alle kenmerken van een langdurige bewoning, van vakanties waren souvenirs meegenomen die her en der een plek hadden gevonden in een kast, op een kast, naast een kast en daar al zo lang stonden dat niemand ze meer zag. Ik herkende dat patroon van ons eigen huis, waar Melissa en ik ook in de loop van de jaren van alles hadden ingebracht aan souvenirs en memento's.

Nu, na haar dood, moest ik bij elke stap in huis uitkijken dat ik niet iets zag of aanraakte dat herinneringen opriep aan Melissa's bezige handen. De keurig op rij gezette fotoboeken van onze vakanties, het eerste paar schoentjes van Maric, zuinig bewaard, het laatste boek dat zij las en dat nog naast een stoel lag: *Herinneringen aan het leven in Nederlands-Indië*, van haar oom Jan Honing.

Hier, bij Liliane, was Frankrijk duidelijk het meest populair. Op de schoonsteenmantel stonden een paar ingelijste portretten. Een echtpaar dat ik van het fotoalbum en de stamboomwebsite herkende als de calvinistisch ogende ouders. Foto van een jongetje van een jaar of tien, dat zou zoon Frans wel zijn, de maker van de Donkerstamboom. Daarnaast een portret van een bruidspaar. Van dichtbij herkende ik een jonge Liliane en die ander moest dan Fred zijn. Zijn beeltenis stond er ook nog naast, dertig jaar ouder, een neutraal ambtenarenhoofd met een nauwelijks merkbare glimlach en nog maar weinig haar op de schedel. Hoe had zo'n mooie meid op deze onpersoon kunnen vallen, vroegen mijn hersens en meteen ging er een alarmbel rinkelen. Hoe kwam ik aan dit soort jaloerse gedachten? Ik was toch hopelijk niet bezig ingepalmd te raken door een vrouw die ik pas een uur kende? Voetstappen daalden de trap af en even later legde Liliane drie op dun blauw luchtpostpapier getypte brieven voor me neer. Opnieuw rook ik haar subtiele, aangename parfum.

'Ze zijn alle drie in het Engels,' zei Lilane, 'vermoedelijk wilde Claire zich meteen aanpassen en niet meer in het Nederlands denken.'

Het waren korte brieven. De eerste was gedateerd 21 maart 1961.

Claire meldde dat Jack plotseling was overgeplaatst naar Houston, waar hij testpiloot zou worden van een nieuw gevechtsvliegtuig ('Can't write anything about that. Topsecret!'). Ze was heel gelukkig in haar mooie huis en ze zou volgende keer meer schrijven.

Drie brieven, die eigenlijk alle drie dezelfde inhoud hadden: 'Hoe gaat het met jou, met mij gaat het goed. Schrijf niet terug want we gaan weer verhuizen.'

Er viel me iets in. 'Ik weet het niet,' zei ik, 'het klinkt misschien raar maar voor hetzelfde geld heeft Jack die brieven geschreven. Ze zijn

getypt en die krabbel eronder kan fake zijn. En dan zou Claire toch degene kunnen zijn die ze opgegraven hebben.' 'Nee, nee, dat kan gewoon niet. Jack was een klootzak maar hij was wel gek op Claire.'

'Maar hij was jaloers en zocht ruzie. Misschien is dat een keer misgegaan. Dat steeds weer verhuizen is ook wat verdacht. Want terugschrijven kon je dus niet. Staat er nog ergens een adres?'

Ze keek op de oude airmailenveloppen. 'Op deze laatste staat er een: 500 Clay Street, Houston, tX 77002.'

'Heb je hier internet? Dan kan ik eens kijken of dat adres iets oplevert.' Een paar minuten later zaten we samen achter een oude laptop met een langzame internetverbinding het adres te googelen en de naam Jack Johnson. Geen resultaat.

'Ze zijn natuurlijk al lang verhuisd,' zei Liliane. 'Ik kan eens kijken hoe dat huis eruitziet.'

Ik zette Google Street View op de laptop, tikte het adres in en even later keken we met verbazing naar het pand op dat adres. Het was overduidelijk een kerkje. Een ouderwets kerkje met gebrandschilderde ramen. Erachter waren hoge wolkenkrabbers te zien.

'Misschien is hun flatgebouw afgebroken en deze kerk er neergezet,' zei Liliane. Ze klonk hoopvol. Het was precies het soort noodoplossingen waar Melissa ook altijd mee kwam aandraven als ik een probleem signaleerde. Alles liever dan een onaangename conclusie. Ik zocht verder.

'Nee, deze kerk dateert uit de negentiende eeuw, is gebouwd door vrijgemaakte slaven. Baptistenkerk. Ze kunnen hier nooit gewoond hebben, Jack en Claire.'

'Hm.'

Peinzend zaten we bij elkaar.

‘Wat voor een vrouw was Claire eigenlijk?’ vroeg ik, om wat te vragen. ‘Ze was heel mooi,’ zei Liliane. ‘Je weet, Marilyn Monroe was in die tijd dé grote ster en Claire leek een beetje op haar. Ze liet ook haar haar blonderen, dat vonden mijn ouders verschrikkelijk. Maar ja, ze was tien jaar ouder dan ik en toen ze achttien was ging ze op kamers wonen. Kan je nagaan, in 1953 op kamers wonen als jonge meid. Ze had toen net een baan als kleuterleidster. Kon ze erg goed. Veel overwicht op die kinderen. “Moet jij ook gaan doen,” zei ze vaak tegen mij. Vandaar dat ik ook in het onderwijs terechtgekomen ben. Ze moedigde mij altijd aan, haar kleine zus. Ik had veel steun aan haar, tegen onze ouders.’

‘Gereformeerd?’ vroeg ik.

‘Ja, heel erg gereformeerd. We hadden geen plezierige jeugd, hoor. Er mocht niks. En dan spring je later juist uit de band. Dat deed Claire. En ik ook. Een beetje dan, ik durfde niet zo goed. En pa had losse handjes. Onze moeder was echt bang voor hem. Ik denk dat Claire daarom aan jiu-jitsu ging doen. Om zichzelf en mij te kunnen beschermen.’

‘Wanneer leerde ze Jack kennen?’

‘Nou, dat zal ergens in die tijd geweest zijn. 1954, 1955 misschien. Het was in de Spitfire. Zij danste en Jack kon er ook wat van. In die tijd dan. Ze trouwden al in 1956. Onze vader zag niks in Jack, maar ze zette door. Ze was eenentwintig. Tja.’

Weer volgde een stilte.

Toen viel me de voor de hand liggende oplossing in. ‘Met een dna-test kan vastgesteld worden of er verwantschap is tussen jou en die dode vrouw. Zo nee, dan weet je dat het Claire niet kan zijn.’

Ze vroeg niet: En zo ja? We beseften allebei dat dat allerlei volgende stappen met zich mee zou brengen. En op onze leeftijd deed je liever geen stap te veel.

‘Het lijkt me een goed idee,’ zei ze na een korte pauze, ‘dan zijn we er hopelijk vanaf.’

‘Dan kan je het best contact opnemen met rechercheur Harmsen van de politie in Zeist,’ zei ik, ‘aardige man.’ ‘Met een meelevende blik’ kon ik nog net inslikken. ‘Kan je zoon met je mee?’ ‘Nee, Frans woont in Costa Rica. Hij ging daar twintig jaar geleden op vakantie heen en werd er verliefd. Hij woont daar nu met vrouw en twee kinderen. Gelukkig is er Skype, we spreken elkaar nog geregeld. Maar hij kan dus niet mee naar Zeist.’ ‘Mail mij dan als je er iemand bij wil hebben.’

Ik gaf haar het telefoonnummer van de Zeister politie, we spraken af contact te houden en ik vertelde haar dat ik niet graag telefoneerde en liever mails ontving.

En ik tufte terug naar Amsterdam in een stemming die ik sinds Melissa’s overlijden niet meer had gekend. Het verdriet was even weg. Ik had gepraat met een aardige vrouw en het had me afgeleid.

Thuisgekomen douchte ik en ging voor het eerst in lange tijd voor de grote spiegel in de slaapkamer staan. Ik wist en had gevoeld dat ik veel kilo’s kwijt was geraakt, maar was toch verrast door de magere oude man die ik zag. Een ongeschoren en ongeknijpte dakloze. Van de hygiënische soort, maar toch.

Tot mijn verrassing zag ik ook wat ik al zeker veertig jaar bij mezelf niet meer had gezien: buikspieren. Eindelijk had ik weer de wasbord-abs waar zoveel Tel Sell-apparaatgebruikers over opschepten. ‘Iedereen heeft abs,’ had ik weleens horen zeggen, ‘maar die zitten ónder je buikvet.’ En nu ik mijn buikvet kwijt was bleek dat te kloppen, want aan spieroefeningen had ik nooit gedaan.

Ik kortte mijn baard in met de tondeuse en gebruikte die ook om mijn haar wat te fatsoeneren. Toen ik mezelf in de spiegel aankeek zag ik

even de schim van Melissa achter me, zoals ze zo vaak even in mijn beeld kwam als we samen in de badkamer bezig waren. Soms raakte ze dan even mijn schouder aan. Soms draaide ik me even om en vroeg: 'Wangen?' Dan blies ze haar wangen op en ik drukte ze met beide handen plat zodat ze een proestgeluid moest geven. Om de een of andere reden bleef dat komisch, vijftig jaar lang.

Om mijn nieuwe ik te vieren zocht ik in de vrieskast een diepvriesmaaltijd op. Ik wist dat er een paar waren. Die moesten royaal een jaar oud zijn, want ik had na Melissa's dood nooit meer iets bijgekocht in de diepvriesafdeling.

En al rommelend tussen de Iglo-kant-en-klaarmaaltijden viel ineens de bodem onder mijn voeten weg. Op een diepvriesdoos met een blauw deksel was een post-it geplakt waarop stond: 'Soto ajam. Hans: verse taugé, gekookt ei en fruitjes hier nog bij. Selamat makan!' In Melissa's duidelijke handschrift. Met een hartje erbij getekend. En een datum, enkele weken voor haar overlijden. Ze moest de soto voor mij gekookt hebben en ingevroren om na haar dood te gebruiken. Er lagen meer voedselpakketten voor de weduwnaar klaar, van nasi goreng tot zuurkoolstampot. Allemaal voorzien van kleine instructies en dat hartje. Een heel jaar hadden ze voor me klaargelegen, haar nagelaten bewijs van liefde en zorg.

En van het ene moment op het andere was het verdriet weer terug. De soto legde ik weer in de vrieskast, ik had behoefte aan een paar stevige glazen wodka, gevolgd door een lange, lange slaap.

*

Hoelang de dronken slaap ditmaal geduurd had, wist ik niet toen ik wakker werd. Mijn keel was droog en mijn hersens werkten op de spaarstand.

Toch besepte dat duffe hoofd dat ik in mijn mail moest kijken. Te midden van tientallen reclameboodschappen was er een berichtje van Liliane: 'Er is dna afgenomen. En de politie van Zeist heeft nu al de resultaten van het dna-onderzoek ontvangen. Rechercheur Harmsen heeft me gevraagd of ik dinsdagmiddag (morgen dus) even langs wil komen. Om vier uur. Zou je daarbij willen zijn? Ik zou dat wel prettig vinden. Kan je me even bellen? 0613459177. Mailen kan ook!'

Dinsdag? Mijn wazige brein kon niet bedenken welke dag het nu was. Maar mijn laptop leverde de informatie. Het was vandaag al dinsdag en ze had het mailtje gisteren, op maandag, gestuurd. Ik was een compleet etmaal kwijt! Mijn horloge wees aan dat het kwart over twaalf was, ik was voor mijn doen vroeg op, eigenlijk. En de afspraak was nog goed te halen.

Aan bellen viel niet te denken, zeker niet in deze conditie. Ik mailde terug dat ik naar het bureau in Zeist zou komen en hoopte dat ze die nog zou openen.

Fris gedoucht en geschoren maar toch in brakke gemoedstoestand reed ik het inmiddels bekende ritje naar de politie van Zeist en parkeerde in de buurt. Het toeval wilde dat Liliane en ik tegelijk bij de grote trap van het bureau arriveerden. Even was er van beide kanten een aarzeling, zouden we omhelzen? Daar kenden we elkaar eigenlijk te kort voor. Ik stak mijn hand op en dat voorkwam een mogelijk gênant 'zullen we wel, zullen we niet'. 'Heb je mijn mail nog gelezen?' vroeg ik.

'Ja hoor, net op tijd. Ik was bang dat je maar één keer per week naar je mail keek. Maar gelukkig antwoordde je. Ik blij!'

‘Fijn.’

We stapten het bureau binnen en zaten even later in rechercheur Harmsens hokje. Hij had er een stoel bij gehaald zodat we allebei konden zitten en nu was de ruimte propvol. Als we er langer dan een halfuur doorbrachten zou ademnood ontstaan. Maar zo lang hoefde het niet te duren.

Harmsen had dit keer geen blocnote voor zich, maar een geprint papier dat hij Liliane overhandigde.

‘Kopietje van het dna-bericht dat ik vanochtend ontving. Het geeft aan dat u directe familie bent van de vrouw die we in Huis ter Heide opgroeven. Dat was dus uw zus Claire, mogen we nu aannemen.’ Het kwam hard aan bij Liliane. Met het papier in de hand keek ze star voor zich uit.

Zou ik iets moeten doen? Een gebaar van sympathie maken?

Rechercheur Harmsen had dezelfde gedachte. ‘Ik haal een glaasje water voor u.’ En hij maakte zich snel uit de voeten.

Ik zag dat Liliane haar vrije hand om de armleuning van haar stoel klemde en legde de mijne erop.

‘Zo’n bericht doet pijn,’ zei ik. ‘Maar je weet nu ook dat Claire het contact met jou niet heeft laten versloffen. Ze was er niet meer. En Jack zal die paar brieven getikt en verzonden hebben.’ ‘Zo, dit zal u goeddoen,’ zei Harmsen toen hij binnenkwam en Liliane een glas water aangaf. Ze dronk er werktuiglijk van.

‘Is dit volstrekt zeker?’ Het was het eerste geluid dat ze liet horen na Harmsens mededeling.

‘Het bureau zet er altijd bij dat het 99 procent zeker is. Maar ik heb nog nooit die 1 procent meegemaakt die de uitzondering zou zijn. Dus neemt u van mij aan: dit opgegraven lichaam is van uw zuster.’

Het was even stil. 'En wat nu?' vroeg ik.

'Tja, wat nu,' herhaalde Harmsen. Dat klonk niet erg veelbelovend.

'Mevrouw hier had altijd de indruk dat haar zus begin 1961 met haar Amerikaanse man was vertrokken naar de Verenigde Staten,' zei ik. 'Het was nogal op stel en sprong. Ze hoorde er pas wat van toen ze een paar brieven van haar zus kreeg. Uit Houston. En dat kan dus niet als ze hier begraven lag.'

'In theorie wel, natuurlijk,' zei Harmsen, 'ze kan teruggekeerd zijn en pas dan gedood. Maar het is niet waarschijnlijk.'

'Wij denken dat haar man haar heeft gedood en begraven en halsoverkop naar de Verenigde Staten is gevlucht. En dat hij die brieven schreef om te voorkomen dat iemand haar zou missen.' 'Zou kunnen,' zei Harmsen. Hij zuchtte. 'Er zit weinig anders op dan contact op te nemen met de United States Air Force en te kijken wat zij weten van...' — hij raadpleegde even zijn geheugen — 'luitenant Jack Johnson.' 'Dat lijkt me inderdaad de volgende stap,' zei ik en ik zag Liliane knikken.

We zwegen weer. Was er nog iets te zeggen? 'Kan ik mijn zus nu begraven?' vroeg Liliane.

'Het stoffelijk overschot ligt in de koeling,' antwoordde Harmsen, 'en ik denk dat dat nog even zo moet blijven. Voor eventueel onderzoek. Tot we meer weten.'

Hij hield me even tegen toen we opstapten. 'Ik heb u bij een eerdere gelegenheid verteld dat er volgens een oud-politieman géén huizen stonden op de plek die u in uw verhaal aangaf. Maar hij heeft me later laten weten dat hij zich vergiste. Er stonden er wél een paar naast de spoorlijn. Ze zijn in de jaren zestig gesloopt. Uw verhaal — hoe heette het ook alweer — klopte dus toch.'

'Het heette "*Queen of Sheba*";' zei ik. En ik liep opgelucht met Liliane naar de uitgang.

'Waar staat je auto?' vroeg ik toen we weer buiten waren.

'Op de parkeerplaats om de hoek,' zei ze en ik liep als vanzelfsprekend met haar mee.

'Zullen we even koffiedrinken?' vroeg ik toen we een café tegenkwamen.

'Nee, sorry, ik moet dit eerst verwerken.'

Bij de auto aangekomen klikte ze de deur open, draaide zich om teneinde afscheid van mij te nemen. En ineens brak ze. Tranen vloeiden. Ik deed een stap naar voren en legde mijn armen om haar heen. Ze snikte tegen mijn borst.

'Arme arme Claire,' zei ik en ik voelde haar hoofd knikken. 'Dank je, Hans,' zei ze na enige tijd. Ze maakte zich los, stapte in de auto en even later reed ze weg. Ik zag dat ze nog even haar hand naar mij opstak. Nadenkend liep ik de weg terug, naar de straat waar ik mijn auto geparkeerd had. Het was me vreemd te moede. Terwijl ik Liliane tegen me aan hield was iets in mijn kruis opgekrabbeld. Ik hoopte dat ze het niet gemerkt had. Daar, op die plek, was al ruim een jaar geen teken van leven meer geweest. Wat was er met me aan de hand?

Enkele weken gingen voorbij. Af en toe mailden Liliane en ik elkaar. Rechercheur Harmsen had contact gehad met de Amerikaanse ambassade, op zoek naar informatie over luitenant Jack Johnson. 'Ik heb mijn voelsprietten uitstaan,' zo formuleerde hij het. Ik vond het nogal diplomatiek klinken, weinig doortastend. Maar we konden niets bedenken om zelf een stap verder te komen. Na een maand belde Harmsen Liliane. Uit de gegevens van de Amerikaanse luchtmacht was gebleken dat Jack Johnson in februari 1961 op staande voet was ontslagen wegens belediging en geweld tegen een hogere officier. Van een overplaatsing was dus geen sprake geweest, hij was op eigen gelegenheid teruggekeerd naar de Verenigde Staten. En de brieven die Claire gezonden zou hebben stonden dus vol leugens over de nieuwe baan die Jack zou hebben bij de luchtmacht. 'Harmsen zei: "Daar eindigt het spoor"', schreef Liliane in haar mail aan mij. Ook zijn pensioenrechten had Jack Johnson verloren, anders hadden ze langs die weg nog een adres kunnen vinden.

Het leek of we nooit een stap verder zouden kunnen komen en het 'Tot ziens' waarmee ik de mailwisseling afsloot klonk hoopvoller dan de situatie rechtvaardigde. We zouden elkaar nooit meer zien, nam ik aan. En dat was prima, want Liliane maakte zaken in mij wakker die ik niet meer wakker wilde hebben.

Maar out of the blue kreeg ik een mailtje van Frans Kools weduwe Miranda Kool-Grundig.

Geachte heer Heijmenberg,

Mijn excuses voor deze late reactie op uw mail. De mails die de winkel-website ontvangt werden wegens vakantie van de webmaster gedurende enkele weken niet bekeken. Ik heb de organisatie nu zo aangepast dat dat

niet meer voor zal komen. Ik schrijf u terug omdat ik na het overlijden van Frans in zijn papieren enkele herinneringen aantrof aan zijn tijd in het Walaardt Sacré-kamp. Frans hield onregelmatig een dagboek bij en enkele gebeurtenissen die hij beschreef zijn mij bijgebleven. Ik heb het dagboek nu weer voor de dag gehaald en scans gemaakt van enkele pagina's die over het kamp gingen en die mogelijk betrekking hebben op de kwestie waarover u schreef. Zie de bijlagen.

Met vriendelijke groet, Miranda Kool-Grundig

De bijlagen toonden enkele pagina's handgeschreven notities, in een kinderlijk maar daardoor juist goed leesbaar handschrift.

14 jan. '61

Bitterkoud! Vannacht kwam Claire weer langs bij de wacht. Kusje gegeven, kusje gekregen. Lang gepraat. Wat een klootzak, die man van haar. Besloten toch maar te zorgen voor een .25 Beretta. Damespistooltje. Kan ze hem van zich afhouden. Maar ook munitie? Liever niet.

20 jan. '61

Ik heb weleens het gevoel dat Claire alleen langskomt vanwege de Beretta. Wat moet ze anders met mij? Zo'n mooie vrouw. Ze is een stuk langer dan ik. En al 25!

vrijdag 22 jan. '61

Verlang naar Claire. Heb me aangemeld voor weekendwacht.

24 jan.

Snertweer op wacht. Regen, veel wind. Maar Claire kwam langs — mijn zonnetje!

Haar de Beretta gegeven. Gezorgd dat hij uit de administratie van de winkel is verdwenen (wegens malfunctionie afgedankt, zogenaamd!). Geen munitie, het is alleen om te dreigen. Ze was blij. We zoenden. Toen kwam Jack langs, dronken als een tor. Heeft niets gezien. Hopelijk.

31 januari

Claire met Jack op wacht langsgekomen. Hij teut. Ze deed natuurlijk alsof ze me niet zag. Knipoogde wel even!

15 februari, maandag

Claire al twee weken niet meer gezien. Nu ze het wapen heeft ben ik niet meer nodig? Ondank is 's werelds loon.

19 februari 1961

Naar Claires huis gegaan. Wanhoop maakt dapper. Maar ze is weg, huis staat leeg. Niet eens de Beretta teruggebracht. Wat een sukkel ben ik toch.

Terwijl ik ze las kwam een herinnering naar boven over Eef Tommel, die ik na een 24 uurswacht 's avonds op zijn bed zag zitten en hoorde zeggen: 'Wat ik nou meegemaakt heb?'

'Wat?'

'Je weet, als je op wacht staat bij het spoor, komt er 's avonds vaak die mooie vrouw langs. Met haar man.'

Ik knikte.

'Hij is krankzinnig jaloers. Dacht dat ik naar zijn vrouw keek. Hij zwaaide een pistool voor mijn neus, dreigde me te vermoorden als ik

met zijn vrouw omging. Dronken tor.'

'Maar je had toch je geweer?'

Hij haalde zijn schouders op. 'Had ik niet geladen. Bloedjelink.' Dat wist ik. Als wapenhersteller vond zowel Eef als Frans dat je de oude Lee Enfield-geweren waar wij mee uitgerust waren het best als knuppel kon gebruiken, omdat ze in geladen toestand gevaarlijker waren voor de gebruiker dan voor degene op wie het wapen gericht werd. Het had iets te maken met een palletje dat niet deugde.

'En?'

'Ik gaf geen reactie, bleef gewoon in de houding staan. Zijn vrouw schold hem uit en trok aan hem. Toen droop hij af.'

'Je kunt het aangeven bij de commandant. Hij mag vast niet met een wapen lopen.'

'Nee, laat maar.'

Ik bracht het onderwerp van de vrouw en haar dronken man lopend langs de sportbaan later op de avond ter sprake, toen het vriendenclubje compleet was en we in de kantine gingen eten. Pieter zei dat hij tussen het staande dommelen haar en haar man weleens gezien had, maar niet gesproken. Ruurd liet doorschemeren dat hij de dame wel wat beter kende dan van veraf, een hoertje was het. Het was op dát moment dat we schrokken van Frans.

'Onzin,' riep hij met overslaande stem. Hij stond op en liep weg. Het onderwerp kwam in mijn herinnering nooit meer ter sprake.

Vermoedelijk omdat ik kort daarna afzwaaide, realiseerde ik me nu. Dat was in oktober 1960. Frans moest dus toen al contact gehad hebben met Claire en op haar verkikkerd geraakt zijn. Deze dagboeknotities dateerden van drie maanden na mijn vertrek.

Ik was verbaasd dat deze herinnering ineens zo glashelder bij me boven was gekomen. Het nog eens doornemen van de verhalen die ik over die tijd geschreven had maakte het natuurlijk wat makkelijker zo'n herinnering op te roepen. Maar dat Frans echt verliefd was geweest op Claire, dat was destijds bij ons totaal niet bekend. We zouden het vermoedelijk ook niet geloofd hebben, Frans was toch meer een teddybeer dan een vrouwenveroveraar. En niet te vergeten: hij was een stuk kleiner dan zij. Ook nog heel wat jonger. En dat was in die tijd belangrijk.

De volgende dag mailde ik Liliane en zond haar de teksten uit Frans' dagboek. Of ze echt bruikbaar zouden zijn voor het politieonderzoek leek me twijfelachtig, maar de vermelding van de Beretta kon van belang zijn. Ik zond een cc'tje naar rechercheur Harmsen, die ons zijn werkmailadres had gegeven: harmsen.apenstaartje@politiezeist.punt.nl.

Het kan verkeren

De brievenbus klepperde en ik vond op de deurmat een enveloppe die ik direct herkende als een doodsbericht. Dat had iets te maken met het formaat, het chique papier en het feit dat de enveloppe niet dichtgeplakt was maar ingestoken.

Het handgeschreven bericht luidde:

*Met verdriet om wat zij onderging en dankbaarheid voor wat zij bracht,
nemen wij afscheid van
Claire Johnson-Donker
(1935–1961)*

*Claire wordt ter aarde besteld op de Nieuwe Algemene Begraafplaats
Baarn op maandag 9 april 2018 om 14.00 uur.
Geen bloemen, geen toespraken. Liliane Donker
Nieuwe Algemene Begraafplaats Baarn Wijkamplaan 71
3742 WP Baarn*

Dat was al over twee dagen. Liliane liet er geen gras over groeien. Terwijl ik het dacht realiseerde ik me wat een vreemde uitdrukking dat in dit verband was.

*

Ze stond me op te wachten bij de begraafplaats, gekleed in stemmig zwart en een hoed met zwarte voile. Geheel zoals ze in 1961 gekleed

zou zijn bij de begrafenis van een familielid — als ze dan volwassen was geweest, in plaats van zestien. Ze tilde haar voile even op om mijn wangkus in ontvangst te nemen. ‘Ik zoen maar één keer,’ zei ik vooraf en ze knikte, licht verbaasd. Sinds in 2002 de bekende psycholoog professor Dolph Kohnstamm zich verzette tegen de opkomst van het driemaal zoenen en buttons uitdeelde met de mededeling ik zoen je 2 keer en ik Begin rechts had ik mijn eigen sociale zoengedrag beperkt tot één en daarna nooit meer griep gehad. Je moest het wel van tevoren zeggen, had ik gemerkt, want anders keerden vrouwen je vanzelf de andere wang toe en waren toch wat beledigd als daar geen zoen op terecht kwam. En natuurlijk nooit, zoals Kohnstamm zeggen: ‘Ik begin rechts’, want dan kreeg je gegarandeerd de vraag terug: ‘Rechts van mijn kant of van jouw kant?’ Ik wachtte gewoon af welke wang me aangeboden werd. Liliane gaf me haar linkerwang.

We liepen naar de aula, waar de kist al klaarstond op twee schragen. In een hoek stonden vier dragers zachtjes met elkaar te praten. Een in zwarte pandjesjas geklede ceremoniemeester kwam op ons af.

‘Zullen we dan maar?’ vroeg hij aan Liliane. ‘Of verwacht u nog mensen?’

‘Nee,’ zei ze, ‘ik heb er behalve een klein krantenbericht geen bekendheid aan gegeven. Laten we maar gaan.’

Ik begreep nu dat ik vermoedelijk de enige was die een doodsbericht ontvangen had. Vandaar dat ze het niet had laten drukken maar zelf geschreven.

De vier dragers tilden de kist met opvallend gemak op. Logisch, bedacht ik, een geraamte zal weinig wegen. Terwijl we een pad afliepen naar — vermoedelijk — de grafkuil, drong zich het beeld aan me op van een

rammelend geraamte in die kist. Ik wilde dat ik dat soort fantasieën kon bedwingen. Zouden de dragers iets horen?

Het was een bewolkte dag, maar goddank zou het niet regenen. De ceremonie was kort. Liliane volstond met 'dag Claire' en een nauwelijks hoorbare snik toen de kist naar beneden gelaten werd.

Ik hoorde een klik en zag een baardige man met een camera. Zo'n foto nemen hoorde vermoedelijk bij de begrafenisceremonie die Liliane had besteld, dacht ik.

Er lag een schep klaar om wat aarde op het graf te gooien. Maar Liliane stond alleen even stil bij het open graf en gooide er de bloemen op die ze bij zich had. Daarna draaide ze zich om en keerde terug naar de aula. Ook ik ging even bij het graf staan, overigens zonder enige gedachte in mijn hoofd. In de afgelopen jaren had ik veel begrafeningen bijgewoond, het hoorde bij bejaard worden en Melissa vond dat je mensen een goed afscheid moest geven.

'Ze zijn dood, ze merken niks,' protesteerde ik dan. Ik wilde niet gaan.

'Hun familie is er.' En daar had ik niets tegen in te brengen. Maar ik weigerde altijd wel een schep aarde op de kist te gooien. Het wekte bij mij de indruk van een trap na. Wegwezen jij. Zand erover!

Vlak voordat ze de aula bereikte haalde ik Liliane in. 'Gaan we nog even een kop koffie drinken?' stelde ik voor.

Ze knikte, maar had iets anders aan haar hoofd. 'Zag je die fotograaf?'

'Ja, die is van de begrafenisonderneming, denk ik.' 'Nee, dat is hij niet. Ik heb het gevraagd aan een drager.'

We keken achterom. De man met de baard hield zijn camera nog in de hand terwijl hij het pad afliep, naar ons toe.

'Mag ik u iets vragen?' zei Liliane toen hij met een knik voorbij wilde lopen.

Hij aarzelde even, maar stopte toch. 'Zeg het eens.' 'Bent u van een krant?'

'Nee nee. Is een krant geïnteresseerd?'

'Niet dat ik weet. Voor wie maakt u de foto van deze begrafenis dan?'

'Voor een particulier. Ik weet niet of ik de naam mag zeggen.' Liliane pakte hem bij de elleboog en liep met hem weg. Ik zag dat ze op hem inpraatte en dat hij haar een papier gaf en daarna vertrok.

'Hm,' zei ze toen ze weer bij me was, 'deze fotograaf kreeg per mail het verzoek een foto te nemen van de begrafenis en van wie er bij was.

Hier.'

Ze gaf me het papier. Een print van een mail, gedateerd gisteren, met de opdracht en het verzoek de rekening en het fotobestand op te sturen.

De afzender was I. Cornelissen.

Igor Cornelissen? Dat was een journalist van Vrij Nederland in de tijd dat ik dat blad wekelijks speelde. Iemand met veel complottheorieën over wat er allemaal achter de schermen gebeurde tijdens de Koude Oorlog. Hoe kon hij hier iets mee te maken hebben? Jack Johnson was een Amerikaanse piloot die op Soesterberg zijn basis had. Zou hij spionagevluchten hebben uitgevoerd? Dat zou de connectie met Cornelissen kunnen zijn.

'Er heeft gisteren een stukje in de krant gestaan over de vondst van Claires lichaam en de herbegraving,' zei Liliane, 'dus misschien is dit van een oude vriend die zelf niet kan komen, maar er toch een beeld van wil hebben.'

We dronken een kop koffie. Liliane had de teksten van Frans Kool naar rechercheur Harmsen gemaïld en hij wilde haar de volgende dag bijpraten.

'Om twaalf uur. Kan jij daar misschien bij zijn?'

Ik hoefde niet lang na te denken. 'Prima. Ik zoek wel een hotel hier in de buurt.'

'Onzin. Je kan bij mij slapen.' Daar moest ik over nadenken.

'Ik heb een logeerkamer,' voegde ze eraan toe. En toen mijn antwoord uitbleef — ik zocht naar een bruikbaar excuus —: 'Ik zal je niet opvreten hoor.' Met een schuchter lachje.

'Nee, daar ben ik niet bang voor,' zei ik, 'het is meer dat ik nogal een nachtmens ben en laat naar bed ga. En ik schijn te snurken. Dat gaat door muren heen, hoorde ik van mijn zoon toen we een paar jaar geleden met hem samen op vakantie waren. Melissa sliep erdoorheen, het went dus wel.'

'O, Fred snurkte ook. Maak je geen zorgen.'

'Maar ik heb geen kleren bij me. Zelfs geen tandenborstel.'

Ze monsterde me kritisch. 'Je kan wel wat kleren van Fred aan. Hij had jouw postuur. En óók een, laat ik zeggen conservatieve smaak. Wat wil zeggen: gedekte kleuren.'

'Ja, ik val niet graag op.'

'Fred ook niet. Ik wel hoor!' Nu werd haar lach even koket, maar ze merkte het zelf en hield er snel mee op.

Ze won, ik beloofde me eind van de middag bij haar huis te melden voor een maaltijd en een logeernacht. De tijd die me dat liet gebruikte ik om een Hema te zoeken en een tandenborstel te kopen, en schoon ondergoed, sokken en een poloshirt. Want Freds spullen wilde ik toch niet aan. En de dichtstbijzijnde slijterij. Voor de onmisbare wodka.

*

'Het geeft niks,' zei Liliane een paar uur later toen ik haar exquisite maaltijd in het toilet had uitgekotst. 'Als je maar niets mankeert. Heb je

dit vaker?’

Ik besloot open kaart te spelen. ‘Ik eet al een jaar eigenlijk nauwelijks iets meer. Sinds ik alleen ben. Ik leef op alcohol. Op wodka. Die heb ik nu ook bij me. Vind je het erg als ik daar wat van neem?’

Ze haalde borrelglazen voor de dag. ‘Mag ik meedoen?’

De volgende ochtend wist ik niet meer hoe ik in het bed van de logeerkamer gekomen was. Ik lag er in mijn onderkleden, moest dus nog zelf in staat zijn geweest mijn broek en schoenen uit te trekken. Of had Liliane dat gedaan? Vaag herinnerde ik me dat we urenlang gepraat hadden over onze eenzaamheid. Ik na de dood van Melissa en zij na het overlijden van Fred. En god, wat een toeval dat zij allebei longkanker hadden. Ik herinnerde me wat helderder dat ik — met een snik godbetert — haar bekend had dat Melissa’s longkanker mijn schuld was. Ik herinnerde me ook dat op dat moment Liliane opstond, zich vooroverboog en me een zoen op mijn voorhoofd gaf. Exact op dat moment won de alcohol en herkende ik het signaal dat ik op het punt stond mijn bewustzijn te verliezen. Ik stond wankel op, gaf haar een zoen terug op haar voorhoofd en haalde met enige moeite de deur van de logeerkamer die ze me eerder aangewezen had. En hopelijk had ik me nog zelf kunnen uitkleden. Ik besloot er niet naar te vragen toen ik opstond, mijn broek en nieuwe poloshirt aantrok en de woonkamer betrad. Liliane zat er in een leunstoel met een krant en stond op.

‘Koffie?’

Ik knikte en ging voorzichtig aan de eettafel zitten.

Ze zette de kop voor me neer en schoof aan. ‘Ik heb antwoord gekregen van die meneer Cornelissen,’ zei ze.

‘Igor?’

‘Nee, hij heet Iacob. Jacob, maar dan met een i. Hij was aalmoezenier van het katholiek militair tehuis bij het Walaardt Sacré-kamp. En hij heeft Claire gekend. En Jack.’

‘Heeft hij je teruggemaid?’

‘Ja, en ik heb hem gebeld. Hij had het stukje in de krant gezien maar hij kon niet naar de begrafenis komen omdat hij darmkanker heeft.

Kennelijk in een laat stadium. Maar hij wilde toch op de een of andere manier bij de begrafenis zijn. Vandaar die foto.’

‘Oké. Dat raadsel ook weer opgelost.’ Ik sloot dit hoofdstuk graag af, wilde een aspirine en liefst ook een douche voordat we naar de meelevende ogen van rechercheur Harmsen reden.

‘Ja, maar er is wel iets gek. Ik zei hem dat ik het idee had dat Claire onderdrukt en mishandeld werd door Jack en ook door hem doodgeschoten is. Misschien in een jaloerse bui, want zo was hij. Maar Iacob zei dat het volgens hem eigenlijk andersom lag, dat Claire de baas in hun relatie was. Ze was volgens hem helemaal niet iemand die zich op de kop zou laten zitten.’

‘Ah,’ zei ik verrast.

‘Ja, vond ik ook. Ik heb afgesproken dat we vanmiddag bij hem langsgaan als we klaar zijn bij de politie.’

Het viel me op dat ze het had over ‘we’, alsof mijn medewerking al bij voorbaat vaststond. Maar ik besloot er geen punt van te maken.

Een uur later gingen we op pad, ik gedoucht en op Lilianes aandringen toch maar in een overhemd van Fred gestoken. Ik zag dat ze even moest slikken toen ze me zag in kleding van haar overleden man. Maar ze knikte me toe.

De afspraak met rechercheur Harmsen duurde maar kort. Hij had de dagboeknotities van Frans Kool gelezen en tja, daar kon hij eigenlijk

niet veel mee. Het was duidelijk dat het kogelgat in het hoofd van Claire groter was dan kogels van dat wapentje, de Beretta .25. Maar het kon toch best dat wapen geweest zijn. In CSI-televieseries wist men altijd precies uit te vogelen welk wapen er gebruikt was, maar in de harde werkelijkheid lag dat anders, liet hij met enige bitterheid weten. Uit de dagboeknotities was af te leiden dat Frans Kool er géén kogels bijgeleverd had en het onderzoek in en om de plek waar Claire begraven was had ook geen Beretta en geen kogel opgeleverd. Dus tja...

*

Het adres in Zeist bleek een verzorgingscentrum te zijn, een hospice zelfs. Zo'n plek waar mensen hun laatste dagen onder strikt professionele begeleiding konden doorbrengen. Een bakstenen gebouw dat met wat geel geschilderde balkonnetjes probeerde een vrolijke en vooral moderne uitstraling te creëren. Oudjes die door veel te friss ogende jonge verpleegsters uitgelaten werden op de oprijlaan en zonder uitzondering achter een rollator liepen. Een ingang met veel glas en dus veel lichtinval.

Er was alles aan gedaan om het sterven tot een bijna vrolijke gebeurtenis te maken.

Iacob Cornelissen was zo ongeveer aan dat moment toe, zagen we toen we toegelaten werden tot zijn kamer ('Hooguit een halfuurtje,' waarschuwde de begeleidster ons).

Hij zat rechtop in bed, ondersteund door kussens, en we schrokken. Hij was bijna doorschijnend zo mager en de hand die hij uitstak om ons te verwelkomen was meer bot dan vlees. Boven dat dunne lijf toonde zijn gezicht te groot, een wit gezicht met levervlekken en een mond die er wat moe bij hing.

Hij probeerde te glimlachen en toonde het gele gebit van een hoogbejaarde. Een hoektand ontbrak. Uit zijn neus staken een paar grijze haren. Het was geen prettige aanblik die hij bood, maar toen hij sprak vergat ik dat snel want hij klonk nog levendig en bij de tijd. 'Excuseer mijn uiterlijk,' zei hij, 'mijn houdbaarheidstermijn is bijna verstreken en ik doe weinig moeite meer. Maar jou, Liliane, wilde ik nog graag een keer spreken. Herinner je je mij nog?' Liliane aarzelde en hij bespaarde haar een nee.

'Ik was in de jaren vijftig en begin jaren zestig aalmoezenier bij het rooms-katholieke militair tehuis in Huis ter Heide. We organiseerden een paar keer per jaar dansavonden voor de dienstplichtige militairen in het Walaardt Sacré-kamp. En dan deden we erg ons best om wat meisjes uit de omgeving daarheen te krijgen. Er kwamen ook wel juffies van de Spitfire die even genoeg hadden van de yanks. Die Amerikanen hadden wel geld maar waren ook een stuk handtastelijker dan de Hollandse jongens.'

Hij wendde zich tot mij. 'U was daar ook in die tijd, heb ik begrepen?' Ik knikte. 'Ja, ik heb geloof ik ook weleens gedanst in het militair tehuis. Slow quick quick slow. En ik heet Hans, trouwens.' 'Ik ben Iacob. En Liliane, Claire was een van de meiden die altijd op zo'n dansfeest verschenen. Zelfs toen ze al getrouwd was. Ze vond het haar burgerplicht, kreeg ik weleens de indruk. En ze heeft jou ook een paar keer meegenomen. Wel steeds scherp opgelet dat er niet met je gesold werd.'

'Ik herinner het me,' zei Liliane met weinig overtuiging. 'Hoe oud was je toen? Zeventien, achttien?'

'Nee, veertien, vijftien. Ik zag er toen ouder uit dan ik was.' 'Nou, wees gerust, nu niet meer hoor. Maar waarom ik jullie nog even spreken

wilde is dit: Claire was geen doetje, ze was eerder het tegendeel. Ik begreep dat jullie denken dat ze door haar man werd mishandeld en bang was van hem. Maar in mijn herinnering was dat in het begin anders. Claire had de broek aan en Jack kon niet tegen haar op. Pas toen hij zwaar ging drinken kwam zijn agressieve kant boven.'

'Hoe weet je dat allemaal zo goed?' vroeg Liliane.

'Ja, dat is wat pijnlijk,' zei Jacob. Hij ging uitvoerig verzitten in zijn bed en een golfje lucht met zijn lichaamsgeur kwam in mijn neusgaten terecht. Hij rook zurig, met een hint van urine.

'Ik zal er niet omheen draaien,' zei hij ten slotte, 'Claire en ik hadden een verhouding. Al vanaf haar achttiende, in 1953. Ik was haar biechtvader en tja... In die tijd begonnen veel priesters te twifelen aan de zin van het celibaat. Ik was vijftwintig en Claire, nou, jullie weten hoe mooi ze was. Ze was ook heel doortastend, wat ze wilde hebben kreeg ze. En ze wilde mij. Onze verhouding heeft een jaar geduurd, maar ik was niet klaar om het priesterschap op te geven. Heb ik later wel gedaan, maar toen kon ik het niet. Ik kon het mijn ouders niet aandoen.' Een korte lach. 'Na een jaar hebben we de verhouding beëindigd. Maar we bleven wel vrienden.'

Liliane verschoof in haar stoel. 'Heb je Jack ook gekend?' 'Jazeker. Een echte Amerikaan, en al die gevechtspiloten waren natuurlijk behoorlijk macho. Hoort bij het vak, zou je bijna zeggen. En Jack was dus ook zo'n man-mannetje. Maar in het begin leek hij als was in de handen van Claire, viel mij altijd op. Ook hij was katholiek en kwam weleens bij mij biechten. Daar kan ik natuurlijk niets over zeggen, vanwege het biechtgeheim. Maar ik weet dus dat ze nogal wat problemen hadden, Jack en Claire. Omdat ze allebei de baas wilden zijn in de relatie — de seksuele relatie met name. Claire was dominant, maar Jack ook. Als

avontuurtje vond hij het wel leuk om — hoe zal ik het zeggen — overheerst te worden, maar het lag hem niet echt. Toen Jack zwaar begon te drinken was hij zijn remmen kwijt en ging hij geweld gebruiken. Ik las in dat krantenberichtje over de herbegravenis tussen de regels door dat hij ervan verdacht wordt Claire gedood te hebben en ik dacht: ja, dat zou kunnen kloppen. Maar zo is het niet begonnen. Het lag ingewikkelder. En dat wilde ik je even laten weten.'

'Stond dat al in de krant,' vroeg ik, 'dat Jack verdachte is?' 'Nou, niet met zoveel woorden. De dienstdoende politieman was heel voorzichtig tegen de pers. Maar hij sloot het zo nadrukkelijk niet uit dat het vanzelf enige nadruk kreeg.'

Dat was dan de eerste keer dat Harmsen een schim van enige verdenking had durven uiten. Goeie journalist die dat uit hem gekregen had.

'Maar hoe weet je zo zeker dat Claire wilde overheersen?' vroeg Liliane. Hij aarzelde even. 'Ik vind het niet prettig dit te zeggen, maar Claire was in onze relatie de baas. De bazin, bedoel ik. Zij gaf aan wat ze wilde en ik had dat maar te doen.'

'O,' zei Liliane. Het klonk als een vraagteken.

'Want anders kreeg ik klappen,' voegde Iacob eraan toe. 'Het had vooral te maken met onze seksuele relatie. Claire was dominant en ik was de dienaar.' Even leek hij te genieten van de herinnering.

'En ik weet vrij zeker dat Claire dat ook zo wilde bij Jack. En vermoedelijk vond hij dat in het begin wel prettig. Het was iets nieuws voor zo'n macho Amerikaan. Hij dacht misschien dat het iets Europees was!'

Liliane zweeg en ik bedacht dat ik maar eens wat moest zeggen. 'De verhoudingen bij seks kunnen best anders liggen dan in het gewone

leven,' bracht ik in, 'je hoort vaak dat mannen die overdag de baas zijn in hun bedrijf, zich 's avonds graag als slaaf laten behandelen. Als onderdanige. Daar is een hele seksindustrie op gebouwd. Vooral in Japan.'

Iacob knikte. 'Dat geloof ik direct,' zei hij, 'en Jack was in het dagelijks leven zo macho dat hij het vermoedelijk wel opwindend vond om in het seksuele eens níét de baas te zijn en Claire het heft in handen te laten nemen. Maar uiteindelijk voelde hij zich toch niet goed in die rol. Neem dat maar van mij aan. Hij is op een gegeven moment zwaar gaan drinken en toen veranderde de verhouding. Hij had een agressieve dronk. En toen kan er iets fataals gebeurd zijn, denk ik, nu we het erover hebben. Ineens waren ze allebei weg, Claire en Jack, en ik hoorde destijds van de eigenares van de Spitfire dat hij was overgeplaatst naar Amerika. En ik dacht dat ze meegegaan was. Totdat ik deze week dat bericht in de krant las. Wat een treurig einde. Ze was zo'n mooie, vrolijke meid.'

Zoals gebruikelijk in conversaties herhaalden we alle drie een paar maal wat we eerder hadden gezegd, maar het was duidelijk dat we uitgepraat waren.

Toen we opstonden en hem een hand gaven lag het op mijn lippen om te zeggen: 'Tot ziens', maar net op tijd besepte ik dat dat niet zou gebeuren.

Liliane zei het wel. 'Tot ziens. En o ja, hebt u enig idee waar in Amerika Jack zit? Uit welke plaats kwam hij?'

Iacob leek even verbaasd. 'O, hij woont ergens in Nederland, met een Oostenrijkse vrouw. Hoorde ik toevallig een keer. Ja sorry, ik dacht dat dat wel bekend was. Ik nam aan dat ze gescheiden waren. En ik hoopte vaag dat ik Claire nog eens tegen het lijf zou lopen.'

‘Van wie hoorde je dat?’

Hij moest even nadenken. ‘Ik denk dat ik het hoorde van de vroegere eigenares van de Spitfire. Ik kwam daar tot het dicht ging nog geregeld.’

*

Toen we een kwartier later buiten stonden en naar de auto liepen was Liliane stil. Ik recapituleerde in gedachten wat we gehoord hadden. Het beeld dat Jacob van Claire had geschetst klopte wel aardig met het verhaal dat ik over haar had geschreven. Daarin was ze ook nog volledig in controle van de situatie. Maar de laveloze Jack had ook toen al de indruk gewekt tot alles in staat te zijn. Had hij niet in zijn dronkenschap het wapen van de op wacht staande ik-persoon gepakt?

‘We moeten de vrouw zien te vinden die de Spitfire dreef,’ zei Liliane toen we in de auto zaten.

Ik knikte en startte de motor.

‘Claire is veel geslagen door mijn vader,’ zei ze, ‘denk je dat ze daardoor zo’n — hoe noemde hij dat — dominant persoon is geworden? In de seks?’

‘Ik weet niet hoe dat werkt, Liliane. Maar misschien zou het kunnen dat als je in je jeugd slaag gekregen hebt, dat op de een of andere manier later doorwerkt in je seksuele voorkeur. Bdsm heet die tak van seks, geloof ik. Dat gaat dan met vastbinden en zweepslagen en mensen raken daar opgewonden van. Degenen die het doen en degenen die het ondergaan. Maar het heeft niets met moord van doen. Bij mijn weten, dan.’

‘Ja, je hebt gelijk. Een ander doodschieten doe je niet voor de seks, toch? Dan zouden we snel door onze voorraad ms’ers, nee sm’ers heen zijn.’ Ze lachte tot mijn opluchting en ik lachte mee. Al rijdend herinnerde ik

me mijn eigen vreemde opwinding toen ik in Soerabaja — jongen van dertien, veertien — een van de boeken las die mijn moeder voor zichzelf uit de bibliotheek had gehaald. Ik was altijd op zoek naar leesvoer. Stuverromans, noemde mijn moeder ze, en ze gingen bijna altijd over een arme dokter en een rijke jonge vrouw of een arme jonge vrouw en een rijke dokter en wat ze allemaal moesten overwinnen voor hun liefde. Maar één verhaal was anders. Het ging over een boerenmeisje dat verliefd werd op een man die haar vader niet aanstond. In de boerenshuur onderging ze haar vernederende straf: twintig zweepslagen gaf vader haar op haar naakte lijf, terwijl haar grijnzende broer ze telde. De scène trof mij onverwacht en tot mijn schrik kreeg ik een erectie.

Wanneer was dat? 1952 of 1953 vermoedelijk, vlak voordat we naar Nederland gingen. Ik had nooit meer aan die scène gedacht en stopte hem snel weer weg nu hij vijftenzestig jaar later ineens weer uit mijn geheugen opdook.

Eenmaal in Lilianes huis en achter haar laptop had ik de eigenaresse van de Spitfire snel gevonden. Louise Grolwitsch heette ze en ze was in 2013 geïnterviewd door historicus Maarten van Rossem in een documentaire van de Utrechtse tv-zender over de Amerikanen op Soesterberg.

Ik herkende hem van optredens tijdens praatprogramma's, waar hij geregeld met dedain liet weten niet onder de indruk te zijn, niet van dit, niet van dat, niet van deze en niet van gene. Hij had weleens laten weten eens per week douchen frequent genoeg te vinden en wie zijn pafferig ongeschoren hoofd en gekreukte kleren zag kon vermoeden dat dat ook voor andere onderdelen van persoonlijke zorg gold.

Hij reed voor de kijkers langs de McDonald's-drive-in die speciaal voor de Amerikanen in Huis ter Heide was gebouwd, de eerste McDonald's in Nederland.

'Zo, een lekkere warme dampende portie frieten,' liet hij de kijker weten terwijl hij de papieren zak naast zich op de bodem van de auto liet zakken en er niet meer naar omkeek.

Hij liet een wijk in Soesterberg zien die bestemd was voor de Amerikanen, met bij elke woning een carport voor de deur, om het er — volgens Van Rossem — Amerikaans uit te laten zien, hetgeen niet gelukt was, liet hij met vermoeide stem weten. Daarna voerde hij de kijker naar het café Spitfire, vroeger de stamkroeg van de Amerikanen die op Soesterberg werkten. Het stond er tamelijk eenzaam in niemandsland, geen huizen in de directe nabijheid. Het café was eind 2012 gesloten, de laatste Amerikanen waren al in 1994 vertrokken, het had dus nog lang dapper standgehouden.

Dan volgde het gesprek met de voormalige eigenares. Het interview vond plaats op het buitenterras van restaurant Het Wapen van Soesterberg en mevrouw Grolwitsch was toen — zo te zien — al royaal over de zeventig jaar. Ze had een lage grogstem en had het opgegeven de rimpels in haar gezicht weg te werken. Maar haar zware opmaak en stijf gespoten kapsel lieten zien dat ze nog steeds haar best deed om toonbaar te zijn. Ze had een hoogtezonbruine huid waar haar wenkbrauwen pikzwart op getekend waren. Haar nog levendige ogen keken vanuit zwartgeverfde kassen naar Maarten van Rossem. Haar Nederlands had een Duits accent.

Ze legde uit waarom de Spitfire zo populair was bij de Amerikanen: 'Ze mochten in uniform Zeist niet in, maar wel bei uns! En diese yanks in

uniform zagen er mooier uit dan die Nederländer.' Ze lachte. 'Maar ik niet, hoor. Ik heb een man gehad sinds drieëndertig jaar.'

'Heel goed,' hoorde je Van Rossem zeggen, 'heel goed.'

'Maar die meiden kwamen er toch op af. Ies toch interessant.' 'Er waren altijd voldoende dames, eh...'

'Uit Utrecht.'

'Die kwamen speciaal naar de Spitfire voor de piloten eigenlijk.' 'Niet de piloten speciaal.'

'Vooral de Amerikanen. In uniform.'

Het gesprek kabbelde voort over de band die ze had gehad met de Amerikanen en hoeveel beter die Nederland vonden dan andere standplaatsen uit die Koude Oorlogtijd en hoe jammer het was dat ze uiteindelijk vertrokken. Maar toen viel ineens een jaartal.

'Toen u begon in de Spitfire, zeg begin jaren zeventig,' zei Van Rossem, 'toen hadden die mannen ook in Vietnam gevlogen, neem ik aan.'

Ach, Louise Grolwitsch was pas in de jaren zeventig bij de Spitfire gekomen. Dan was de kans dat ze iets wist van Claire en Jack Johnson wel heel klein. Maar misschien vergiste Van Rossem zich.

Op Facebook vond ik het account van Louise Grolwitsch. Ze plaatste er nu, in 2018, nog geregeld foto's van haar hond op. En ze kwam uit Oostenrijk, begreep ik. Zelf benauwd voor elk contact, liet ik het aan Liliane over om mevrouw Grolwitsch een bericht te sturen met de vraag of zij wist waar Jack Johnson gebleven was.

En ik reed daarna weer terug naar Amsterdam, ondanks het herhaalde verzoek van Liliane om te blijven eten, met de vage hint dat ik dan ook kon blijven slapen. Ik durfde het niet aan.

Confrontatie

‘Als hij ruzie begint te maken blijf jij op afstand!’ zei ik waarschuwend tegen Liliane toen ik de belknop indrukte. Ze knikte. Mevrouw Grolwitsch had snel gereageerd op Lilianes vraag naar het adres van Jack Johnson. Hij bleek in Bussum te wonen, vlakbij dus.

Toen Liliane me hierover mailde zette ik me voor éénmaal over mijn telefoonangst heen en belde haar: ‘Is het een idee om daar eens langs te gaan?’

En nu stonden we voor de Aaltje Noordewierlaan 14 in Bussum, een rijtjeshuis met één verdieping en een kleine tuin aan de voorkant. Hollander kon het niet.

Onze zoektocht was in een stroomversnelling geraakt. We hadden het er nog even over gehad of het niet zinniger was om rechercheur Harmsen in te schakelen en hem het adres door te geven. Maar we verwachtten daar eigenlijk niets van.

‘Als we er zelf op afgaan, krijgen we allicht meer informatie los dan wanneer een politieman aanbelt,’ zei Liliane en dat dacht ik ook. Ik had me wel afgevraagd hoe ik me moest voorbereiden op een confrontatie met Jack, maar ik had niets kunnen bedenken. Hij kon zich in de afgelopen zestig jaar ontwikkeld hebben tot van alles, maar in elk geval een bejaarde variant daarvan. En een bejaarde pakweg vijftientigjarige kon ik wel hebben, leek me.

De deur bleef lang dicht, ook na herhaald bellen. Toen ik op het punt stond aan Liliane voor te stellen later in de middag terug te komen,

hoorde ik hoe sloten opengedraaid werden. Even later ging de deur open en zagen we een oude man in een rolstoel. Hij keek ons afwachtend aan.

‘Bent u Jack Johnson?’ vroeg ik. Hij knikte met enige tegenzin.

‘Somebody at the door?’ hoorden we vanachter hem een vrouwenstem roepen.

‘Yes,’ riep hij achterom terug.

‘Wait!’ Het klonk al wat dichterbij en hij wielde zijn rolstoel wat achteruit om plaats te maken.

Nu verscheen een bejaarde vrouw van het uitgaanstype, vol in de verf, kunstmatig gebruind en een pruik als haar. Ze deed me erg denken aan Louise Grolwitsch. Maar dan nog een stuk ouder.

Gek dat ik, zelf toch bijna tachtig, andere bejaarden als ‘oudjes’ zag. Alsof ze van een andere generatie waren dan ikzelf. Hooguit één keer per dag in de spiegel kijken, en dan nog zo kort mogelijk, zou daarvan de oorzaak kunnen zijn.

‘Waarvoor komt u?’ vroeg ze. ‘We geven niet aan de deur.’ ‘Nee,’ zei ik, ‘we komen om meneer Johnson te spreken.’ Ze zweeg.

‘Over zijn tijd in Huis ter Heide,’ voegde ik eraan toe, ‘als piloot.

Vanwege een reportage over Amerikanen in Nederland.’

Het was een van de varianten die Liliane en ik hadden bedacht voordat we op pad gingen. We moesten voorkomen dat hij meteen dichtklapte.

En iedereen vond zijn eigen leven interessant genoeg voor een reportage. Toch?

‘House toe Haide,’ hoorden we de bejaarde man mompelen in zijn rolstoel.

‘Voor een krant?’ vroeg ze. ‘Ja,’ zei ik.

‘Met z’n tweeën?’

‘Zij is mijn fotograaf.’

‘Hoe komt u aan ons adres?’

‘Dat hebben we van de eigenares van de Spitfire. Dat is een café waar de yanks van Soesterberg graag kwamen.’

‘Ja, das kenne ich.’

Het bracht ons binnen. We stelden ons voor en zij bleek Meta Johnson te heten.

Tot onze verrassing was het huis modern ingericht. Minimalistisch, met alleen zwart en wit.

‘Onze Tochter heeft het ingericht,’ zei Meta, als reactie op mijn verbaasde ‘wat woont u hier mooi’-commentaar.

Terwijl Meta zich naar de keuken begaf om thee te zetten, gingen wij op een gebaar van Jack naast elkaar zitten op de bank tegenover hem.

Volgens mijn ‘Queen of Sheba’-verhaal had ik hem achtenvijftig jaar geleden gezien, maar mijn beschrijving daarin was nogal vaag. En in mijn geheugen zat geen jpeg-bestand van hem. In Lilianes archief was ook geen foto van hem te vinden geweest, ondanks haar zekerheid dat ze een huwelijksportret van hem en Claire had.

Nu was hij in elk geval achtenvijftig jaar ouder en dat was te zien. Aan zijn hoofd besteedde hij weinig zorg meer. Het was groot, rood en vierkant en overwoekerd door vlees en rimpels. Zijn ogen licht uitpuilend. Het leek steeds of hij op het punt stond verontwaardigd uit te vallen, permanent op zijn hoede. Zijn lichaam oogde — vergeleken met het hoofd — vermagerd. Ik had ooit als beschrijving van een van de personages in een roman de zin gelezen: ‘Hij zag eruit als iemand wiens adem je niet zou willen ruiken.’ Dat kon gelden voor Jack Johnson, maar misschien drong zich de herinnering aan zijn dronkenschap van zoveel jaar geleden iets te veel op. Hoe lang zou hij zijn als hij stond? Een

meter tachtig, schatte ik uit de losse pols. Ik kon hem hebben, ook als hij niet invalide was.

'How are you doing?' vroeg ik. Mijn Engels was niet slecht, maar als ik van Nederlands in één keer op die taal moest overstappen kon ik de eerste minuten nooit op de goede woorden komen en sprak ik zelfgemaakt Engels. Gelukkig kwam 'How are you doing?' er altijd nog wel uit. Met dank aan Joey van de Amerikaanse serie Friends.

'Okay,' antwoordde Jack. Geen man van veel woorden. Gelukkig nam Liliane het van mij over en terwijl Meta ons voorzag van thee en zelfs een speculaasje erbij, ondervroeg zij Jack over zijn ervaringen als piloot in de Us Air Force, en zijn tijd in Huis ter Heide.

'Daar was een bekend café, de Spitfire. Kwam je daar weleens?' Nu kwam Jack los. Hij had daar goede herinneringen aan, de avonden die hij doorbracht in de Spitfire. Met een blik naar Meta: 'En die meiden daar, die waren prachtig.'

'Hij heeft mij dort kennen geleerd,' zei Meta, 'maar hij dronk zu viel. Ik werkte daar. Ik moest hem niet zo in die tijd.'

'Ja, daar werd wel veel gedronken, in de Spitfire,' zei Liliane, 'ik ben er zelf ook weleens geweest.'

'Ach so. Wann war das?'

'Oh, long, long ago.' Ze wendde zich weer tot Jack. 'Did you have a girl friend from the Spitfire?'

'Oh yes. Several. Not at the same time of course.'

Ondanks herhaalde pogingen slaagde Liliane er niet in hem namen te laten noemen. Het plan was dat we hem zouden laten vertellen dat hij getrouwd was met Claire en vervolgens zouden vragen waar zijn vrouw gebleven was. Maar nu hij zelf niet met namen kwam leek die opzet al snel te stranden. Tot Liliane er wat op vond.

'Kende je mijn zus, Claire Donker?' 'Doesn't ring a bell,' zei hij.

'Er waren zu viel meiden daar,' bracht Meta in.

'Ja, ik weet het,' zei ik. 'Ik was in 1960 gelegerd in het Walaardt Sacré-kamp en kwam weleens in de Spitfire. Maar als Hollandse soldaat kreeg je geen poot aan de grond. Al die meiden vielen voor de yanks. Die hadden het geld.'

'Ja,' gaf Jack toe, 'we were popular with the Dutch broads.' 'So je kende mijn zus niet?' probeerde Liliane nog eens. 'No,' zei hij na een bijna onmerkbaar aarzeling.

'Maar zij was in 1956 getrouwd met de piloot Jack Johnson. In Soesterberg. Was dat een andere Jack Johnson?'

'I presume,' zei hij.

Nu greep Meta in. 'Hij trouwde met mij in 1962,' zei ze, 'en we zijn nu zesenvijftig jaar bij elkaar. And very happy, niet?'

Jack knikte.

Er viel een stilte.

'Ja, die Spitfire das ist da gewesen,' hernam Meta. 'Wir kwamen er in de afgelopen jaren nog weleens. Voor de Erinnerungen. Het is nu een gewoon café. De Yanks sind weg. De barvrouw die daar zit is Österreichs, net als ik. Zij kwam na mij daar werken. Maar zij weet nog hoe het was.'

Ik merkte dat Liliane geen vragen meer kon bedenken en besloot het over een andere boeg te gooien. 'Zo komen we niet verder,' zei ik en ik vervolgde in mijn beste Engels.

'De zaak zit zo: wij hebben de informatie dat Claire Donker in 1956 met je trouwde. Jullie woonden in Huis ter Heide, naast de spoorlijn. In februari of maart 1961 waren jullie allebei ineens vertrokken. Je was overgeplaatst, luidde het bericht. Liliane is de zus van Claire en zij heeft

nog een tijdlang af en toe brieven uit de Verenigde Staten ontvangen. Maar vorig jaar werd een lijk gevonden in Huis ter Heide, naast de spoorlijn. En dat bleek van Claire te zijn. Ze was door het hoofd geschoten. En de vraag is: wie loste dat schot? Daarom zijn we hier.' Ik zag Jack de wielen van zijn invalidenwagen grijpen alsof hij weg wilde rijden. Maar Meta hield hem tegen.

'Wij hebben niets meer te zeggen,' zei ze. 'Please, go away.' Ze wuifde met een hand, alsof ze ons als lastige vliegen weg kon jagen.

'Het gaat om mijn zus,' probeerde Liliane, 'ik wil graag weten wat er gebeurd is met haar. Is er een ongeluk gebeurd? We weten dat ze een revolver had. Een .25 Beretta...'

'Een A.25 Beretta-pistool,' corrigeerde Jack automatisch en we zagen dat hij er zelf van schrok.

'Oké, een .25 Beretta-pistool. Maar wat is daarmee gebeurd?' Jack en Meta keken elkaar aan.

'Alles wat toen gebeurd is, dat is nu toch verjaard,' bleef Liliane aanhouden. Ze richtte zich tot Meta. 'Vertel me gewoon hoe het is afgelopen tussen Jack en Claire. Kenden jullie elkaar toen al?' Meta nam een besluit. 'Ja, Jack en ik kennen elkaar vanaf 1959. Ik werkte in de Spitfire.'

'Dus jullie kenden elkaar toen Jack nog getrouwd was met Claire?'

'Ja... Maar er was niets tussen ons. We mochten elkaar wel, praatten wat. Maar Claire was zó jaloers. Jack mocht niet dit, Jack mocht niet dat. En toen is er een keer iets gebeurd.'

Er viel een stilte.

'Wat dan?' vroeg Liliane dringend. 'Wat is er gebeurd?'

Maar Meta had haar grens bereikt. 'Nee, dat vertel ik niet. Maar Jack heeft niets gedaan, dat zweer ik.'

‘Okay,’ zei Jack, ‘we’re finished talking. You leave now.’ Hij wuifde ons weg en maakte een beweging alsof hij wilde opstaan uit de rolstoel. Maar het kwam er niet van.

‘Toe nou,’ probeerde Liliane nog.

Na een minuut koppig zwijgen van het tweetal stond ze toch maar op. Ik deed hetzelfde en in een dreunende stilte vertrokken we. Meta was ons gevolgd en de klap waarmee ze de huisdeur sloot klonk definitief. ‘Herkende jij Jack eigenlijk?’ vroeg ik toen we onderweg waren naar onze auto.

‘Nee, totaal niet.’

Pas toen bedachten we met enige schrik dat Jack háár wel had kunnen herkennen en dat ons bezoek dan totaal anders had kunnen lopen.

‘Ik zie er kennelijk heel anders uit dan toen ik jong was,’ zei Liliane.

‘Daar is geen enkel antwoord op mogelijk waar ik eer mee kan inleggen,’ moest ik bekennen.

Ze lachte.

*

Rechercheur Harmsen was not amused toen hij ons verslag aanhoorde. Zijn meelevende blik veranderde geleidelijk in het boze oog.

‘Daar hebt u een potje van gemaakt,’ zei hij toen Liliane uitverteld was, ‘nu is het echtpaar gewaarschuwd. Wie weet zijn ze al foetsie. Ik kan de politie van Bussum vragen een oogje in het zeil te houden en intussen proberen een arrestatiebevel te regelen. Maar waarom bent u niet naar mij toe gekomen toen u ze had gevonden?’

Liliane keek mij aan met een verzoek om steun in haar ogen. ‘Eerlijk gezegd hebben we er niet bij stilgestaan,’ zei ik, ‘het leek ons niet iets waar de politie al actie op kon ondernemen. Dus probeerden we zelf

wat informatie los te peutenen bij het duo. En dat is toch aardig gelukt, nietwaar?’

Dat moest Harmsen erkennen. ‘We kunnen nu in elk geval vermoeden dat er een driehoeksverhouding was,’ gaf hij toe. ‘En zoiets kan leiden tot moord of doodslag.’

‘Ik las ergens dat de meeste moorden te maken hebben met geld of met de liefde,’ droeg Liliane bij, hevig knikkend. ‘En geld kan het niet geweest zijn.’

‘Excuseer mij even,’ zei Harmsen en hij liet ons in zijn hokje achter. Hij bleef vele minuten weg.

Ik keek naar Liliane en ik betrapte mezelf op wat in mijn jeugd onreine gedachten heette. Ze had een strakke pantalon aan en toen we de auto geparkeerd hadden en ik achter haar liep op weg naar het Zeister politiebureau keek ik onwillekeurig naar de ritmische cadans van haar billen. Zo liep Melissa ook als ze wist dat ik keek... En zo liep nu Liliane. Ze hadden zussen kunnen zijn.

In het kantoortje van Harmsen had ze gekozen voor een kruk en de stoel aan mij gelaten. En ik kon nu van opzij zien hoe ze zat, rechtop voor zich uit kijkend in gepeins, de fraaie billen licht geplet onder haar gewicht, haar kleine borsten keurig in het gareel onder een losse bloes. ‘Wat zit je te kijken?’ vroeg ze ineens.

‘Sorry,’ zei ik, ‘je doet me aan Melissa denken.’

‘Dat is gek,’ zei ze, ‘als ik jou bezig zie moet ik weleens aan Fred denken. Die was ook zo’n doordouwer. Een diesel. Hij kwam langzaam op gang, maar ging dan wel eindeloos door. Het is normaal, denk ik. Je mist je partner en die zoek je steeds in anderen die je ontmoet.’

‘Dat zal het zijn,’ beaamde ik. Geen haar op mijn hoofd die eraan dacht te melden dat ik op haar billen viel.

Toen Harmsen terugkwam zwegen we weer.

'Het is voor elkaar,' zei hij. 'Ze worden opgepakt voor verhoor door de politie van Bussum en ik rijd er morgen met een collega heen om ze te ondervragen. Hopelijk komen we er dan achter of uw zuster vermoord is en door wie. Let wel, zelfmoord is nog steeds niet uitgesloten.'

Hij stond op en stak zijn hand uit.

'U houdt ons op de hoogte?' vroeg Liliane.

'Ik kan beloven dat ik u bel als we resultaat hebben bereikt. U bent familie van het slachtoffer. Meneer Heijmenberg is voor ons officieel een buitenstaander. Maar het staat u natuurlijk vrij hem te informeren.' Met dit ambtelijk praatje namen we afscheid.

Uitsluitel

Rechercheur Harmsen had Liliane twee bekentenissen gestuurd, met het korte bericht dat dit was wat de politie aan zowel Jack als Meta had kunnen ontlokken. Harmsen had erbij geschreven: 'Het is in de vs een bekende juridische truc dat twee arrestanten hetzelfde feit bekennen. Ze worden dan vaak allebei vrijgesproken omdat ze ervoor zorgen dat er gereede twijfel is aan de schuld van de ander. Wij hopen dat u en de heer Heijmenberg wellicht iets in deze tekst kunnen ontdekken waardoor we met zekerheid vast kunnen stellen welke bekentenis de ware is.'

Ik las het eerst de door Jack Johnson ondertekende tekst.

Mijn naam is Jack Johnson, ik ben 86 jaar oud, geboren op 13 april 1932 in Houston, Texas. Van juni 1955 tot 17 februari 1961 was ik gelegerd op de vliegbasis Soesterberg als gevechtspiloot van de luchtmacht van de Verenigde Staten. Ik leerde Claire Donker kennen in 1955 in café-restaurant Spitfire in Huis ter Heide. Claire danste graag en kwam daarvoor veel naar de Spitfire, waar altijd goede muziek gedraaid werd. Ik was ook een goede danser. Wij trouwden op 1 oktober 1956 en bewoonden een huis aan de Hobbemalaan in Huis ter Heide. Het nummer weet ik niet meer. De tuin kwam uit op het paadje dat liep langs de oude spoorbaan, die eindigde bij café-restaurant Spitfire. Dat was vroeger een klein station. Na enkele gelukkige jaren bleek mijn echtgenote extreem

jaloers te zijn, ze dacht voortdurend dat ik buitenechtelijke relaties had. Het leidde tot grote ruzies, waarbij zij mij in 1961 bedreigde met een door haar illegaal aangeschaft pistool, een Beretta .25.

Mijn leven werd een hel.

Op of omstreeks 16 februari 1961 hadden wij samen de avond doorgebracht in de Spitfire. Om een uur of elf

's avonds gingen we naar huis, via het pad naast de spoorbaan. Zij sprak mij onderweg aan en zei dat ik een relatie was begonnen met Meta Krieger, een jonge vrouw woonachtig in Zeist, die sinds enige tijd geregeld in de Spitfire werkte aan de bar. Ik had weleens met haar gedanst, op haar verzoek, maar Claire had dat al snel verboden. Het kost mij moeite dit te bekennen, maar ik moet medelen dat Claire in ons huwelijk de baas was. Zij bepaalde wat ik wel en niet kon doen in de vrije tijd na het werk. Als zij de indruk had dat ik niet voldoende gehoorzaamde, kreeg ik straf. Geregeld werd ik door haar geslagen. In mijn opvoeding was mij geleerd nooit geweld tegen vrouwen

te gebruiken, ik had niet geleerd wat ik moest doen tegen gewelddadige vrouwen. Op de avond van op of omstreeks 16 februari 1961 verweet ze mij onderweg naar huis dat ik een relatie met Meta had. Zij dreigde mij ter plekke neer te schieten en liep met het pistool op mijn rug gericht achter mij aan naar huis. Daar moest ik mij ontkleden en op mijn buik op ons bed gaan liggen. Zij sloeg mij vele malen met een rotan stok. Telkens eiste ze dat ik zou bekennen dat ik een relatie had met Meta. Door de pijn verloor ik uiteindelijk het bewustzijn. Toen ik in de loop van de nacht bij kennis kwam lag ik nog steeds op het bed. Voor mijn neus lag een briefje waarop Claire had geschreven: 'Ben naar Meta. Bij terugkeer gaan we verder met de straf.' Ik wist niet meer of ik misschien bekend had dat ik iets met Meta had en was bang dat Claire haar wat zou aandoen.

Ik ging naar de woonkamer en toen ik daar Meta belde en haar aan de lijn had, kwam Claire vanuit de keuken naar binnen en zag mij bellen. Ze was kennelijk nog niet vertrokken naar Meta. Ze had haar pistool bij zich en zei: 'Nu ga je eraan, misbaksel. En Meta straks ook.' Ze richtte haar wapen op mij. Ik probeerde haar te bepraten, maar ze werd steeds kwader. Toen heb ik haar besprongen en het lukte mij het pistool uit haar handen te trekken. Maar daarbij ging hij af en de kogel kwam in haar hoofd terecht. Ze was op slag dood, heeft niet geleden.

Op uw vraag of Meta via de openstaande telefoonlijn de woordenwisseling heeft gehoord en kan bevestigen moet ik ontkennend antwoorden. Ik had de hoorn meteen neergelegd toen Claire binnenkwam. Achteraf jammer, want zij had getuige kunnen zijn.

Op uw vraag of ik wel of niet in die tijd een relatie met Meta Krieger had kan ik antwoorden dat dat wel het geval was. Op dat moment al een jaar. Wij hielden die strikt geheim voor Claire. Aan een scheiding durfde ik vanwege haar gewelddadige aard niet te denken. Ik was van plan naar de VS te vluchten en van daaruit een eind aan ons huwelijk te maken. Daartoe had ik maanden eerder al een aanvraag tot overplaatsing ingediend bij de luchtmacht.

Op uw vraag wat er gebeurde na het dodelijke ongeluk met het pistool van Claire kan ik antwoorden dat ik haar lichaam heb begraven in de greppel naast de spoorbaan, enkele huizen van het onze verwijderd.

Op uw vraag waarom ik niet de politie gebeld heb toen ik Claire per ongeluk had neergeschoten kan ik antwoorden dat ik het in Nederland gebruikte alarmnummer niet kende. Als lid van de Amerikaanse strijdmacht had ik

de militaire politie van Soesterberg kunnen bellen. Maar ik schaamde mij voor de situatie en wilde niet uitleggen dat mijn vrouw mij geslagen had. Zo kwam ik ertoe het lichaam van Claire te begraven. Ik heb daar nu veel spijt van.

Twee dagen later vloog ik naar de Verenigde Staten. Mijn overplaatsing was nog niet goedgekeurd, maar ik had zes weken vakantie tegoed en die heb ik opgenomen. Toen die weken voorbij waren was mijn overplaatsing nog

niet rond. Ik heb daarom ervoor gezorgd dat ik per direct ontslagen werd. Op uw vraag hoe ik erin slaagde per direct ontslagen te worden kan ik antwoorden dat ik mijn directe chef — die op dat moment voor een cursus in de VS was — heb uitgemaakt voor varken en hem ook een klap heb gegeven.

Daarna ben ik een nieuw leven begonnen als trucker. Een jaar later heb ik Meta over laten komen en zijn we getrouwd. Omdat zij niet wenen kon aan de VS zijn we in 1970 naar Nederland teruggekeerd. Daar heb ik ook als trucker gewerkt. Bij de firma Loos. Nu ben ik met pensioen.

Het was een keurige maar wat kleurloze vertaling van wat oorspronkelijk vermoedelijk Jacks emotionele bekentenis annex pleidooi was. Jack had er een kleine, nederige handtekening onder gezet. Zonder onderstreping, wat in de grafologie geïnterpreteerd wordt als tekenend voor een klein ego. Wonderlijk hoe snel het beeld dat je van iemand hebt kan veranderen, bedacht ik. Nog maar kortgeleden zag ik hem als een agressieve, handtastelijke dronkaard. En na het lezen van deze bekentenis zag ik hem als een zielenpiet die niet op kon tegen zijn jaloerse vrouw.

En de volgende bekentenis bevestigde dat.

Mijn naam is Meta Johnson, mijn meisjesnaam Krieger. Ik ben 78 jaar oud, geboren op 4 februari 1940 in Linz (Oostenrijk). Ik heb mijn echtgenoot Jack Johnson in 1958 leren kennen in café-restaurant Spitfire in Huis ter Heide, waar ik heb gewerkt tot maart 1962. Ik danste graag en Jack was een van de beste dansers die er kwamen. Hij was getrouwd met Claire, over wie ik zojuist door u geïnformeerd ben dat haar achternaam Donker was. Ik kende haar alleen als Claire Johnson. Jack was en is een zachtaardige, lieve man die niet tegen Claire op kon. Zij sloeg hem als ze boos was en hij was zo opgevoed dat hij geen geweld tegen vrouwen gebruikte. Dus liet hij haar maar begaan. We kregen in 1960 een verhouding en ik stemde erin toe die geheim te houden totdat we samen naar de Verenigde Staten zouden kunnen gaan. We waren van plan daar te gaan samenwonen en eventueel te trouwen als hij kon scheiden van Claire. Omdat zij erg jaloers was en hem voortdurend in de gaten hield, konden we maar zelden samenkomen. Dat gaf veel spanningen en ik heb meermalen op het punt gestaan de relatie te beëindigen. Op of omstreeks 16 februari 1961 gaf ik Jack in de Spitfire een zoen. Ik meende dat Claire naar het toilet was, maar begreep achteraf dat zij ons toch gezien heeft. Later die avond werd ik gebeld door Jack. Hij was heel erg geslagen door Claire. Dat gebeurde wel vaker. Ik wist dat omdat Claire een paar keer in mijn bijzijn vertelde dat zij Jack bestrafte als hij stout geweest was. Zo noemde zij dat, stout geweest. Door dat zo in het café te vertellen vernederde zij hem tegenover zijn vrienden en collega's. Op uw vraag waarom Jack mij die avond belde kan ik zeggen dat hij mij meedeelde dat Claire hem bedreigd had met een pistool en gezegd had dat zij ook mij zou bestraffen. Zij was misschien naar mij onderweg. Daarom belde hij.

Tijdens dat telefoongesprek hoorde ik dat er een woordenwisseling tussen Jack en Claire plaatsvond. Ze riep dat ze hem dood zou schieten. Jack brak ons gesprek af en ik ben meteen op mijn bromfiets gestapt en naar hun huis gereden.

Op uw vraag hoe lang deze rit heeft geduurd kan ik zeggen dat dat ongeveer 15 minuten in beslag genomen moet hebben. Ik woonde dichtbij in Bilthoven aan de Schubertlaan 10.

Op uw vraag hoe laat het was toen ik bij het huis van het echtpaar Johnson kwam moet ik antwoorden dat ik dat niet meer weet. Het is te lang geleden. Laat op de avond was het. Preciezer kan ik niet zijn. Ik wist dat Claire de achterdeur altijd openliet en ben langs die weg binnengekomen. Ik kwam bij de slaapkamer en zag dat zij Jack aan handen en voeten op het bed had vastgebonden en dat zijn rug en billen bebloed waren. Claire sloeg hem met een grote rotan stok. Jack reageerde niet meer op de slagen die hij kreeg, ik heb achteraf begrepen dat hij die avond tweemaal bewusteloos is geraakt.

De eerste keer vóóordat hij me belde en de tweede keer toen ik onderweg naar hem was. Ik werd razend van woede toen ik het zag. Claire had het pistool op het sleutelkastje gelegd bij de ingang van de huiskamer. Ik heb het pistool gepakt, ik wist hoe ik met wapens moest omgaan. Toen heb ik geroepen dat zij moest ophouden Jack te verwonden. Claire draaide zich om, zag mij staan met het pistool en rende op mij af, de stok omhoog, klaar om ook mij te slaan. Ik heb toen een schot gelost dat haar in het hoofd raakte. Ze was meteen dood.

Op uw vraag hoe ik wist het pistool te bedienen kan ik melden dat ik eerder een relatie had met een Amerikaanse luchtmachtsergeant die een wapenliefhebber was. Hij leerde mij schieten op een schietbaan.

Op uw vraag waarom ik mevrouw Johnson in het hoofd schoot en het wapen niet richtte op bijvoorbeeld haar benen kan ik antwoorden dat ik zeer beducht was dat zij mij ernstig zou verwonden met de rotan stok. Het was niet mijn bedoeling haar te doden maar wel haar tegen te houden. Automatisch schoot ik dus recht op haar af, niet speciaal op haar hoofd gericht, eerder op haar borst. Het ging zo snel, ik zou op dat moment niet geweten hebben waar ik op moest mikken. Ik vond haar een monster en wilde haar tegenhouden.

Ik hecht eraan te benadrukken dat Jack hier helemaal buiten staat, hij was buiten bewustzijn en lag vastgebonden op het bed.

Op uw vraag wat er verder is gebeurd kan ik zeggen dat ik Jack heb losgemaakt en met wat water heb bijgebracht. Daarna hebben we overlegd wat we verder moesten doen. En de conclusie was dat we Claire moesten begraven.

Op uw vraag waarom we niet de politie belden — het was immers zelfverdediging geweest — kan ik antwoorden dat ik dat niet meer weet. In de gegeven situatie leek begraven ons het beste. Ik heb daar achteraf natuurlijk spijt van.

Maar ik neem alle schuld op mij, Jack staat hierbuiten. Ik weet dat hij misschien zal proberen te zeggen dat hij op Claire heeft geschoten, maar dat is onjuist. Hij lag vastgebonden op bed. Hij zal mij willen vrijpleiten, maar dat sta ik niet toe.

Zij ondertekende de verklaring met een royale M en een dikke streep onder haar naam.

De tekst zag er heel wat keuriger uit dan de met Duitse woorden gevulde conversatie die ik me herinnerde van ons bezoek aan haar en Jack. Ze waren vermoedelijk in de politionele redactie gecorrigeerd. Ik keek Liliane aan.

‘Dit is toch mijn zus niet,’ was haar enige commentaar geweest tijdens het lezen. Nu zat ze met haar hoofd in haar handen.

Ik legde mijn hand op haar schouder, die intimiteit durfde ik me langzamerhand wel te permitteren. Toch was ik enigszins verrast toen ze zich naar mij toe wendde en haar snikkende hoofd tegen mijn schouder legde. Ik legde mijn arm op haar rug en liet mijn hand wrijvende bewegingen maken. In troosten was ik altijd slecht geweest. Dat had Melissa me meermalen voorgehouden en ze had gelijk. Zodra ik emotionele gebaren moest maken werd ik me erg bewust van mezelf en het figuur dat ik dacht te slaan.

‘Geen enkele man kan dat,’ antwoordde ik Melissa bij deze gelegenheden, ‘wij troosten niet, wij worden getroost.’

Na een paar minuten trok Liliane haar hoofd terug. Ik bood haar de zakdoek aan die ik voor dit soort gebeurtenissen altijd bij me droeg. Ze depte haar ogen ermee en gaf me het doekje terug. ‘Heb jij iets gezien wat niet kan kloppen?’ vroeg ze.

‘Nee, sorry,’ antwoordde ik.

‘Als Claire echt zo’n kenau was en hem sloeg, dan snap ik wel dat ze tegen een kogel aan liep. Maar ik ken haar. Misschien had ze wel iets met sm in haar seksrelaties, ze was wel een beetje dominant. Maar in koelen bloede iemand bewusteloos slaan, dat is iets héél anders. En ze was ook absoluut niet jaloers. Dat zou ik als zus gemerkt hebben.’

‘Bel Harmsen maar dat we het niet weten, maar het wel erg onwaarschijnlijk vinden.’

Ze belde en zette hem op de speaker zodat ik mee kon luisteren. ‘Ik begrijp dat u in de twee bekentenissen niets hebt gezien dat u opviel,’ zei hij nadat Liliane haar verhaal had gedaan. ‘Maar gelukkig zijn er wel feiten boven water gekomen die ons verder helpen.’

'O, mooi.'

'Uit de archieven van de ptt hebben we kunnen afleiden dat er in de wijk waar mevrouw Johnson, de huidige mevrouw Johnson, in februari 1961 woonde, geen enkele telefoonaansluiting was. De Amerikanen hadden hun eigen telefoonnet, dus Jack Johnson kon wel telefoneren. Maar niet met Meta Krieger zoals ze toen heette. Dus hun verklaringen over dat telefoongesprek kloppen niet. Dat betekent dat ze allebei een valse verklaring hebben afgelegd.'

'Wow,' zeiden Liliane en ik gelijktijdig.

'En nog een nieuw feit: de huidige mevrouw Johnson, Meta dus, was tot een jaar geleden een vaste bezoeker van het ziekenhuis in Blaricum. Bussum, waar zij en haar man wonen, heeft geen ziekenhuis. Een schedelbreuk, een gebroken pols, een kaakbreuk: allemaal ongelukjes, hield ze vol, maar de artsen hebben genoteerd dat het leek op huiselijk geweld. Een jaar geleden kreeg meneer Johnson een hersenbloeding die hem deels verlamde. Daardoor zit hij nu in een rolstoel. En sindsdien heeft mevrouw Johnson geen ongelukjes meer gehad. Hij had vermoedelijk nog wel voldoende macht over haar om haar tot de verklaring te brengen die ze nu afgegeven heeft. Ze hebben die twee verklaringen vermoedelijk in elkaar gestoken toen u en de heer Heijmenberg bij ze op bezoek waren geweest. U hebt het onderzoek daarmee ernstig belemmerd, ik kan het niet vaak genoeg herhalen.'

'Het spijt ons,' zei Liliane.

Harmsen vervolgde: 'Wij denken dus dat het hele verhaal over de gewelddadige Claire niet of maar ten dele klopt. Het kan best zijn dat in hun huwelijk Claire de lakens uitdeelde. Maar dat veranderde dan toen hij Meta leerde kennen en merkte dat hij de baas kon zijn in die relatie. Ergens moet dat zijn gaan wrikken, dat overmatige drankgebruik wijst

daarop. En dat zal geleid hebben tot een situatie waarin dat schot werd gelost. Best mogelijk dat het een ongeluk was. Maar voor ons staat wel vast dat Jack degene was die Claire doodschoot, en niet Meta.'

'Maar hoe kunnen jullie dat ooit bewijzen?'

'Dat zal lastig zijn. Maar we kunnen Meta Johnson confronteren met het feit dat dat telefoongesprek van 16 februari 1961 niet plaatsgehad kan hebben. En omdat ze gescheiden gehouden wordt van haar man, hopen we dat we haar zover krijgen dat ze vrijuit durft te spreken. Dan zal blijken dat Jack de bovenliggende partij in hun huwelijk was en dat hij geweld gebruikte. En dat dat in zijn vorige huwelijk een probleem was tussen hem en zijn vrouw, die zich daartegen verzette. Eerlijk gezegd hopen we dat Jack ooit aan Meta heeft verteld hoe het in zijn werk gegaan is. Het moet wel een rol gespeeld hebben dat ze een relatie hadden en dat Jack van Claire af wilde.'

*

'Ik trakteer,' zei ik, 'waar is hier een goed restaurant? Op loopafstand graag, want hier past wel een drankje bij.'

'Ik heb nooit de indruk gekregen dat jij een aanleiding nodig had voor een drankje.'

Ik keek naar haar. Ze had tranen in haar ogen, maar nu van blijdschap, mocht ik aannemen.

Liliane verkoos een maaltijd aan huis.

Er bleek een goede horeca-bezorgbusiness in Baarn te zijn en al een uur later zaten we aan een Indonesische maaltijd. Gado-gado, rendang en zowaar ook saté kambing, de lekkerste saté. En een paar biertjes. Het was lang geleden dat ik zo uitvoerig gegeten had en ik begon te beseffen dat ik mezelf tekortgedaan had. Misschien was mezelf dooddrinken

toch een slecht idee geweest. Na de maaltijd viel ik in slaap in een van Lilianes fauteuils. Ik werd pas om negen uur 's avonds met een schok wakker. Ik had niet gedroomd, ook dat was ongebruikelijk.

'Goed dutje gedaan?' vroeg Liliane. 'Ik zette de televisie aan voor het nieuws en je was meteen vertrokken.'

'Ja,' bekende ik, 'dat effect heeft het geluid waarmee het NOS- journaal begint soms op mij. Ik ben een tijdlang wat overwerkt geweest, maar wilde toch altijd 's avonds het nieuws volgen en zette dat dan aan. En dan werd ik wakker bij het weerbericht. Elke avond. God, wat werd ik daar nijdig van. Ik dacht dat ik ervanaf was, maar kennelijk is het nu weer mis. En ik ben zelfs niet eens wakker geworden bij het weerbericht, sodeju.'

'Fred viel ook altijd bij de tv in slaap. Maar als ik dan het geluid zachtjes zette, werd hij weer wakker, gek genoeg.'

Ze zat op de sofa en had een kledingstuk aan dat ik herkende als een peignoir. Het was gemaakt van zijdeachtige stof. Toen ze een been over het andere sloeg viel een deel van de peignoir open en liet haar bovenbeen zien.

'Kom bij me zitten,' zei ze en ze klopte met haar hand op de zitting van de sofa.

Even later kuste ik haar. Onze tongen vonden elkaar en ik voelde mijn hele lichaam ontwaken. Elk besef van tijd was weg en of het een paar minuten had geduurd of een halfuur, wist ik later niet. We waren synchroon en gingen als vanzelf staan op het goede moment.

Toen ze in één gebaar haar peignoir aflegde en naakt voor me stond verliet ik haar mond en kuste haar kleine borsten. Daarna liep ze voor me uit naar de slaapkamer en zag ik haar billen deinen. Ze had liggen zonnen, kon ik zien aan de witte huid die een bikinibroekje had

achtergelaten. Het wond me op en even later, in het grote bed, vond mijn mond vanzelf de weg naar haar gleufje, dat rook naar lavendel. Ze had zich voorbereid. En toen het zover was dat ik bij haar kon binnendringen hielp haar hand mijn geslacht op weg en vonden we al snel het goede ritme. Ik had ruim een jaar niet geneukt en door alle alcohol ook nooit behoefte gekregen mezelf te bedienen. En nu bleek dat al die seksuele energie ergens in mijn lijf was opgespaard en er in één keer uit wilde. Ik hoorde Liliane kreunen en zuchten en hield me in tot ik zag, voelde en hoorde dat ze bijna aan een orgasme toe was. En toen ik sneller en steviger ging stoten hoorde ik haar luider worden en bereikten we met een gezamenlijke kreet ons eindpunt. En vielen uit elkaar. Op mijn rug naast haar liggend zocht ik haar hand en hield die lichtjes vast.

‘Dank je wel,’ zei ik, ‘daar was ik aan toe.’

‘Jij bedankt,’ zei ze, ‘wat was dat heerlijk.’ Ze schurkte zich tegen me aan.

Zo lagen we een tijdje en ik merkte dat ze in slaap was gevallen. Zoals altijd na een vrijerij was ik ineens vief en fit en klaar voor een etmaal vol arbeid. Voorzichtig, zonder haar te wekken, stond ik op en nam mijn haastig uitgetrokken kleding mee naar de huiskamer. Toen ik zover was dat ik mijn sokken aanhad en mijn voeten in mijn schoenen ging wurmen, overviel ineens het verdriet en het schuldgevoel me weer. Hoe had ik kunnen genieten van een vrijpartij met een andere vrouw terwijl Melissa dood was? Mijn god, hoe had ik dit kunnen doen? Ik verliet het huis en sloot de deur zachtjes achter me.

*

De mail die ik Liliane zond toen ik thuis was luidde:

Lieve Liliane,

Ik had niet verwacht ooit weer geluk te voelen en toen dat vanavond gebeurde was ik er totaal door van slag. Ik ontsnapte je huis en reed naar Amsterdam. Dat was lang genoeg om te beseffen dat ik je een rotstreek leverde door zonder iets te zeggen te vertrekken. Sorry.

De dood van Melissa kan ik mezelf niet vergeven. Ik hoop dat je dat begrijpt.

Denk alsjeblieft niet meer aan mij. Hans

Het leven na de dood

‘Iedereen die ik sprak vond het een mooi stuk,’ zei Paul Niekerk. Ik had voor zijn blad De Chaos een artikeltje geschreven over ‘De moord in Huis ter Heide’. Voor de landelijke pers was deze moordzaak kennelijk te oud om er aandacht aan te geven, maar de lezers van De Chaos hadden merendeels de jaren zestig meegemaakt en Paul nam mijn tekst graag op.

In tegenstelling tot wat Liliane dacht verjaren moorden in Nederland niet en toen Meta bekende dat zij en Jack Johnson in februari 1961 samen Claire hadden vermoord en Jack dat uiteindelijk ook toegaf, kon ook de beste advocaat niet meer voorkomen dat ze schuldig werden bevonden. Wie het schot gelost had wilden ze niet zeggen. Meta verdween achter de tralies maar vanwege zijn slechte gezondheid hoefde Jack Johnson niet de gevangenis in. Dat was een bittere pil voor Liliane. ‘Al was het maar een week geweest,’ schreef ze onder een betraande emoji. Mijn halfhartige poging het contact te beëindigen had niet gewerkt. Ze had meteen teruggemailed dat ze mijn schuldgevoel natuurlijk begreep en respecteerde. We hadden daarna geregeld mails uitgewisseld en ontdekt dat we veel gemeen hadden. Dat gaf de burger moed. Moed waarvoor was nog wel de vraag.

‘Je kunt een boek over deze hele geschiedenis schrijven,’ zei Paul toen hij me een extra exemplaar van De Chaos kwam aanreiken en bleef hangen voor een kop koffie. ‘Dan kan je Melissa ook de eer geven die ze verdient. Zonder haar aandringen was de moord op Claire Johnson

nooit aan het licht gekomen. En je kán een goed verhaal schrijven, dat weet ik uit de stukken die je maakte voor het personeelsblad.'

Hij raakte een teer punt.

'Ik heb altijd een boek willen schrijven,' zei ik, 'maar het is er niet van gekomen. Verhalen over cafégangsters. Een beetje Carmiggelt-achtig. Ik had ook al een titel, *Laatste ronde*. Nog geen inhoud, maar wel al een titel.'

'Nou, het spijt me Hans, maar die titel is al in gebruik. Een roman van ene Van Dievel. Vorig jaar verschenen. Een Belg. Maar als je nu schrijft over de moord op Claire waarom niet *Laat verhaal*? Dat heeft nog een dubbele betekenis ook!'

Ik was niet van plan ooit een titel te gebruiken die iemand anders voor me bedacht had, maar het leek me onbeleefd om dat te zeggen.

En een boek schrijven over de gebeurtenissen van de afgelopen maanden, dat was geen goed idee. Ik wilde het niet allemaal nog eens beleven. Het jaar van het eerste grote verdriet was nu voorbij en ik had besloten toch maar verder te leven, zij het op een zacht pitje en met veel alcohol als slaapmiddel. Ik ging elke week naar Melissa's urngraf, legde daar bloemen en praatte haar bij. Dat gaf een voldaan gevoel, al wist ik natuurlijk dat ik tegen Niets praatte en dat Niets mij hoorde. Maar Melissa lag daar en in een huwelijk is aanwezigheid al voldoende. Toen Paul was vertrokken en ik klaar ging zitten voor mijn laptop om weer eens een stukje te schrijven voor mijn Facebook- pagina kwam er tot mijn verrassing ineens iets anders uit:

'Walaardt Sacré-kamp', zei Melissa, 'was dat niet de plek waar jij in dienst gelegerd was?'

Haar stem klonk elke dag heser en ze kon geen zin meer uitspreken zonder te hoesten. Het sneed me door de ziel.

Het verhaal schreef zichzelf. Alhoewel de herinneringen pijn deden gaf het ook opluchting ze van me af te kunnen schrijven. Ik was in een paar weken klaar.

Na een afkoelingsperiode van een maand las ik het manuscript door met Melissa's ogen. Zij had mijn verhalen voor het personeelsblad altijd proefgelezen en was eerlijk en zo nodig hard in haar oordeel geweest. Leuk was anders, maar het feit dat ze me niet spaarde maakte haar tot de ideale proeflezer. Nu had ze weinig commentaar tot mijn grote vreugde. Het verhaal las goed weg. Maar, vond Melissa, ik moest wel een paar erg expliciete beschrijvingen van ons seksleven eruit halen. 'Ik heb jou en mezelf en iedereen die in het verhaal voorkomt al een pseudoniem gegeven!' zei ik. 'Niemand herkent je. En ik noem het ook nog een roman.'

'Ik vind het geen prettig idee dat Maric dit kan lezen,' zei ze. 'Een beetje bloot mag, maar je gaat niet verder!'

Ik gehoorzaamde. Het scheelde een paar pagina's, maar de paar beschrijvingen van vrijpartijen kwamen in Zo tedere schade... (de titel die ik ten slotte aan het manuscript gaf) eigenlijk alleen voor omdat ik nog steeds zo naar haar verlangde.

'Heb ik je weleens verteld dat ik van je hou?' vroeg ik haar weleens, als we na het vrijen in bed lagen te rusten.

'Nee,' zei ze dan.

'Dat moet ik dan toch binnenkort eens gaan doen,' was mijn vaste repliek.

Dan lachte ze.

Maar omgekeerd had ik het van haar ook nooit gehoord.

Om de een of andere reden behoorde dat niet tot ons repertoire. Iets te sentimenteel. En dat vond zij ook nu ze mijn beschrijving van ons

liefdesleven las. Het tastte haar privacy aan. Maar het was ook te weekhartig.

Die scènes waren gelukkig makkelijk te verwijderen uit de tekst: seks maakt eigenlijk nooit deel uit van een verhaal, wist ik al als grage lezer, het is altijd eerder een onderbreking.

*

Toen was er nog één horde te nemen. Ik zond het manuscript per mail naar Liliane. Want zij kwam zo prominent in het relaas voor dat het niet gepubliceerd kon worden zonder haar toestemming. Dat vond ik natuurlijk echt, maar uiteraard speelde ook de eeuwige behoefte van schrijvers aan waardering een rol.

Zeker bij een debutant als ik. Hoe zou ze het vinden om in een verhaal voor te komen? En dan ook nog bewonderend beschreven?

Maar toen ik haar het manuscript had gestuurd met het verzoek er heel kritisch naar te kijken en het enkele dagen stil bleef, begon ik me toch ongerust te voelen. Was ik te ver gegaan in mijn beschrijvingen van haar? Vond ze het verhaal niks?

Ik had het er met Maric over toen die 's avonds zijn wekelijkse bezoek bracht.

In een dronken bui had ik hem een keer verteld over Liliane en hij bezwoer me toen dat ik moest stoppen met mezelf te straffen voor Melissa's dood.

Melissa zou niets anders gewild hebben dan dat ik weer gelukkig werd, was zijn betoog.

Maar hij had me niet kunnen overtuigen, al merkte ik wel dat het verlangen groeide.

Een dag na zijn bezoek ging de deurbel, om twee uur 's middags. Wie kon het zijn? Maric had zijn eigen sleutel en was gisteren geweest. Het zouden wel Jehova's getuigen zijn. Ik deed dus niet open.

Maar toen er voor de tweede keer gebeld werd won de nieuwsgierigheid.

Ik deed open en zag Liliane staan, met een breed grijnzende Maric achter haar.

Ze had een koffertje op wieltjes bij zich.

'Ze durfde zelf Amsterdam niet in te rijden,' zei Maric, 'het verkeer!'

'Maar ik wilde je wel graag persoonlijk spreken over je boek,' zei Liliane. 'En je geruststellen: het is een mooi boek! Vind ik, tenminste.'

'Kom binnen,' zei ik en ik deed de deur zo ver mogelijk open. 'Nee, ik moet verder,' zei Maric, 'er ligt werk te wachten.'

Hij zwaaide en vertrok.

Liliane bleef. En zo begon het leven na de dood.

EINDE

Verantwoording

Bij het schrijven van dit verhaal heb ik hier en daar gebruikgemaakt van eerdere publicaties als ik wist dat ik een persoon, situatie of gebeurtenis niet beter zou kunnen beschrijven dan ik al gedaan had.

